

Økonomiske analyser

3/98

- Inntektsfordeling og levekår i landbruket
- Minstepensjon og regulering av grunnbeløpet
- Kan me stola på detaljomsetningsindeksen?
- Deltidsansatte som delvis arbeidsledige
- Avkastning på investeringer i utlandet

Økonomiske analyser

17. årgang

3/98

Innhold	
<i>Kjetil Lund, Torkil Løve og Kari Skrede:</i> Inntektsfordeling og levekår i landbruket	3
<i>Dennis Fredriksen:</i> Minstepensjon, særtilllegg og regulering av grunnbeløpet	15
<i>Ingve Seliusen:</i> Kan me stola på detaljomsetningsindeksen?	22
<i>Tor Petter Bø og Helge Nome Næsheim:</i> Deltidsansatte som delvis arbeidsledige	26
<i>Tore Halvorsen og Elisabeth Nørgaard</i> Avkastning på investeringer i utlandet. En sammenligning mellom Norge og andre land	30
Reiserapporter	36
Forskningspublikasjoner	37
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser og Economic Survey de siste 12 måneder	41
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge	1*
Nasjonalregnskapstall for utvalgte OECD-land	17*

Redaksjonen ble avsluttet tirsdag 31. mars 1998.

Økonomiske analyser

Redaksjonen: Øystein Olsen (ansv.), Iulie Aslaksen, Halvard Hansen, Bodil M. Larsen, Kjersti-Gro Lindquist, Knut Moum, Karine Nyborg og Inger Texmon. **Redaksjonssekretær:** Eva Ivås, tlf.: 22 86 45 70 (artikkelstoff), Lisbeth Lerskau, tlf.: 22 86 48 06 (konjunkturoversikter mv.), telefax: 22 11 12 38. **Design:** Enzo Finger Design. **Trykk:** Falch Hurtigtrykk. **Redaksjonens adresse:** Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, Postboks 8131 Dep., N-0033 Oslo. **Salg og abonnementservice:** Postboks 1260, N-2201 Kongsvinger, tlf.: 62 88 55 00, telefax: 62 88 55 95, E-post: salg-abonnement@ssb.no.

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har 90-100 ansatte. Ca. 45 prosent av virksomheten finansieres av eksterne oppdragsgivere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 4 seksjoner og ledes av forskningsdirektør Øystein Olsen.

- Seksjon for offentlig økonomi og personmodeller
Forskningssjef Nils Martin Stølen
 - Skatteberegninger
 - Arbeidsmarked
 - Mikrosimuleringsmodeller
- Seksjon for makroøkonomi
Forskningssjef Ådne Cappelen
 - Konjunkturanalyse
 - Makroøkonomiske beregninger
 - Likevektsmodeller
- Seksjon for ressurs- og miljøøkonomi
Forskningssjef Torstein A. Bye
 - Miljø og samfunn
 - Internasjonale energimarkeder
 - Olje- og energianalyse
- Seksjon for mikroøkonometri
Forskningssjef Jørgen Aasness
 - Konsument- og bedriftsatferd
 - Fordelingsanalyse
 - Økonometriske metoder

Økonomiske analyser utkommer med 9 nummer i året.
Neste utgave publiseres i begynnelsen av mai.

Rettelse:
Artikkelen "Pengepolitikk som virkemiddel i dagens konjunktursituasjon" av Torbjørn Eika og Knut Moum i Økonomiske analyser nr. 2/98, inneholder feil i noen tabeller. En opprettet versjon kan fåes ved henvendelse til forfatterne.

Standardtegn i tabeller	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Inntektsfordeling og levekår i landbruket

Kjetil Lund, Torkil Løwe og Kari Skrede*

Gjennomsnittleg inntektsnivå og materielle levekår er ikkje dårlegare for landbruksbefolkninga enn for folk flest. Men landbruksbefolkninga har ein samansett inntektsstruktur, og berre ein knapp halvpart arbeider i hovudsak på bruket. Den andre halvparten har kombinasjonsinntekter, der inntekt frå verksemd utanfor bruket utgjer storparten av inntektene. På hushaldsnivå kjem landbruksbefolkninga inntektsmessig betre ut enn lønsmottakarar og dårlegare ut enn sjølvstendige i andre næringar, men landbrukshushalda er gjennomgåande større enn hushalda i dei andre gruppene. Mellom 1992 og 1994 hadde landbrukshalda ei dårlegare inntektsutvikling enn lønsmottakarar og sjølvstendige i andre næringar. Landbruksbefolkninga er omlag like nøgde med hushaldsøkonomien som andre folk, men dei fleste er misnøgde med inntekta frå bruket.

1. Innleiing

Analysane som blir presenterte i denne artikkelen er baserte på det pågåande prosjektet *Levekår og inntektsdanning i landbruket*, som Statistisk sentralbyrå gjennomfører for forskingsprogrammet *Levekår, utvikling og omstilling i landbruket* i Noregs forskingsråd. Prosjektet er organisert i to delprosjekt. Det eine delprosjektet, *Levekår i landbruksbefolkninga*, analyserer levekårssituasjonen i landbruksbefolkninga på grunnlag av intervjuundersøkinga *Levekår i landbruksbefolkninga 1995* (LLB-95) og samanliknar med levekårssituasjonen i normalbefolkninga på grunnlag av data frå den ordinære *Levekårsundersøkinga 1995* (LU 95). Det andre delprosjektet *Inntektsdanning og inntektsutvikling i landbrukshushald*, nyttar inntektstal frå mikrosimuleringsmodellen LOTTE frå åra 1992 og 1994. Gjennom dei to delprosjekta kan inntektsfordelinga i landbruket studerast i to uavhengige datasett. Datagrunnlaget er omtala nærare i boks 1.

Denne artikkelen er tredelt. I den fyrste delen studerer vi inntektsfordelinga i landbruksbefolkninga på individnivå. Vi fokuserer både på gardbrukarar under eitt og på menn og kvinner kvar for seg. Vi samanliknar også med tilsvarende inntekter i heile befolkninga. I den andre delen går vi over til å sjå på hushaldsinntekter. Vi samanliknar hushaldsinntektene til landbruksbefolkninga med andre grupper og internt etter produksjonsform. Dessutan studerer vi korleis inntektene fordeler seg når vi justerer for talet på medlemmer i hushaldet. I den siste delen diskuterer vi kort

fordelinga av andre levekårskomponentar og endringsprosessar som påverkar levekåra.

2. Inntektsnivå og -fordeling i landbruksbefolkninga

Intervjumaterialet i LLB-95 blei våren 1996 supplert med tilkopla registerdata om inntekt, formue og gjeld mm. frå Sjølvmeldingsregisteret 1994. Koplingane for inntekt var i hovudsak avgrensa til arbeidsinntekt (netto næringsinntekt og pensjonsgjevande lønsinntekt). Nokre sentrale tal og fordelingar frå registermaterialet er tidlegare dokumentert i Haraldsen (1996).

Knappt halvparten av gardbrukarane er heiltidsbønder

Mange av gardbrukarane i LLB-95 (sjå boks for nærare definisjon) hadde inntekt både frå bruket og frå verksemd utanfor bruket. Den gjennomsnittlege arbeidsinntekta for alle brukarar under eitt var 192 000 kroner i 1994. Av desse kom 102 000 frå jordbruk og skogbruk, 12 000 frå anna næringsverksemd og 78 000 var lønsinntekt. I intervjuet blei gardbrukarane og andre i landbruksbefolkninga spurde om dei hadde arbeid utanfor bruket. Ein knapp halvpart av gardbrukarane (47 prosent) rapporterte at dei berre arbeidde på bruket, medan 36 prosent oppgav at arbeid utanfor bruket var hovudyrke. Ein betydeleg del av gardbrukarane har også ektefelle eller sambuar med arbeid utanfor bruket. Seks av ti ektefellar/sambuarar hadde arbeid utanfor bruket, og dei fleste av desse hadde arbeidet utanfor bruket som hovudyrke. I intervjuet blei alle også bedne om å oppgi kor stor del av eiga og evt. ektefelle/sambuar si inntekt som kom frå bruket. Det var berre ein knapp fjerdedel av gardbrukarane (24 prosent) som oppgav at minst 90 prosent av samla inntekt kom frå bruket, medan vel halvparten (55 prosent) oppgav at mindre enn halvparten av den samla inntekta kom frå bruket.

Tabell 1 viser gjennomsnittstal for nærings- og lønsinntekt for *gardbrukarar*, under eitt og fordelt i grupper etter ulike

* Takk til Bodil Merethe Larsen, Nils Martin Stølen, Thor Olav Thoresen, Lars Østby og Rolf Aaberge for kommentarar.

Kjetil Lund, konsulent ved Seksjon for offentlig økonomi og personmodeller. E-post: kjetil.lund@ssb.no

Torkil Løwe, konsulent ved Seksjon for demografi og levekårsforskning. E-post: torkil.loewe@ssb.no

Kari Skrede, forskar ved Seksjon for demografi og levekårsforskning. E-post: kari.skrede@ssb.no

Nærare om datagrunnlaget

Intervjuundersøkinga *Levekår i landbruksbefolkninga 1995* (LLB-95) blei gjennomført av Statistisk sentralbyrå på oppdrag av Noregs forskingsråd. Initiativet til undersøkinga blei teken av Landbruksdepartementet, parallelt med at ein starta drøftingar om ei større satsing på forskning retta mot «Levekår, utvikling og omstilling i landbruket».

LLB-95 bygger på eit tilnærma landsrepresentativt utval av *gardsbruk*. Utvalet for undersøkinga er basert på bruket som trekkgrunnlag, med utgangspunkt i Landbruksregisteret per oktober 1995. For å kome med i undersøkinga, måtte bruket ha minst 5 dekar jordbruksareal i drift og/eller oppfylle minst eitt av eit nærare definert sett av kriteria for jordbruksproduksjon (sjå Løwe 1998b). Utvalet av personar til intervjuundersøkinga og definisjonen av *landbruksbefolkninga* var basert på følgjande kriterier: I tillegg til registrert brukar, skulle også alle ektefellar og sambuarar intervjuast, anten dei deltok i drifta av bruket eller ikkje. Dersom ein annan enn registrert brukar hadde hovudansvaret for gardsdrifta, var det denne personen som blei rekna som brukar i intervjuet. I tillegg skulle ein intervju alle personar i alder 18 - 79 år som deltok regelmessig i gardsdrifta og deira eventuelle ektefellar/sambuarar.

Bruttoutvalet for undersøkinga omfatta i utgangspunktet 1799 bruk og 3531 personar. Ein del av desse bruka (130) oppfylde ikkje kravet til omfang av gardsdrifta eller fall frå av andre årsaker. Fråfallet ved gjennomføring av undersøkinga var på 268 bruk, slik at nettoutvalet for bruk/gardbrukarar var 1401. Dette svarer til ein svarprosent på 84 på bruksnivå. Ved desse bruka blei i alt 2918 personar intervjuet. Dette svarer til ein svarprosent på 86 for landbruksbefolkninga under eitt. Vi viser til dokumentasjonsrapporten (Statistisk sentralbyrå 1996) for nærare informasjon om utvalskriteria, fråfallsanalyse, intervju-skjema m.m. Intervju-skjema for undersøkinga var samansett dels av sentrale spørsmål henta frå den ordinære Levekårsundersøkinga

1995, saman med spørsmål med særleg relevans for landbruksbefolkninga. Intervju-skjema blei utforma av Statistisk sentralbyrå i samarbeid med ei fagleg styringsgruppe oppnemnt av Noregs forskingsråd.

Levekårsanalysene nyttar også data frå den ordinære Levekårsundersøkelsen 1995 (LU 95), Inntekts- og formuesundersøkinga 1994 (IF-94), og registerdata frå Sjølvmeldingsregisteret 1994.

I den delen av analysen som fokuserer på hushaldsinntekter, nyttar vi inntektstal frå mikrosimuleringsmodellen LOTTE for åra 1992 og 1994 (Arneberg et al. 1995). Datagrunnlaget til LOTTE er basert på Statistisk sentralbyrå sine inntekts- og formuesundersøkingar (IF) og inntekts- og formuesundersøkingar for personleg næringsdrivande (IFN). I analysen er eit hushald klassifisert som eit landbrukshushald dersom minimum ein person i hushaldet har inntekt frå sal av landbruksprodukt på meir enn 10 000 kroner. Det finst ingen standard definisjon for korleis ein skal definera eit landbrukshushald. B. Hill (1996) skil mellom ein "smal" og ein "vid" definisjon. Den "smale" definisjonen reknar berre med hushald der hovudinntektstakaren har næringsinntekt frå bruket som den største inntektskjelda. Den "vide" definisjonen inneber at alle hushald der minst ein person har hatt noko inntekt frå arbeid på gard blir rekna med. Vår tilnærming kan sjåast på som ein moderert variant av den "vide" definisjonen. Inntektene til landbrukshushalda blir samanlikna med inntektene til hushald der hovudinntektstakaren er sjølvstendig næringsdrivande i andre næringar og med hushald der hovudinntektstakaren er tilsett. Talet på saueprodusentar og kornprodusentar i utvalet er lite, noko som gjer inntektstala for desse gruppene usikre. Tabellen viser talet på observasjonar i dei ulike gruppene, samt kor mange observasjonar kvar gruppe skal representere når dei blir rekna om til tal for heile landet. Det er tal frå det "oppblåste" utvalet som blir presenterte her.

Talet på observasjonar i dei ulike gruppene og "oppblåste" tal for kor mange hushald dei utgjør

År	1992		1994	
	Utval	Populasjon	Utval	Populasjon
Hushald i IF/IFN	8104	1925162	15404	1985551
Landbrukshushald slik dei er definerte i denne analysen ¹	1114	73 241	977	70 968
Mjølkeprodusentar	431	25809	399	25572
Saueprodusentar	163	10914	130	10349
Kornprodusentar	198	14098	147	12104
Sjølvstendige i andre næringar	1670	70 131	1801	69025
Tilsette	3481	1057075	8414	1089644

¹ Talet på bruk i utvalet der den næringsdrivande er mann er 1038 i 1992 og 908 i 1994.

kjennermerke. Talet på observasjonar viser marginalfordelinga for kvart av grupperingskjennermerka. Det gjennomsnittlege nivået for eiga arbeidsinntekt varierer betydeleg mellom gardbrukarane, alt etter om dei har inntekt utanom bruket eller ikkje. Den knappe halvparten av gardbrukarane som rapporterte at dei ikkje hadde inntekt utanom bruket, hadde i 1994 ei gjennomsnittleg arbeidsinntekt (nærings-

og lønsinntekt) på 155 000, medan gardbrukarar med hovudyrke *utanfor* bruket hadde ei tilsvarende inntekt på 238 000. Dersom vi alternativt deler gardbrukarane i grupper etter opplysningane dei gav om fordelinga av *samlå inntekt* (for brukar og evt. ektefelle eller sambuar) mellom verksemd på og utanfor bruket, blir variasjonen i gjennomsnittsinntekta mindre. Det er ikkje særleg stor skilnad i

Tabell 1. Arbeidsinntekt for gardbrukarar. Pensjonsgjevande lønsinntekt og netto næringsinntekt. Gjennomsnitt, 1994. 1000 kr.

	Jordbruk	Skogbruk	Anna næring	Løn	Sum	Talet på observ.
Alle	94	8	12	78	192	1398
Menn	97	8	13	81	198	1269
Kvinner	61	6	7	54	127	129
Einsleg	88	6	5	58	157	290
Gift/sambuar	95	8	14	83	201	1107
<30 år	68	5	10	73	155	64
30-44 år	96	8	13	97	214	477
45-59 år	110	9	16	88	221	574
60 år +	63	5	6	29	102	283
Grunnskule utdanning (7-9 år)	78	3	15	49	145	397
Videreg. skule nivå I (10 år)	97	8	11	77	193	360
Vid. skule nivå II (11-12 år)	111	10	10	77	209	520
Univ./høgskule (13 år +)	56	8	18	189	271	118
Har ikkje inntekt utanom bruket	132	9	4	11	155	646
Har litt arbeid utanom bruket	112	6	16	58	192	240
Har hovudyrke utanom bruket	36	6	22	174	238	505
Flatbygder på Austlandet	81	11	25	95	212	350
Dal- og fjellbygder på Austlandet	76	15	12	63	166	216
Vestlandet	75	3	7	84	168	385
Rogaland	157	0	11	74	242	131
Trøndelag	110	11	8	73	201	199
Nord-Noreg	124	2	5	53	184	116
Mjølkeproduksjon	163	7	6	30	206	450
Husdyrhald	60	5	8	95	168	453
Kornproduksjon	44	13	26	127	210	278
Annan produksjon	65	6	22	92	185	158
<i>Fulldyrka jordbruksareal</i>						
0-49 dekar	49	3	14	99	165	567
50-149 dekar	107	8	11	68	194	605
150 dekar og meir	168	18	13	53	252	227
<i>Gjennomsnittleg arbeidstid på bruket per veke</i>						
under 10 timar	33	4	28	116	180	175
10-30 timar	31	8	13	141	194	368
30-50 timar	99	8	11	66	184	390
50 timar og meir	170	8	7	19	204	421
<i>Del av eiga og ektefellens samla nettoinntekt som kjem frå bruket (sjølvoppgjeve)</i>						
under 10 prosent	19	3	18	151	191	340
10-49 prosent	56	7	16	108	186	388
50-89 prosent	141	10	11	33	195	286
over 90 prosent	179	10	5	6	199	330

Kjelde: "Levekår i landbruksbefolkninga 1995" med tilkøpla opplysningar frå Sjølvmeldingsregistret 1994, Statistisk sentralbyrå.

gjennomsnittleg samla invididinntekt for gardbrukarar, uansett om dei oppgav at ein stor eller ein mindre del av den samla (par)inntekta kom frå bruket. Det viser seg også at heller ikkje *gjennomsnittleg samla parinntekt* (løns- og næringsinntekt for begge ektefellar eller sambuarar under eitt) varierer særleg mykje med andelen av samla parinntekt som kom frå bruket (sjå tabell 13 i del 4). Den innbyrdes fordelinga av individinntekta på nærings- og lønsinntekt varierer derimot betydeleg mellom dei ulike gruppene av gardbrukarar.

Strukturelle skilnader etter produksjonsform, region og demografiske kjenneteikn

Tabell 1 viser at det også er stor inntektsvariasjon mellom gardbrukarane langs *andre* kjenneteikn. Ein del av denne variasjonen følgjer mønster som vi også kjenner frå fordelinga av inntekt i befolkninga under eitt: Mannlege gardbrukarar har i gjennomsnitt betydeleg høgare inntekt enn kvinnelege gardbrukarar, gifte og sambuande brukarar har høgare (person)inntekt enn einslege, eldre gardbrukarar (over 60 år) har i gjennomsnitt mykje lågare inntekt enn

yngre, og gardbrukarar med lang utdanning har høgare gjennomsnittsinntekt enn gardbrukarar med kort utdanning.

Det er også temmeleg store skilnader mellom gjennomsnittsinntektene på *landsdelsnivå*. Gardbrukarar i Rogaland og i flatbygdene på Austlandet skil seg ut med dei høgaste gjennomsnittsinntektene, medan gardbrukarar på Vestlandet og i dal- og fjellbygder på Austlandet har dei lågaste inntektene. For gardbrukarane i Rogaland er det høge næringsinntekter i jordbruket som gjer utslaget, medan det for gardbrukarar i flatbygdene på Austlandet er løns- og næringsinntekt *utanfor* jord- og skogbruk som dreg gjennomsnittsinntekta opp. Dette har igjen samanheng med produksjonsformer og storleik på driftsarealet. Gardbrukarar i Rogaland har gjennomgåande bruk med stort driftsareal og stort innslag av mjølkeproduksjon. Mjølkeproduksjon gjev relativt sett dei høgste næringsinntektene i jordbruket, men er òg arbeidskrevjande og gjev dermed mindre rom for kombinasjon med arbeid utanfor bruket. Gardbrukarar i flatbygdene på Austlandet har også i gjennomsnitt bruk med stort driftsareal, men dei har eit større innslag av kornproduksjon, som er relativt mindre arbeidskrevjande.

Gjennomsnittlege arbeidsinntekter som folk flest?

I levkårsanalysen er det eit sentralt siktemål å samanlikne fordelinga av ulike levkårskomponentar i landbruksbefolkninga med tilsvarende fordelingar for heile befolkninga. Når det gjeld *nivå* og *fordeling* av *arbeidsinntekt*, har vi i utgangspunktet to kjelder for samanlikning: *Inntekts- og formuesundersøkinga 1994 (IF-94)* og *Sjølvmeldingsstatistikken 1994*. Datamaterialet for IF-94 har dessutan blitt lagt til grunn for ein kohortanalyse av inntektsskilnader etter kjønn og fødselsår (Skrede og Ryen 1998) som høver godt som samanlikningsgrunnlag både for mannlege gardbrukarar og for kvinner i landbruksbefolkninga. Kohortanalysen vidarefører ein analyse av generasjonsskilnader i levkår og utvikling av inntekt på 1980-talet, som blei utført for Levkårsutvalet 1993 (sjå NOU 1993:17 og Skrede 1994a).

Sjølvmeldingsstatistikken gjev opplysningar om ulike inntektskomponentar for *heile befolkninga* over 17 år etter kjønn og alder. Aldersinndelinga i den publiserte Sjølvmeldingsstatistikken samsvarar ikkje heilt med inndelinga i tiårskohortar, spesielt for dei to eldste aldersgruppene, men statistikken over ulike inntektskomponenter gjev sikker informasjon om arbeidsinntektsnivået i ulike aldersgrupper i befolkninga. I samanlikninga her bør vi imidlertid ha i minnet at gjennomsnittstala i Sjølvmeldingsstatistikken og IF-94 inkluderer menn som ikkje har arbeidsinntekter, medan gardbrukarane per definisjon er yrkesaktive. Dette betyr lite for aldersgruppene under 60 år, men saman med den ulike aldersinndelinga svekkjer dette samanlikningsgrunnlaget for den eldste aldersgruppa av gardbrukarar. Ein bør derfor legge mindre vekt på samanlikningane for denne gruppa. Tabell 2 viser gjennomsnittleg arbeidsinntekt (nærings- og lønsinntekt) for *mannlege gardbrukarar i LLB-95*, inndelt etter fødselsår i tiårs-kohortar, *menn i IF-94* inndelt i tilsvarende fødselskohortar, samt *gjennomsnittleg arbeidsinntekt for menn etter alder*, rekna ut på grunnlag av den publiserte Sjølvmeldingsstatistikken for 1994.

Gjennomsnittleg arbeidsinntekt i 1994 for mannlege gardbrukarar i aldersgruppene mellom 34 og 53 år låg litt i *underkant* av gjennomsnittleg arbeidsinntekt for menn i tilsvarende aldersgrupper i totalbefolkninga. Desse to aldersgruppene utgjer omlag halvparten av utvalet i LLB- 95. For eldre og yngre gardbrukarar er gjennomsnittsinntekta på nivå med eller litt høgare enn for menn i befolkninga under eitt, men her bør vi som nemnt sjå bort frå den eldste aldersgruppa der samanlikningsgrunnlaget er dårleg. Vurdert ut frå dette ligg gjennomsnittleg arbeidsinntekt for mannlege gardbrukarar litt i underkant av gjennomsnittleg arbeidsinntekt for menn i den yrkesaktive delen av befolkninga i samanliknbare aldersgrupper.

I denne samanlikninga må ein ta atterhald om at det *kan* vere seleksjon i intervjuutvalet frå LLB-95. Gjennomsnittstala i tabell 2 er rekna ut for gardbrukarar som blei intervjuet (84 prosent av totalutvalet), medan materialet frå Sjølvmeldingsstatistikken gjeld heile befolkninga og IF-94

Tabell 2. Gjennomsnittleg arbeidsinntekt (nærings- og lønsinntekt) for mannlege gardbrukarar og menn i alt, 1994. 1000 kroner

Fødselsår/ alder i 1994	Mannlege gardbrukarar (LLB-95)		Alle menn (IF-94)		Alle menn (Sjølvmeldingsstatistikken 1994)	
	Arbeids- inntekt	Talet på obs	Arbeids- inntekt	Talet. på obs.	Arbeids- inntekt	Aldersinn- deling
1921-1930 (64-73 år)	77	120	53	1180	16	(67-79 år)
1931-1940 (54-63 år)	195	266	194	1439	181	(55-66 år)
1941-1950 (44-53 år)	237	364	260	2654	250	(45-54 år)
1951-1960 (34-43 år)	230	332	250	2392	243	(35-44 år)
1961-1970 (24-33 år)	198	136	178	2470	199	(25-34 år)

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. Gjennomsnittleg arbeidsinntekt for kvinner i landbruksbefolkninga og kvinner i alt, 1994 . 1000 kroner

Fødselsår/ alder i 1994	Kvinner i landbruksbefolkninga (LLB-95)		Alle kvinner (IF- 94)		Alle kvinner (Sjølvmeldingsstatistikken 1994)	
	Arbeids- inntekt	Talet på obs.	Arbeids- inntekt	Talet på obs.	Arbeids- inntekt	Aldersinn- deling
1921-1930 (64-73 år)	36	70	21	1257	5	(67-79 år)
1931-1940 (54-63 år)	86	176	96	1428	78	(55-66 år)
1941-1950 (44-53 år)	136	344	138	2513	135	(45-54 år)
1951-1960 (34-43 år)	126	308	130	2450	136	(35-44 år)
1961-1970 (24-33 år)	114	175	119	2230	121	(25-34 år)

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4. Gjennomsnittlege bankinnskott og gjennomsnittleg gjeld for mannlege gardbrukarar og alle menn etter alder, 1994. 1000 kroner

Fødselsår/alder i 1994	Mannlege gardbrukarar (LLB-95)			Alle menn (Sjølvmeldingsstatistikken 1994)		
	Bankinnskott	Gjeld	Talet på obs.	Bankinnskott	Gjeld	Aldersinndeling
1921-1930 (64-73 år)	361	125	120	201	64	(67-79 år)
1931-1940 (54-63 år)	248	344	266	143	200	(55-66 år)
1941-1950 (44-53 år)	176	481	364	88	386	(45-54 år)
1951-1960 (34-43 år)	135	552	332	59	445	(35-44 år)
1961-1970 (24-33 år)	84	532	136	36	306	(25-34 år)

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

er basert på registertal for eit bruttoutval *utan* fråfall (Pedersen 1997). Vi har også samanlikna gjennomsnittleg arbeidsinntekt for mannlege gardbrukarar i LLB-95 med gjennomsnittleg arbeidsinntekt for mannlege bønder i utvalet av landbrukshushald i IF-94 og IFN-94 totalt og innanfor grupper etter produksjonsform. Dei 908 mannlege bøndene i landbrukshushalda i IF-94 og IFN-94 (sjå boks 1 og note ⁷, side 16) hadde i gjennomsnitt 224 000 kroner i arbeidsinntekt, mot 198 000 for dei mannlege gardbrukarane i LLB-95. Gjennomsnittsnivået var ulikt både for næringsinntekter (134 000 mot 117 000) og for lønnsinntekter (90 000 mot 81 000). Skilnadene i inntektsnivå mellom LLB-95 og IF-94/IFN-94 er på omlag same nivå for gardbrukarar innan ulike undergrupper etter produksjonsform, i den grad desse kan samanliknast i dei to datasetta. Desse skilnadene *kan* tyde på ein viss underrepresentasjon av bønder i høgare inntektsgrupper i LLB-95, men vi kan heller ikkje sjå bort frå at litt ulike definisjonar av gardbrukarar i dei to datasetta kan vere ein del av forklaringa på avvika i inntektsnivå. Alt i alt må vi kunne konstatere at dei to datasetta tyder på at gjennomsnittleg inntektsnivå for mannlege gardbrukarar ligg på nivå med menn i befolkninga under eitt, med dei vide definisjonane som er lagt til grunn for utvala av gardbrukarar i dei to undersøkingane.

Tabell 3 viser tilsvarende tal for kvinner i landbruksbefolkninga. Gjennomsnittsinntektene for kvinner i landbruksbefolkninga og kvinnebefolkninga under eitt er relativt like, anten ein samanliknar med kvinner i IF-94-utvalet eller med heile kvinnebefolkninga i Sjølvmeldingsstatistikken. I denne samanlikninga må vi ta omsyn til at LLB-95 omfattar relativt sett fleire gifte og sambuande kvinner og færre einslege kvinner enn befolkninga under eitt, noko som trekjer i retning av lågare inntekt. Gifte kvinner har i gjennomsnitt lågare inntekt enn einslege kvinner. Alt i alt tyder dette på at i vidare analysar som kontrollerar for sivilstandssamansetjinga i dei ulike gruppene, vil inntektsnivået for kvinner i landbruksbefolkninga truleg vise seg å vere litt høgare enn gjennomsnittsnivået for kvinner i tilsvarende aldersgrupper i befolkninga under eitt.

Høge bankinnskott og høg gjeld

Arbeidsinntekt er ikkje den einaste indikatoren for økonomiske levekår og ressursar. I ulike samanhengar (sjå m.a. NOU 1993:17) er det peikt på at det ved samanlikningar av økonomiske levekår må leggjast større vekt på å få tal også om formue og formuesfordeling. I utgangspunktet er det ingen tvil om at bønder som gruppe forvaltar til dels betydelege økonomiske verdiar gjennom gard og grunn. Sam-

Inntekt, inntektsulikskap og ekvivalensskalaer

Den teoretiske definisjonen av inntekt er det maksimale forbruket ein kan tillate seg utan å tære på nettoformuen (Simons 1938). Inntektsomgrepet blir imidlertid mindre trivielt når ein skal operasjonalisere det. I følge den teoretiske definisjonen skal renteutgifter til gjeld på produksjonskapital ikkje reknast som inntekt. Renter til gjeld på reine konsumgode, som t.d. ei feriereise, skal derimot reknast med, sidan denne typen gjeld bare representerer ei utsetting av konsum. I inntektsstatistikken er det for gardbrukarar uråd å skilje mellom den delen av renteutgiftene som går til å betale gjeld på produksjonskapitalen og den delen som er utgifter til gjeld på konsum. Ved å bruke inntekt etter skatt (samla inntekt minus skatt utan frådrag for gjeldsrenter), risikerer ein å rapportere for høg inntekt, sidan ein då rapporterer som inntekt ressursar som blir brukte til å dekke "utgifter til inntekts ervervelse". Renter til gjeld på produksjonskapital er nok større hos landbruksbefolkninga enn for resten av befolkninga. Ved å bruke disponibel inntekt (samla inntekt minus skatt og gjeldsrenter), risikerer ein på den andre sida å rapportere for låg inntekt. Til dømes vil eit hushald som har lånt pengar til kjøp av ein dyr bil, ved bruk av sistnemnde inntektsomgrep, framstå som fattige i høve til eit hushald som har tilpassa seg med billigare bil (Aaberge og Wennemo, 1988). Den rette inntekta ligg ein stad mellom desse to omgrepa. I hovudsak kjem vi i denne analysen til å fokusere på omgrepet disponibel inntekt.

Inntektsulikskap

Den mest nærliggjande måten å framstille inntektsfordelinga i ein populasjon på, er å vise gjennomsnittsinntektene på ulike inntektsnivå. Ein kvintiltabell gjev ei slik oversikt. Det fyrste kvintilet viser gjennomsnittleg inntekt for dei 20 prosentane av populasjonen som har lågast inntekt, det andre kvintilet viser gjennomsnittet til dei neste 20 prosentane osv. Det øvste kvintilet viser gjennomsnittsinntekta til dei 20 prosentane med høgast inntekt.

Det har også blitt utvikla summariske mål på ulikskap, som uttrykkjer den samla inntektsulikskapen i eit enkelt tal (sjå t.d. Aaberge, 1982). Det mest vanlege av dei summariske ulikskapsmåla er gini-koeffisienten. Gini-koeffisienten tek utgangspunkt i ei fordeling der alle har same inntekta. Han tar då verdien null - det er ingen inntektsulikskap. Dersom ein person har heile inntekta i samfunnet tek gini-koeffisienten

verdien 1 - inntekta er fordelt maksimalt ulikt. For andre fordelingar tek gini-koeffisienten verdiar mellom 0 og 1.

Gini-koeffisienten oppfyller viktige vilkår for eit ulikskapsmål, slik som skalainvariansprinsippet og overføringskriteriet. Skalainvariansprinsippet seier at dersom ein endrar alle inntektene med det same forholdstalet, sei 1 prosent, er gini-koeffisienten uendra. Overføringskriteriet seier at viss det skjer ei inntektsoverføring frå ein person som har meir til ein som har mindre, reduserer det ulikskapen i fordelinga.

Ekvivalensskalaer

Hushalda i landbruket er større enn hushalda elles. Sidan talet på hushaldsmedlemmer og inntektene til desse påverkar kor stort konsum den enkelte kan tillate seg, vil ein-sidedig fokus på hushaldsinntektene kunne oversjå ein viktig levkårsmessig skilnad mellom landbrukshushalda og andre grupper. For å oppnå eit mest mogleg levkårsrelevant inntektsomgrep bør ein justere for variasjon i storleiken og samansetninga i hushalda og samanlikna ekvivalente inntekter. Det er vanleg å bruke ekvivalensskalaer for å justere for slike demografiske forskjellar. Det finst imidlertid eit utal varianter av slike skalaer og ingen fast standard (Thoresen, 1996). Mange av dei mest brukte ekvivalensskalaene kan samanfatast i følgjande uttrykk,

$$Y_i = \frac{X_i}{(s_v + \eta s_b)^\theta}$$

der Y_i er den ekvivalente inntekta, X_i er hushaldsinntekta, s_v og s_b er talet på vaksne og barn i hushaldet, måler vekta til barn relativt til vaksne ($\eta=0,75$ i denne artikkelen), og θ er ein parameter som uttrykkjer stordriftsfordelane ved å halda saman i eit hushald. θ ligg mellom null og ein. Jo større θ , jo mindre er stordriftsfordelane.

Sidan resultata ein får ved bruk av ekvivalensskalaer erfaringsmessig er sterkt påverka av val av (Thoresen 1996, Coulter et al., 1992), er det viktig å gjennomføre sensitivitetsanalysar for ulike verdiar på θ . I Lund (1998) rapporterer vi også resultata av å bruke $\theta = 0,2$ og å bruke $\theta = 0,8$. I denne analysen rapporterer vi imidlertid berre resultata ved $\theta = 0,5$.

stundes må vi erkjenne at det statistiske grunnlaget for å måle den reelle verdien av realkapital på grunnlag av verdsettingstal frå skattelikningane er svært tynt, særleg dersom det er på tale å samanlikne verdiane av bøndene sin realkapital i høve til andre grupper i samfunnet. Vi har ingen planar om å gå nærare inn i verdsettinga av realkapital i dette prosjektet, men det tilkopla datamaterialet frå Sjølvmeldingsregisteret gjev grunnlag for samanlikning av - *andre formueskomponentar* for mannlege gardbrukarar i LLB-95 utvalet og menn i totalbefolkninga.

Mannlege gardbrukarar har i gjennomsnitt både høgare bankinnskot og høgare gjeld enn menn i totalbefolkninga.

Her må ein ta omsyn til at bøndene er sjølvstendige næringsdrivande og at gardsdrifta i seg sjølv er kapitalkrevjande. Både gjeld og bankinnskot må derfor sjåast i samanheng med større behov for lånefinansiering og likvid driftskapital for gardbrukarar, enn for det store fleirtalet av den mannlege befolkninga som ikkje er sjølvstendig næringsdrivande. Fordelingane i formuesrekneskapen i Sjølvmeldingsregisteret viser også at ulik samansetjing av finanskapitalen forklarar ein del av det høgare nivået for bankinnskot mellom bøndene, i den forstand at andre sosio-økonomiske grupper i større grad enn bøndene har finanssparing i aksjar og andre finansobjekt. Alt i alt må ein vel likevel kunne konstatere at bøndene sitt gjennomsnittlege

Tabell 5. Gjennomsnittlige inntekter på hushaldsnivå for dei tre gruppene sjølvstendige i landbruket, tilsette og sjølvstendige i andre næringer for åra 1992 og 1994. Standardavvik i kursiv. Alle tal i 1994 kroner. 1000 kroner

	Sjølvstendige i landbruket		Tilsette		Sjølvstendige i andre næringer	
	1992	1994	1992	1994	1992	1994
Samla inntekt	449	418	361	362	489	571
	9	7	5	3	17	18
-Skatt	100	101	87	92	129	167
	3	2	2	1	5	6
Inntekt etter skatt	348	317	274	270	360	403
	7	5	3	2	13	13
-Gjeldsrenter	63	41	47	28	87	60
	4	5	1	0	6	3
Disponibel inntekt	284	276	227	242	273	343
	5	6	3	2	11	13

¹ Samla inntekt = lønsinntekt + næringsinntekt + kapitalinntekt + skattefrie inntekter (stipend, sosialhjelp, bustøtte, barnetrygd, småbarnstrygd, forsørgjarfrådrag). Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

nivå av likvid finanskapital gjennom bankinnskot er relativt godt. Særleg gjeld dette for dei eldste bøndene.

3. Inntektsfordelinga blant landbruks-hushalda

Klassifisering

I denne delen av analysen skal vi fokusere på hushaldsinntektene til landbruksbefolkninga og samanlikne dei med andre grupper sine hushaldsinntekter. I tillegg deler vi landbruksbefolkninga i grupper etter produksjonsform, *mjølkeprodusentar*, *saueprodusentar* og *kornprodusentar*, og samanliknar inntektstilhøva mellom desse tre gruppene internt. Vilkåra for klassifiseringa er at bruka har registrert årsverk innan denne produksjonsformen, samt at minimum 51 prosent av inntektene frå sal av landbruksprodukt kjem frå denne typen produksjon. Vi skal også studere eventuelle endringar i hushaldsinntektene frå 1992 til 1994.

Inntektene til landbrukshushalda samanlikna med andre grupper

La oss fyrst sjå på hushaldsinntektene til landbruksbefolkninga under eitt samanlikna med andre grupper utan å vekte med ein ekvivalensskala (sjå boks 2). Tabell 5 viser gjennomsnittleg samla inntekt, gjennomsnittleg inntekt etter skatt og gjennomsnittleg disponibel inntekt for landbrukshushalda, tilsette og næringsdrivande i andre grupper i åra 1992 og 1994.

Frå 1992 til 1994 fall samla inntekt til eit gjennomsnittleg norsk landbrukshushald med nesten 7 prosent. Renteutgiftene fall også kraftig i denne perioden, og sjølv om tabellen indikerer at også disponibel inntekt fall, er standardavvikla for store til at vi på bakgrunn av dette datamaterialet kan fastslå det sikkert.¹

¹ Standardavviket multiplisert med 2 gjev grovt sett eit 95 prosents konfidensintervall for gjennomsnittstala.

Tabell 6. Kvintilfordeling av disponibel hushaldsinntekt for gruppene sjølvstendige i landbruket, tilsette og sjølvstendige i andre næringer. Tal for 1992 og 1994. Alle tal i 1000 1994 kroner

Kvintil	Sjølvstendige i landbruket		Tilsette		Sjølvstendige i andre næringer	
	1992	1994	1992	1994	1992	1994
1	125	122	100	109	80	110
2	210	210	157	165	156	201
3	267	263	214	225	219	273
4	328	323	270	286	309	371
5	492	463	394	423	602	762
Gjennomsnitt	284	276	227	242	273	343

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7. Gini-koeffisienten i fordelinga av disponible hushaldsinntekter. Standardavvik i kursiv

	Sjølvstendige i landbruket		Tilsette		Sjølvstendige i andre næringer	
	1992	1994	1992	1994	1992	1994
Gini-koeffisient	0.255	0.247	0.264	0.266	0.378	0.377
	0.008	0.018	0.006	0.005	0.019	0.019

Kjelde: Statistisk sentralbyrå

Eit gjennomsnittleg hushald der hovudinntektstakaren var tilsett eller sjølvstendig næringsdrivande hadde til samanlikning ei noko anna inntektsutvikling. For desse gruppene er utvala såpass store at måla blir langt sikrere. I gruppa av tilsette skjedde det nesten inga endring i samla inntekt, men reduksjonen i gjeldskostnader gjorde at disponibel inntekt auka. Sjølvstendige i andre næringer opplevde ein stor inntektsauke same kva inntektsomgrep ein legg til grunn. Målt mot inntektsutviklinga til dei andre to gruppene synest det derfor sikkert at landbrukshushalda kom dårlegast ut i denne toårsperioden. Men det er viktig å merke seg at sjølv om inntektene til landbrukshushald og tilsettehushald nærma seg kvarandre i perioden 1992 til 1994, hadde likevel landbrukshushalda i gjennomsnitt signifikant høgare disponibel inntekt enn tilsettehushalda også i 1994.

Tabell 8. Ekvivalent disponibel inntekt per person for gruppene sjølvstendige i landbruket, tilsette og sjølvstendige i andre næringer. Tal i 1000 1994 kroner

	Sjølvstendige i landbruket	Tilsette	Sjølvstendige i andre næringer
1	84	96	82
2	123	129	127
3	147	152	165
4	178	179	214
5	245	257	433
Gjennomsnitt	156	162	204
Tal på vaksne	2,66	1,99	2,38
Tal på barn	0,78	0,54	0,78

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

Kvintilinnndelinga av disponibel inntekt i tabell 6 viser at landbrukshushald i alle inntektsklasser har høgare disponibel inntekt enn tilsettehushalda. I 1994 har dei i gjennomsnitt ein del lågare inntekt enn hushald der hovudinntektstakaren er sjølvstendig næringsdrivande i andre næringer, men i dei to nedste kvintila (dei "fattigaste" førti prosentane) ligg landbruksbefolkninga også over denne gruppa. Mønsteret frå tabell 6 blir stadfesta av at den interne inntektsulikskapen målt ved gini-koeffisienten viser liten skilnad for gruppene sjølvstendige i landbruket og tilsette (sjå tabell 7). Inntektsulikskapen blant hushald av sjølvstendige i andre næringer er derimot signifikant større. Det har ikkje

skjedd noko endring i ulikskapen for nokon av gruppene i løpet av desse to åra.

Når vi samanliknar ekvivalente inntekter, kjem derimot ikkje landbrukshushalda betre ut enn hushald der hovudinntektstakaren er tilsett (sjå tabell 8). Landbrukshushalda har høgare disponible hushaldsinntekter enn hushald der hovudinntektstakaren er tilsett, men sidan dei er fleire i kvart hushald, har kvart enkelt hushaldsmedlem mindre til disposisjon.

Fordeling og samansetning av hushaldsinntekt etter produksjonsform

Inntektssamansetninga mellom dei tre produksjonsformene er til dels svært ulik (sjå tabell 9). Medan mjølkeprodusentane i 1994 i gjennomsnitt hadde omlag 55 prosent av samla hushaldsinntekt frå jordbruket, var dei tilsvarande tala for saueprodusentane og kornprodusentane 17 prosent og i underkant av 16 prosent. Lønsinntekt utgjer storparten av samla inntekt for desse gruppene, 68 prosent for saueprodusentane og 62 prosent for kornprodusentane. Næringsinntekter frå 'andre næringer' var i gjennomsnitt nesten like viktige for kornprodusentane som inntekter frå jordbruket.

Tala indikerer også at det har skjedd ei viss inntektsendring i denne toårsperioden. Mjølkeprodusentane si disponible inntekt fall mellom 1992 og 1994. Standardavvika i tala for

Tabell 9. Inntektssamansetninga på hushaldsnivå for gruppene mjølkeprodusentar, saueprodusentar og kornprodusentar. Standardavvik i kursiv. Alle tal i 1000 1994 kroner

	Mjølkeprodusentar		Saueprodusentar		Kornprodusentar	
	1992	1994	1992	1994	1992	1994
Næringsinntekt frå jordbruket ¹	256	233	51	63	68	68
	7	6	5	8	9	11
Lønsinntekt ²	159	137	273	254	273	270
	8	7	15	15	17	17
Kapitalinntekt	29	14	26	16	33	31
	2	1	3	2	5	14
Andre næringsinntekter	25	19	27	25	61	54
	4	4	7	8	11	11
Skattefrie inntekter	18	18	10	13	16	11
	7	1	1	2	2	1
Samla inntekt	486	422	386	371	450	433
	11	9	16	18	18	24
-Skatt	110	101	87	89	100	107
	3	3	5	6	6	7
Inntekt etter skatt	376	321	299	282	351	326
	8	6	12	12	13	19
-Gjeldsrenter	67	42	33	24	77	39
	3	2	4	3	8	4
Disponibel inntekt	309	279	266	258	274	287
	7	6	11	12	11	18
Netto næringsinntekt frå jordbruket (overskott minus underskott)	255	227	48	61	55	54
	7	6	5	8	11	11

¹ Her inngår sjuke- og fødselspengar til sjølvstendige i primærnæringane.

² Her inngår løn, dagpengar, pensjonar og mottekne bidrag.

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 10. Kvintiltabell over disponibel hushaldsinntekt, næringsinntekt frå jordbruket og lønsinntekt rangert etter disponibel hushaldsinntekt for gruppene mjølkeprodusentar, saueprodusentar og kornprodusentar. Tal i 1000 1994 kroner

Kvintil	Mjølkeprodusentar			Saueprodusentar			Kornprodusentar		
	Dispo- nibel inntekt	Jord- bruks- inntekt	Løns- inntekt	Dispo- nibel inntekt	Jord- bruks- inntekt	Løns- inntekt	Dispo- nibel inntekt	Jord- bruks- inntekt	Løns- inntekt
1	150	157	48	107	35	86	128	35	125
2	218	207	74	198	79	163	204	48	179
3	266	242	113	252	49	280	271	45	287
4	324	257	170	304	50	306	325	62	343
5	440	304	280	431	102	434	509	149	418
Gjennomsnitt	279	233	137	258	63	254	287	68	270

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 11. Gini-koeffisientar for disponibel hushaldsinntekt og næringsinntekt frå jordbruket for dei tre kategoriane mjølkeprodusentar, saueprodusentar og kornprodusentar. Standard-avvik i kursiv

	Mjølke- produsentar		Saue- produsentar		Korn- produsentar	
	1992	1994	1992	1994	1992	1994
Gini-koeffisient disponibel inntekt	0.228 <i>0.009</i>	0.209 <i>0.008</i>	0.238 <i>0.017</i>	0.249 <i>0.021</i>	0.225 <i>0.017</i>	0.264 <i>0.037</i>
Gini-koeffisient næringsinntekt frå jordbruket	0.251 <i>0.011</i>	0.256 <i>0.010</i>	0.500 <i>0.035</i>	0.560 <i>0.041</i>	0.661 <i>0.034</i>	0.722 <i>0.030</i>

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

saue- og kornprodusentane er så store at inntektsendringa som tabellen viser kan vere tilfeldig.

Sjølvsagt om mjølkeprodusentane opplevde ein inntektsnedgang mellom 1992 og 1994, var nivået i 1994 likevel ikkje lågare enn for dei andre gruppene. I begge åra vi ser på har saueprodusentane lågare samla hushaldsinntekt enn dei to andre gruppene,² men sidan dei betaler mindre skatt og har mindre renteutgifter blir ikkje skilnadene så store når vi ser på disponibel inntekt.

Tabell 10 viser den kvintilsvisе fordelinga av disponibel inntekt, næringsinntekt frå jordbruket og lønsinntekt, rangert etter disponibel inntekt. Blant mjølkeprodusentane synest det å vere ein forholdsvis sterk samanheng mellom næringsinntektene frå jordbruket og disponibel inntekt, noko som ikkje i same grad er tilfelle for dei andre to gruppene. I alle gruppene er det likevel slik at hushalda med låge disponible inntekter både har låge næringsinntekter frå jordbruket og låge lønsinntekter, medan dei med høge disponible inntekter både har høge jordbruksinntekter og høge lønsinntekter. Som nemnt tidlegare er utvala, spesielt over

kornprodusentar og saueprodusentar, såpass små at tala frå dei enkelte kvintila er usikre.

Tabell 10 må likevel ikkje tolkast som at det nødvendigvis er ein positiv samanheng mellom inntektene frå jordbruket og lønsinntekter. Sjølvsagt om det er ein positiv samanheng mellom begge desse inntektskomponentane og disponibel inntekt, kan det likevel vere ein negativ samanheng dei to komponentane imellom.

Tabell 11 viser gini-koeffisientane for disponibel inntekt og næringsinntekt frå jordbruket for dei tre gruppene. På hushaldsnivå er det ikkje store skilnader i ulikskap når det gjeld fordeling av disponibel inntekt. Næringsinntekt frå jordbruket er derimot langt jamnare fordelt blant mjølkeprodusentane enn blant saue- og kornprodusentane. Det er eit resultat som kvalitativt samsvarer med Bjerkholt et al. (1987).

Ekvivalente inntekter etter ulike kategoriar av landbrukshushald

Tabell 12 viser ekvivalente inntekter ved ekvivalensskalaen $\theta = 0,5$ (sjå boks). Biletet har nå endra seg i høve til då vi såg på disponible hushaldsinntekter, i tabell 10. Ved å ta omsyn til talet på personar i hushaldet og gje alle personane lik vekt, kjem mjølkeprodusentane og saueprodusentane praktisk talt likt ut. Det har sjølvsagt samanheng med at hushalda som hovudsakleg driv med mjølkeproduksjon gjennomgåande er større enn dei andre hushalda.

4. Levekår i landbruksbefolkninga – struktur og endringsprosessar

Analysane i del 2 og 3 tyder på at det ikkje er store skilnader i det gjennomsnittlege inntektsnivået og i inntektsfordelinga for landbruksbefolkninga og folk flest. Det går også tydeleg fram at netto næringsinntekt frå gardsdrifta er relativt låg for store grupper i landbruksbefolkninga, og at inntekt frå verksemd utanfor bruket er større enn næringsinntekta for omlag halvparten av landbrukshushalda. Landbruket er som kjent inne i ein omstillingssprosess. Det har skjedd endringar i jordbrukspolitikken som har medført endringar i rammetilhøva for landbruksbefolkninga. Vi

² Signifikant innanfor eit 90 prosents konfidensintervall.

Tabell 12. Kvintiltabell over ekvivalente disponible inntekter, ekvivalente næringsinntekter frå jordbruket og ekvivalente lønsinntekter rangert etter næringsinntekt frå jordbruket for kategoriane mjølkeprodusentar, saueprodusentar og kornprodusentar. Tal i 1000 1994 kroner

	Mjølkeprodusentar			Saueprodusentar			Kornprodusentar		
	Dispo- nibel- inntekt	Jord bruks- inntekt	Løns- inntekt	Dispo- nibel- inntekt	Jord- bruks- inntekt	Løns- inntekt	Dispo- nibel- inntekt	Jord- bruks- inntekt	Løns- inntekt
1	90	85	30	88	29	68	94	28	99
2	121	116	43	123	23	126	137	30	122
3	143	120	67	146	35	139	156	18	181
4	171	134	93	175	40	173	192	52	164
5	224	158	138	235	49	252	292	76	264
Gjennomsnitt	150	123	74	154	35	152	174	41	166
Tal på vaksne		2,90			2,52			2,40	
Tal på barn		0,87			0,60			0,60	

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

skal seinare i prosjektet analysere inntektsutviklinga i eit lengre tidsperspektiv, men så langt tyder analysane av utviklinga mellom 1992 og 1994 på at endra rammetilhøve har hatt ein del konsekvensar for gjennomsnittsnivået av næringsinntekter i landbruket. Ei breispektra samanlikning av gjennomsnittsinntektene både på individ- og hushaldsnivå, tyder likevel på at landbruksbefolkninga så langt stort sett har meistra omstillinga godt.

Analysane av fordelinga av andre levekårskomponentar (Løwe 1998a og 1998b) viser også at det på dei fleste område er det relativt små skilnader mellom landbruksbefolkninga og resten av befolkninga, når ein tek omsyn til skilnader som følger ulik alders- og busettingsstruktur. På nokre område er skilnadene større. Arbeidsmiljøet er fysisk tyngre for ein gardbrukar enn for gjennomsnittet av den yrkesaktive befolkninga. Trass i ei betydeleg mekanisering er gardsarbeidet framleis kjenneteikna av mange tunge lyft, høg eksponering for forureining og høg risiko for skadar. Mange gardbrukarar legg også ned svært mange arbeidstimar på bruket, men her er det vanskelegare å samanlikne direkte med nivået for tilsette yrkesaktive. Som sjølvstendige næringsdrivande er bøndene sin eigen arbeidsherre, og mange andre sjølvstendige har også i gjennomsnitt lengre arbeidsdagar enn tilsette.

På andre områder kjem landbruksbefolkninga ut med gjennomsnittleg større ressursar enn nivået i normalbefolkninga. Landbruksbefolkninga har større bustader, og den gjennomsnittlege bustandarden er på nivå med bustandarden for resten av befolkninga. Landbruksbefolkninga disponerer i noko større grad enn resten av befolkninga ulike konsumkapitalgode og hjelpemiddel i hushalda.

To inntekter - også i landbrukshushalda

Ein viktig grunn til at gjennomsnittleg hushaldsinntekt i landbrukshushalda skil seg lite frå inntektsnivået i resten av befolkninga, er det høge innslaget av ektepar og sambuarar der begge partane har inntekt. Her finn vi eit markert skilje mellom eldre og yngre landbrukshushald. For det første er andelen som er gift eller sambuar litt høgare

Tabell 13. Samla nærings- og lønsinntekt for gifte og sambuande gardbrukarar etter inntektsdel frå bruket, 1994. 1000 kroner

Inntektsdel frå bruket	Nærings	Løn	Samla arbeids- inntekt	Av dette ved ekte- felle	Talet på på obser- vasjonar
10 prosent	59	256	319	114	265
10-49 prosent	103	207	312	119	313
50-89 prosent	224	108	332	125	239
90 prosent	277	34	311	102	214
Alle	154	161	317	115	1065

for mannlege gardbrukarar mellom 30 og 60 år enn for menn i normalbefolkninga, medan skilnaden går i motsett retning for gardbrukarar over 60 år der relativt fleire er einslege. For det andre er det markerte skilnader mellom eldre og yngre ektefellar med omsyn til om dei har arbeid utanfor bruket eller ikkje. Dette er eit generasjonsskilje som vi også kjenner frå normalbefolkninga. Yngre landbrukskvinner skil seg i dag lite frå sine jamnaldrande med-syster i normalbefolkninga. Landbrukskvinnene er i gjennomsnitt betre utdanna enn sine menn, og dei har i stor grad arbeid utanfor bruket. I så måte reflekterer dagens inntekts-, yrkes- og arbeidsfordeling i landbrukshushalda dei store endringane som har skjedd over dei siste 20 - 30 åra i norske kvinner sine levekår. Den sterke veksten i offentlig sektor, framfor alt i helse- og omsorgssektoren, frå det tidlege 1970-talet og utover på 1980-talet skapte ein arbeidsmarknad for kvinnene på landsbygda - der slike arbeidsplassar tidlegare hadde vore mangelvare (sjå t.d. Skrede og Tornes 1986, Skrede 1994b).

Tabell 13 viser at for gifte og sambuande gardbrukarar var nivået av gjennomsnittleg parinntekt i 1994 omlag det same, uavhengig av om ein stor eller ein mindre del av den samla parinntekta kom frå bruket. Det var heller ikkje stor variasjon i den gjennomsnittlege inntekta som ektefelle eller sambuar stod for, alt etter om det var ein stor eller ein

mindre del av samla inntekt som kom frå bruket. Samla inntekt for dei einslege gardbrukarane varierte meir med inntektsdelen frå bruket. Einslege gardbrukarar med under ti prosent av samla inntekt frå bruket hadde lågast gjennomsnittsinntekt.

Dei innbyrdes skilja i fordelinga av nærings- og lønsinntekt blir likevel meir markerte når vi ser på den samla arbeidsinntekta for ektefellane. Det viser at dagens yrkesmønster i landbrukskushalda er prega av endringsprosessar også for mennene sin del. Sjølv om det er fleire av landbrukskvinnene enn av mennene som har arbeid utanfor bruket som hovudyrke, er det også ein betydeleg del av mennene som i dag har arbeid utanfor bruket som viktigaste inntektskjelde. Ein del av desse - både menn og kvinner - oppgav i intervjuet at dei helst ville endre denne yrkestilpassinga, dersom det hadde vore økonomisk grunnlag for dette i gardsdrifta. Av alle som hadde hovudinntekt frå arbeid utanom bruket, ville 35 prosent helst arbeide heiltid i gardsdrifta, og 16 prosent ville helst ha vore i heiltidsarbeid utanfor bruket. Resten fordelte seg med 35 prosent i deltidsyrke ved sidan av gardsdrifta, og 14 prosent i heiltidsyrke ved sidan av arbeidet på bruket.

Det er stor variasjon i sysselsettingspreferansane, mellom anna etter utdanning og yrkessituasjon utanfor bruket. Av dei som arbeider i *humanistiske og tekniske yrke* (mellom anna lærarar, sjukepleiarar og hovudtyngda av funksjonæranane i offentleg sektor), ville 25 prosent helst arbeide heiltid i gardsdrifta, medan tilsvarende del for dei som arbeider i *primærnæringane, bygg - og anlegg, transport og industri* var 55 prosent. Det er med andre ord dei som har hovudinntekt frå fysisk tungt arbeid utanfor bruket som i størst grad ynskjer å konsentrere seg om arbeidet på bruket, medan dei som arbeider i offentleg sektor o.l. i større grad er nøgde med yrkeskombinasjonen. Dette viser at arbeidet utanfor bruket også kan vere ei god tilpassing som ein gjerne vil oppretthalde. I så måte kan ein ikkje sjå bort frå at omstillinga i jordbruket, mot større innslag av meir ein-sidige og «enkle» driftsformer, truleg har gitt fleire arbeidstakarar med røter i jordbruket større valfridom til å kombinere gardsdrift med anna arbeid.

På bakgrunn av dette er det ikkje så underleg at fleirtalet av landbruksbefolkninga i LLB-95 signaliserer at dei alt i alt er rimeleg nøgde med situasjonen slik den er i dag. Åtte av ti i landbruksbefolkninga er godt nøgde med arbeidstilhøve og arbeidsmiljø på bruket, mot ni av ti i befolkninga under eitt. Nesten tre av fire er også nøgde med hushaldsøkonomien, og her er det ingen skilnader mellom landbruksbefolkninga og befolkninga under eitt. Det er derimot betydelege skilnader mellom landbruksfolket og befolkninga under eitt når det gjeld synet på *eiga inntekt*. Eit klart mindretal i landbruksbefolkninga (40 prosent) er nøgde med inntekta frå bruket, medan 68 prosent i befolkninga under eitt seier seg nøgde med inntekta si. Det er også ganske mange i landbruksbefolkninga som signaliserer relativt pessimistiske vurderingar av inntektsgrunnlaget for bruket i framtida. Berre 7 prosent av gardbrukarane meinte at inntekts-

grunnlaget på bruket ville bli betre gjennom dei næraste fem åra.

I lys av omstillingsprosessen som landbruksnæringa er inne i, er det ikkje så underleg at mange er usikre på inntektsgrunnlaget for framtida. Det er heller ikkje så rart at mange er misnøgde med inntekta frå bruket, sidan inntektene frå landbruksverksemda truleg har gått ned for mange gjennom denne omstillingsprosessen. På den andre sida viser også analysane at gjennomsnittleg inntektsnivå og materielle levekår ikkje er dårlegare for landbruksbefolkninga enn for resten av befolkninga. Landbruksbefolkninga har imidlertid ein samansett inntektsstruktur. Knappt halvparten i landbruksbefolkninga arbeider berre på bruket. Den andre halvparten har kombinasjonsinntekter, der inntekter frå verksemd utanfor bruket utgjer størsteparten av inntektene. Denne skilnaden i inntektsstruktur illustrerer også eit dilemma som landbrukspolitikken i aukande grad må forhalde seg til. I kor stor grad skal jordbrukspolitikken prioritere gruppene som har bruket som einaste leveveg, og i kor stor grad skal måla for landbrukspolitikken også omfatte kombinasjonslandbruket? Til ein viss grad er dette også eit spørsmål om samspelet mellom jordbrukspolitikk og distriktspolitikk. I lys av den markerte auken i fråflyttinga frå landdistrikta dei siste åra, er det også grunn til spørje om kva slags landbruksstruktur som vil gje det beste livsgrunnlaget for neste generasjon - eit landbruk med færre kombinasjonsbønder eller eit landbruk som gjev rom til både -og løysingar?

Referansar

Arneberg, M.W., H. Gravingsmyhr, K. Hansen, N.Langbraaten, B.Lian og T.O. Thoresen (1995): *LOTTE - En mikrosimuleringsmodell for beregning av skatter og trygder*, Rapporter 95/19, Statistisk sentralbyrå.

Bjerkholt, O., T. Wennemo og R. Aaberge (1987): Ulikhet i fordelingen av inntekter for jordbrukskushold - fordelings-effekter av økte offentlige tilskudd. Upublisert notat, Statistisk sentralbyrå.

Coulter, F.A.E., F.A. Cowell og S.P. Jenkins (1992): Equivalence scale relativities and the extent of inequality and poverty, *The Economic Journal* **102**, 1067-1081.

Haraldsen, G. (1996): Levekår blant landbruksbefolkningen 1995. Noen inntektstall for gårdbrukere. Upublisert notat fra Statistisk sentralbyrå, seksjon for intervjuundersøkelser, til Norges forskningsråd.

Hill, B. (1996): Monitoring incomes of agricultural households within the EU's information system - new needs and new methods. *European Review of Agricultural Economics*, **23-1**, 27-48.

Lund, K. (1998): *Inntektsfordelinga blant landbruksbefolkninga* (førebels arbeidstittel). Kjem ut i serien Rapporter, Statistisk sentralbyrå.

Løwe, T. (1998a): Landbruksbefolkningens levekår: Ikke bare gøy på landet. Kjem i *Samfunnsspeilet* nr. 2 (medio april).

Løwe, T (1998b) : *Levekår i landbruksbefolkningen* (førebels arbeidstittel). Kjem i serien Rapporter, Statistisk sentralbyrå.

NOU (1993:17): *Levekår i Norge: Er graset grønt for alle?* Finansdepartementet, Oslo: Akademika.

Pedersen, V. (1997): Inntekts- og formuesundersøkelsen 1994, Notater 97/14 Statistisk sentralbyrå.

Simons, H.C. (1938): *Personal Income Taxation*, University of Chicago Press, Chicago.

Skrede, K. (1994a): *Turbulens eller stabilitet? Levekårsendringer 1980-1990 i et livsløps- og generasjonsperspektiv*, INAS Rapport 94-1, Institutt for sosialforskning, Oslo.

Skrede, K. (1994b): "Kvinnerns utdanning og yrkesliv", i Frønes, I. og A. Hompland (red): *Den nye barne- og familieboka*, Oslo: Universitetsforlaget, 67-79.

Skrede, K. og M. Ryen (1998): *Generasjonsforskjeller i levekår*. Kjem i serien Rapporter, Statistisk sentralbyrå.

Skrede, K. og K. Ternes (red) (1986): *Den norske kvinne-revolusjonen. Kvinnerns arbeid 1975-85*, Universitetsforlaget, Oslo.

Statistisk sentralbyrå (1996): *Levekår i landbruksbefolkningen 1995. Dokumentasjonsrapport fra Seksjon for intervjuundersøkelser*.

Thoresen, T.O. (1996): *Metoder og tolkninger i studier av fordeling av inntekt*. Vedlegg 1, NOU 1996:13 : Offentlige overføringer til barnefamiliene, Barne- og familiedepartementet, Oslo: Akademika

Aaberge, R. (1982): *Om måling av ulikskap*, Rapporter 82/9, Statistisk sentralbyrå.

Aaberge, R. (1986): On the problem of measuring inequality, Discussion Papers 14, Statistisk sentralbyrå.

Aaberge, R. og T. Wennemo (1988): *Inntektsulikhet i Norge 1973-1985*, Rapporter 88/15, Statistisk sentralbyrå.

Minstepensjon, sært tillegg og regulering av grunnbeløpet

Dennis Fredriksen

Regjeringen har med tilslutning fra Stortinget foreslått å øke ytelsen til minstepensjonister med 1 000 kroner per måned fra 1. mai 1998, eller med 12 000 kroner på årsbasis. Reformen innebærer en ytterligere svekkelse av sammenhengen mellom tidligere lønnsinntekt og pensjonsytelse fra folketrygden, etter at vi gjennom hele 1990-tallet har beveget oss i retning av et system som gir en lik pensjon for alle. Den foreslåtte økningen i minstepensjonen vil bringe oss nærmere en situasjon hvor også pensjonister som har full opptjening og har jobbet heltid, men i et lavtlønnsyrke, tilnærmet vil ende opp som minstepensjonister. Hvis minstepensjonen økes som foreslått, og reguleringen av grunnbeløpet framover følger praksis fra de siste 15 årene, vil trolig 35 prosent av kvinnene bli minstepensjonister selv når folketrygden er fullt utbygd. Den foreslåtte endringen i minstepensjonen innebærer en økning i brutto utgifter til alders-, uføre- og etterlattepensjon fra folketrygden på om lag 3 milliarder kroner på årsbasis, men mindre i 1998 fordi ordningen først blir gjort gjeldende fra 1. mai 1998. Merutgiftene til reformen vil avta over tid, fordi andelen som er minstepensjonister avtar.

Innledning

Pensjonsytelsene fra folketrygden utgjør og vil også framover utgjøre en vesentlig del av pensjonistenes inntekter i Norge. Disse ytelsene, spesielt tilleggspensjonene, er rettighetsbasert og beskrevet i detalj i folketrygdloven¹ og andre offentlige dokumenter. Prinsipielt skulle da hver enkelt av oss kunne beregne sin egen pensjon fra folketrygden, og tilpasse øvrig (pensjons)sparing i forhold til dette. Når det gjelder reguleringen av grunnbeløpet er det imidlertid et vesentlig gap mellom det som sies og det som gjøres. Vi kan her sitere for eksempel St.prp.nr.60 (1990-91):

“Siktemålet for reguleringa skal vere å gi pensjonistar med folketrygdpensjon ei inntektsutvikling om lag på linje med venta utvikling for yrkesaktive og i tråd med dei prinsipp og mål som er lagt til grunn for gjennomføringa av det inntektspolitiske opplegget elles. Venta inntektsutvikling for yrkesaktive blir fastsett med utgangspunkt i inntektsoppgjera for offentlig tilsette og LO/NHO-oppgjeret.”

Når folketrygden er fullt utbygd vil en gjennomsnittlig lønnsinntaker, med dagens regler og en regulering av grunnbeløpet i tråd med sitatet over, få en pensjon som utgjør i overkant av 50 prosent av brutto gjennomsnittslønn for de til enhver tid yrkesaktive. Den faktiske politikken, også i de senere årene, innebærer en klart svakere vekst i grunnbeløpet og en betydelig, men ujevn vekst i minstepensjonen. Dette vil ha viktige konsekvenser for folketrygden. I denne artikkelen ser vi på noen av disse virkningene på

bakgrunn av den foreslåtte økningen i minstepensjonen/sært tillegg fra 1.mai 1998.

En viktig konsekvens hvis den observerte utviklingen i grunnbeløpet og sært tillegg videreføres, er at folketrygden gradvis vil bevege seg fra et system med en vesentlig tilleggspensjon til alle tidligere yrkesaktive, over til et system med en lik pensjon for alle. Vi diskuterer ikke her om dette er en god eller dårlig beslutning, men nøyer oss med å vise at dette faktisk vil bli resultatet. Det kan imidlertid påpekes at denne viktige beslutningen ser ut til å bli gjennom mange små, litt usynlige og litt tilfeldige skritt i de årlige inntektsoppgjørene for pensjonistene. Videre kan den svake veksten i grunnbeløpet skape en egen usikkerhet, kanskje unødvendig sådan, om hvilke pensjonsytelser dagens yrkesaktive kan forvente å få som pensjonister.

Artikkelen starter med en kortfattet beskrivelse av pensjonsytelsene i folketrygden med noen prinsipielle betraktninger om hvordan justeringer av minstepensjon, grunnbeløp og sært tillegg vil påvirke pensjonssystemet. Framskrivningene av pensjonsytelsene er utført med modellverktøyet MOSART, og vi gir nedenfor en kort beskrivelse av modellen med vekt på sentrale forutsetninger som ligger til grunn for analysen. Til slutt vises virkningen på pensjonsytelsene og fordelingen av disse under to ulike forutsetninger om den framtidige utviklingen i grunnbeløpet; at grunnbeløpet vokser i takt med lønnsnivået og at grunnbeløpet vokser 0,75 prosentpoeng mindre per år enn lønnsnivået. Vi går ikke inn på hvordan regelendringene vil påvirke inntektsfordelingen som sådan, da modellapparatet i begrenset grad beskriver inntektsstørrelser utenom lønn og pensjon.

¹ Lov av 17.juni 1966, nr.12, om folketrygd.

Folketrygdens pensjonsytelser

Alders- og uførepensjon fra folketrygden består av grunnpensjon, tilleggspensjon og særtillegg. Nedenfor følger en kort beskrivelse av beregningsreglene som gjelder fra 1998, se for eksempel Fredriksen og Spurkland (1993) for detaljer omkring overgangsordninger og andre særregler. Ytelsene fra folketrygden har en egen måleenhet kalt *grunnbeløpet*. Hvis grunnbeløpet indekseres med forventet lønnsvekst vil grunnbeløpet bli på 43 500 kroner i 1998, og dette tallet ligger til grunn for beregningene og figurene nedenfor. Når vi drøfter utviklingen i tilleggspensjonene framover har vi lagt til grunn at grunnbeløpet skal vokse i takt med gjennomsnittlig lønnsnivå, med mindre annet er sagt.

Enslige pensjonister og pensjonister som forsørger ektefellen mottar en *grunnpensjon* på ett grunnbeløp, mens øvrige pensjonister mottar en *grunnpensjon* på 75 prosent av grunnbeløpet. *Tilleggspensjonen* beregnes i forhold til tidligere arbeidsinntekt, og er basert på hvor lenge man har jobbet og hvor mye man tjente. Pensjonister uten eller med lav tilleggspensjon har krav på et *særtillegg*. Denne ytelsen avkortes krone for krone mot en eventuell tilleggspensjon, slik at grunnpensjonen pluss særtillegget utgjør «minstepensjonen» i folketrygden. Ved inngangen til 1998 er særtillegget på 0,632 grunnbeløp for enslige pensjonister, mens den for andre pensjonister avhenger av forsørgerbyrden.

Tilleggspensjonene

For hvert år fra man er 17 år til man fyller 69 år omregnes arbeidsinntekten til pensjonspoeng, ved at arbeidsinntekten utover ett grunnbeløp divideres med grunnbeløpet som gjelder dette året. Folketrygden har et *opptjeningstak* ved at inntekt utover 6 grunnbeløp divideres med 3 ganger grunnbeløpet, og at inntekt utover 12 grunnbeløp ikke gir større pensjonspoeng. Poengår utgjør antallet år hvor arbeidsinntekten overstiger ett grunnbeløp, og full opptjening oppnås med 40 poengår (man godskrives da heller ikke mer enn 40 år). Sluttpoengtallet er gjennomsnittet av de 20 høyeste (positive) pensjonspoengene. Utfra disse størrelsene og grunnbeløpet som gjelder når pensjonen skal utbetales kan tilleggspensjonen beregnes som:

$$\text{Tilleggspensjon} = \text{tilleggsprosenten} \times (\text{poengår}/40) \\ \times (\text{sluttpoengtallet} \times \text{grunnbeløpet})$$

Første ledd i uttrykket, tilleggsprosenten, er andelen tilleggspensjonen skal utgjøre av opptjeningsgrunnlaget, og er 42 prosent for pensjonspoeng opptjent fra og med 1992. Andre ledd i uttrykket, (poengår/40), er opptjeningsbrøken. Siste ledd i uttrykket, (sluttpoengtallet $\times$ grunnbeløpet), er inntektsgrunnlaget, og kan litt omtrentlig beskrives som inntektsnivået som yrkesaktiv indeksert med veksten i grunnbeløpet. Omtrentlig fordi det bare er de 20 beste årene som tas med, og fordi inntekt under ett grunnbeløp neglisjeres og fordi det som nevnt er et opptjeningstak. Det betyr også at jo tidligere i livet pensjonsopptjeningen ligger,

det vil si hvilke år som inngår i sluttpoengtallet, jo mer betyr indeksering av grunnbeløpet.

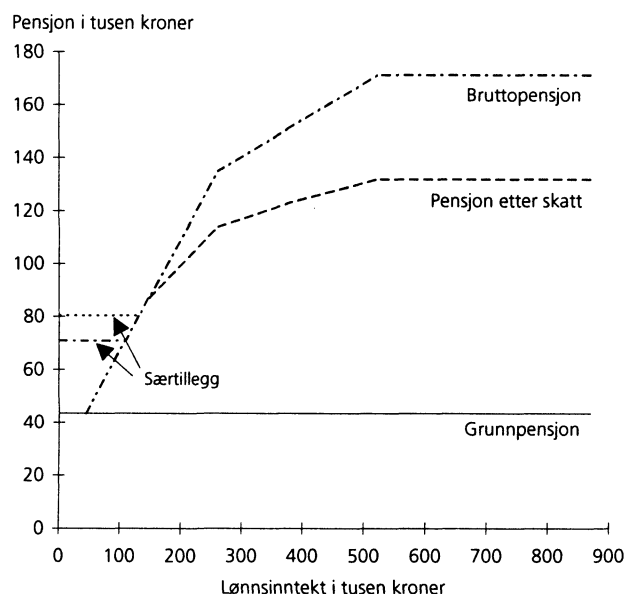
Dette er hovedregelen som dagens yrkesaktive står ovenfor, men det finnes en rekke særregler og overgangsordninger. Blant annet er det bare inntekter etter 1967 som inngår i beregningen av tilleggspensjoner, og personer som er født før 1937 kan ikke nå full opptjening. Disse årskullene har derfor særskilte regler som delvis kompenserer for muligheten for full opptjening. Likevel vil hvert nytt kull av pensjonister fram til de født rundt 1950 oppnå større tilleggspensjoner på grunn av lengre opptjeningstid. I tillegg vil økningen i kvinners yrkesdeltaking gjennom de siste 30 årene bidra til at dagens unge kvinner vil ha høyere yrkesdeltaking bak seg som pensjonister enn dagens eldre generasjoner av kvinner. Personer som blir uføre får framført pensjonspoeng beregnet på grunnlag av tidligere inntekt fram til de ville gått av med alderspensjon. Personer som blir uføre før de fyller 26 år får i den sammenheng tilordnet ett pensjonspoeng på 3,3.

Kvinner (og menn) med tunge omsorgsoppgaver, for eksempel foreldre med barn under 7 år, er fra og med 1992 sikret et pensjonspoeng på 3,0 i hvert av årene med slike forpliktelser. Enker (og enkemenn) kan velge mellom egen tilleggspensjon og 55 prosent av summen av egen tilleggspensjon og den avdødes tilleggspensjon. Samtidig vil reglene for tilleggspensjon normalt favorisere personer med ujevn inntekt, noe kvinner har i større grad enn menn på grunn av kortere og lengre perioder med deltid og opphold i yrkesdeltakingen. Kvinner født etter 1970 vil derfor oppnå relativt gode tilleggspensjoner (se tabell 1), til tross for at kvinners gjennomsnittlige arbeidsinntekt i framskrivingene bare utgjør to tredjedeler av nivået for menn. Når en stor andel av de eldre generasjoner av kvinner er minstepensjonister, skyldes dette at de har deltatt mindre i yrkeslivet og at overgangsreglene for de født før 1937 "straffer" personer med ujevn yrkesdeltaking.

Fra 1992 ble opptjeningstaket i folketrygden senket ved at grensen for hvilken inntekt som skal deles med tre ble redusert fra 8 til 6 grunnbeløp. Samtidig ble andelen som tilleggspensjonen skulle utgjøre av sluttpoengtallet senket fra 45 prosent til 42 prosent (se formel). Dette gjaldt bare framtidig opptjening, ved at andelene 45 prosent og 42 prosent skal vektas med andelen pensjonspoeng før 1992.

Sammenhengen mellom grunnpensjonen, særtillegget og tilleggspensjonen og tidligere lønnsnivå er illustrert i figur 1, under forutsetning av at lønnsnivået og grunnbeløpet er konstant. Figuren gir også en illustrasjon av pensjonen når grunnbeløpet og lønnsnivået vokser i takt, slik intensjonen er i folketrygdloven. Samordningen av særtillegget og tilleggspensjonen gjør at tilleggspensjonen må ha en viss størrelse før den bidrar til økt pensjonsytelse. Dette framgår av figuren ved at en person med full opptjening må ha en tidligere årlig arbeidsinntekt på minst 110 000 kroner i sine 20 beste inntektsår for å oppnå en pensjon som er større enn minstepensjonen.

Figur 1. Pensjon og tidligere lønn

- Gjelder enslig pensjonist med full opptjeningstid og konstant årslønn som yrkesaktiv
- Grunnbeløp på 43 500 kroner (forventet 1998-nivå), særtillegg på henholdsvis 0,632 og 0,85 grunnbeløp, for øvrig pensjonsregler som gjelder fra 1992, skattesatser for 1998.

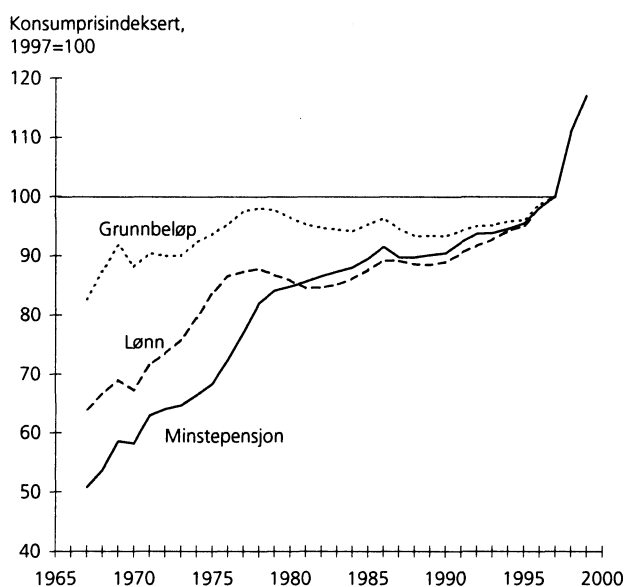
Regulering av grunnbeløpet og særtillegget

De årlige justeringene av pensjonsytelsene skjer gjennom indeksering av grunnbeløpet og (opp)justering av særtillegget, mens størrelsen på grunnpensjonen (målt i grunnbeløp) har vært uendret siden folketrygden ble opprettet. Endringer i grunnbeløpet og særtillegget vil påvirke pensjonsytelsene og -systemet på tre måter:

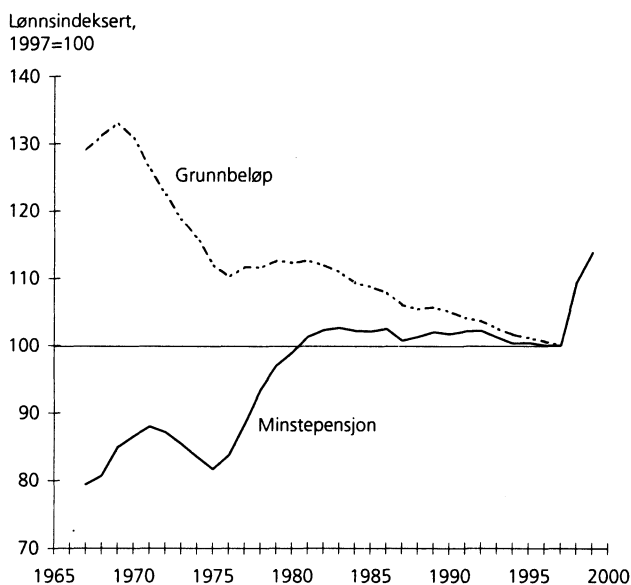
- En økning i grunnbeløpet gir en økning i verdien av allerede opptjente pensjonspoeng (se formel). Øker grunnbeløpet like mye som lønnsnivået vil hver enkelt pensjonist ha en like sterk brutto inntektsvekst som lønnsinntakere.
- En økning i grunnbeløpet har ingen direkte innvirkning på verdien av framtidige pensjonspoeng, fordi denne endringen i grunnbeløpet vil inngå både i nevner og teller i beregningen av tilleggspensjonen. Imidlertid vil en vedvarende svakere vekst i grunnbeløpet enn i lønnsnivået gjøre at stadig mer av arbeidsinntektene kommer over det omtalte opptjeningstaket.
- En økning i særtillegget (målt i grunnbeløp) vil kun komme minstepensjonistene til gode.

Figur 2 og 3 viser utviklingen i grunnbeløpet, minstepensjonen og lønnsnivået siden folketrygden ble opprettet i 1967, inkludert den foreslåtte økningen i minstepensjonen fra 1. mai 1998. Grunnbeløpet har vokst svakere enn lønn per normalårsverk i det meste av denne perioden, spesielt på begynnelsen av 1970-tallet da det var sterk reallønnsvekst. Siden begynnelsen av 1980-tallet har utviklingen i grunnbeløp og minstepensjon målt relativt til lønnsnivået vært meget stabil, og vi viderefører denne utviklingen i ett av framskrivingsalternativene. Grunnbeløpet økte i gjen-

Figur 2. Grunnbeløp, minstepensjon og lønninger

Figur 3. Grunnbeløp og minstepensjon

nomsnitt 0,75 prosentpoeng mindre per år enn lønn per normalårsverk i perioden 1982 til 1997. Det er ingen tendens til at forskjellen har vært mindre i de senere årene i denne perioden. Den faktiske utviklingen i grunnbeløpet innebærer at den enkelte tilleggspensjonist har hatt en svakere inntektsutvikling enn gruppen av lønsmottakere. Spesielt personer som blir uføre i ung alder blir rammet av dette, og 0,75 prosentpoeng per år vil over hele livsløpet akkumulere seg opp til 30-40 prosentpoeng svakere inntektsutvikling enn resten av samfunnet. Når gjennomsnittspensjonisten har fått bedre råd, skyldes dette i hovedsak at de nye

pensjonistene har hatt lengre opptjeningstid i folketrygden, og får dermed vesentlig høyere tilleggspensjoner.

Minstepensjonen har blitt regulert relativt uavhengig av grunnbeløpet ved at særtillegget ble introdusert i 1969 og som følge av senere oppjusteringer av denne ytelsen, spesielt på slutten av 1970-tallet. Fra begynnelsen av 1980-tallet og fram til idag har minstepensjonen økt om lag like mye som lønnsnivået. Hvis minstepensjonistene som gruppe har hatt en svakere inntektsutvikling enn andre grupper de siste årene, må dette tilskrives endringer i andre inntektskomponenter enn minstepensjon og lønn. Epland (1997) påviser noen slike effekter blant annet med hensyn til kapitalinntekter.

Ser man isolert på bruttoytelsene, utgjorde minstepensjonen om lag 34 prosent av maksimal pensjon i 1991. I 1992 ble opptjeningstaket senket, og tilleggsprosenten for nye poengår ble redusert fra 45 til 42 (se formel). Med den foreslåtte økningen i særtillegget vil minstepensjonen nå utgjøre 47 prosent av den maksimale pensjonen fra folketrygden for pensjonister med all opptjening etter 1992. Etter skatt vil den nye minstepensjonen utgjøre i overkant av 70 prosent av disponibel inntekt for en pensjonist med full opptjening og som hadde en årslønn på 255 000 kroner som yrkesaktiv². Økningen i særtillegget medfører også at alle som har en gjennomsnittsinntekt under 130 000 kroner gjennom sine 20 beste inntektsår nå vil bli minstepensjonister, mens grensen med de gjeldende satsene er 110 000 kroner, se figur 1. For 1999 anslår vi at tallet på minstepensjonister vil øke med om lag 70 000 personer som følge av reformen.

Det er viktig å understreke at ingen får dårligere råd av at de blir minstepensjonister som følge av økt særtillegg *alene*, snarere tvert imot. Det problematiske er at en økning i særtillegget sammen med en fortsatt svakere vekst i grunnbeløpet enn i lønnsnivået kan føre til at en meget stor andel av befolkningen faller utenfor ordningen med tilleggspensjoner. Og at de som faller utenfor, er de 20 til 40 prosentene med lavest arbeidsinntekt.

Minstepensjon, skatter og andre offentlige overføringer

Nettovirkningen på pensjonistenes inntekter av økt minstepensjon avhenger ikke bare av pensjonsutbetalingen, men også av hvordan økningen i særtillegget påvirker skattene og andre offentlige overføringer og ytelser. For eksempel kan en økning i særtillegget gi rom for svekket vekst i grunnbeløpet, hvis man legger liten vekt på inntektsutviklingen for tilleggspensjonistene. Nettovirkningen av økt minstepensjon kan dermed bli mindre hvis tilleggspensjonen blir redusert samtidig. Økt minstepensjon kan også føre

til at flere mister retten til sosialhjelp, bostøtte, offentlige tjenestepensjoner og andre (inntektsavhengige) overføringer. Disse forholdene er det vanskelig å gi anslag på, dels fordi regelverket varierer fra kommune til kommune, dels fordi tilgangen på data er dårligere. Derimot er det noe enklere å anslå virkningen på skattene av økt minstepensjon.

Pensjonister beskattes lempeligere enn andre inntektsmottakere, se Gravningsmyhr (1995) for en nærmere omtale av disse skattereglene. Spesielt skal minstepensjonister med moderate tilleggsinntekter og liten formue slippe å betale skatt. Samtidig skal pensjonister med høy inntekt følge mer ordinære skatteregler, noe som betyr at marginals-katten for midlere pensjoner må bli høy fordi skattefordelen trappes ned med økende inntekt. Med bare pensjonsinntekt vil en enslig pensjonist begynne å betale skatt når årsinntekten går over 87 000 kroner (1998). Marginals-katten på pensjonsinntekt vil for denne personen være på 44 prosent, mens den for kapitalinntekter vil være på 55 prosent.

Økningen i minstepensjonen gjør at mange minstepensjonister med moderate tilleggsinntekter nå vil komme over grensen for skattefritak, og må dermed betale skatt av det økte særtillegget. I forbindelse med den foreslåtte økningen i minstepensjonen kan det anslås at om lag 22 prosent av den økte minstepensjonen kommer tilbake til statskassen i form av økt skatt i 1998. Skattefordelene for pensjonister endres noe ved at formue skattlegges noe lempeligere enn i dag og fribeløpene øker *noe* mer enn lønnsveksten. Skal skattesystemet endres slik at minstepensjonister i samme grad skal være skjermet mot skatt, må fribeløpet i skattebegrensningsregelen for pensjonister økes. En slik endring i skattereglene vil imidlertid komme alle pensjonister til gode, med mindre man vil øke marginals-katten for tilleggspensjonister fra det allerede høye nivået på 44 (55) prosent. Samlet vil det gi en skattelette i samme størrelsesorden som utgiftene til økt minstepensjon, og beløpet vil øke over tid etterhvert som det blir flere tilleggspensjonister.

Framskrivingsmetoder

Virkningene på pensjonsytelsene i dag og i framtiden er analysert med mikrosimuleringsmodellen MOSART, se Fredriksen og Spurkland (1993) for en nærmere omtale. Denne modellen starter med et utvalg av befolkningen i 1993 og simulerer det videre livsløpet for hvert enkelt individ i dette utvalget. Begivenheter og andre kjennetegn som simuleres er inn- og utvandring, dødsfall, fødsler, husholdningsdannelse, skolegang, overganger inn i pensjonssystemet og yrkesdeltaking og -inntekt. Pensjonsytelser fra folketrygden blir beregnet på grunnlag av de simulerte yrkeshistoriene og pensjonsstatus. For hvert år som går legges nye individer til simuleringen, og resultat blir en modellpopulasjon med livshistorien for hvert enkelt individ. Når simuleringen omfatter ett tilstrekkelig stort antall individer, vil modellen kunne si noe om utviklingen framover gitt de forutsetningene man gjør omkring hyppigheten av de ulike begivenhetene. Normalt vil disse forutsetningene bestå i at vi holder alt på samme nivå som i en kortere

² 255 000 kroner er gjennomsnittlig lønn per normalårsverk i 1997 indeksert med forventet lønnsvekst i 1998. Gjennomsnittlig årslønn vil være lavere på grunn av deltidsarbeid. Anslaget på drøyt 70 prosent forutsetter konstant lønn og grunnbeløp, og vi ser bort fra at tidligere yrkesaktive ofte har en tjenestepensjon.

eller lenger periode forut for framskrivingsperioden, enten dette gjelder innvandring eller studietilbøyelighet.

Sentrale forutsetninger i forhold til framskrivingen av pensjonssystemet er utviklingen i yrkesdeltaking, fordeling av arbeidsinntekt og de regler og satser som skal gjelde i folketrygden. I disse beregningene har vi forutsatt at yrkesprosentene etter kjønn, alder, utdanning og pensjoniststatus holder seg på samme nivå som i 1993. Videre forutsetter vi at fordelingen av arbeidsinntekt og variasjonene i arbeidsinntekt over livsløpet skal være den samme som i perioden 1967-1993, dog korrigert for økningen i kvinners yrkesdeltaking. Hvilke forutsetninger vi gjør om lønnsveksten er av mindre betydning så lenge veksten i lønn ikke påvirker forskjellen mellom veksten i grunnbeløpet og i lønnsnivået. Vi har derfor forutsatt konstant lønnsnivå og grunnbeløp i referansebanen. Øvrige regler og satser holdes som i 1998, inkludert den foreslåtte økningen i særtillegget. I noen virkningsberegninger ser vi på effekten av å holde særtillegget på dagens nivå og av en fortsatt svakere vekst i grunnbeløpet enn i lønnsnivået.

Virkninger på pensjonsytelsene

Utviklingen i alderspensjonen under ulike forutsetninger om grunnbeløp og særtillegg er rapportert i tabell 1. Regjer-

Tabell 1. Gjennomsnittlige alderspensjoner, tusen kroner¹

Kjønn/år	Alternativ A		Alternativ B	
	Grunnbeløpet lønnsindekseres		Grunnbeløpet vokser 0,75 prosent mindre per år enn lønn ²	
	Særtillegg		Særtillegg	
	Gammelt	Nytt	Gammelt	Nytt
Menn				
2000	110	111	108	109
2010	126	127	115	116
2020	136	136	115	115
2030	134	135	107	108
2040	131	131	99	100
2050	130	130	93	94
2060	130	130	89	90
2070	130	130	85	86
2080	130	130	81	83
Kvinner				
2000	79	84	78	84
2010	88	91	82	86
2020	98	100	85	88
2030	106	107	87	89
2040	111	113	86	88
2050	115	115	84	86
2060	116	116	81	84
2070	116	116	78	82
2080	116	117	76	80

¹ Deflatert med lønnsnivået slik at ytelsene korresponderer med et grunnbeløp på 43500 kroner. Gjennomsnittlig minstepensjon utgjør om lag 66 000 kroner og 76 000 kroner med henholdsvis gammelt og nytt særtillegg.

² Særtillegget øker slik at minstepensjonen øker like mye som lønnsnivået.

ingen har foreslått å øke minstepensjonen med 12 000 kroner per år fra 1.mai 1998, men da inkludert den ordinære økningen i minstepensjonen som følge av at grunnbeløpet oppjusteres samtidig. Hvis grunnbeløpet øker med 3,5 prosent, som også er forventet lønnsvekst, vil dette øke pensjonsytelsen for en enslig minstepensjonist med 2 500 kroner. "Nettoøkningen" i minstepensjonen blir dermed på 9 500 kroner, og særtillegget vil øke fra 0,632 til 0,85 grunnbeløp for en enslig pensjonist. Disse to satsene er referert til som henholdsvis gammelt og nytt særtillegg i tabell 1 og 2. Tabellene viser også virkningen av at grunnbeløpet vokser 0,75 prosentpoeng mindre per år enn lønnsnivået, som også er gjennomsnittlig forskjell over de siste 15 årene. Samtidig økes da særtillegget slik at minstepensjonistene kompenseres, men det er ikke lagt inn noen særskilte økninger i minstepensjonen slik som på slutten av 1970-tallet eller som foreslått for 1998.

Hvis grunnbeløpet øker i takt med lønnsnivået, alternativ A i tabell 1, vil pensjonsytelsene øke med 30 til 40 prosent i forhold til lønnsnivået fram mot år 2030. Økningen kommer fordi nye kull av pensjonister fram til da vil ha lengre opptjeningstid og fordi kvinners yrkesdeltaking vil ligge høyere enn i ti-årene bak oss. Gjennomsnittlig pensjon for menn vil i år 2030 utgjøre om lag halvparten av lønnsnivået for heltidsarbeidende menn samme år. Økningen i minstepensjonen og særtillegget vil ha en viss betydning for gjennomsnittspensjonen for kvinnelige pensjonister i de nærmeste 10-20 årene.

Ved en fortsatt svakere vekst i grunnbeløpet enn i lønnsnivået, alternativ i tabell 1, vil pensjonsytelsene vokse langt mindre, og er forskjellen på 0,75 prosentpoeng per år vil gjennomsnittlig pensjon begynne å avta i årene etter år 2020. Dagens unge yrkesaktive vil bli pensjonister fra år 2040, og vil med denne svakere veksten i grunnbeløpet bare i begrenset grad få pensjonsytelser utover minstepensjon. Dette gjelder spesielt kvinner, hvor pensjon utover den nye minstepensjonen reduseres fra 40 000 kroner til drøyt 10 000 kroner. Grunnen er to-delt, dels blir verdien av pensjonspoengene man opptjener mindre verdt over tid, dels blir opptjeningstaket lavere sammenlignet med det alminnelige lønnsnivået. Den sistnevnte effekten kan motvirkes ved å heve opptjeningstaket (målt i grunnbeløp) etterhvert som grensene blir urimelig lave. Men så sent som i 1992 ble opptjeningstaket senket, til tross for at dette gjorde folketrygden mer komplisert.

Fordeling av egen tilleggspensjon ved full utbygging

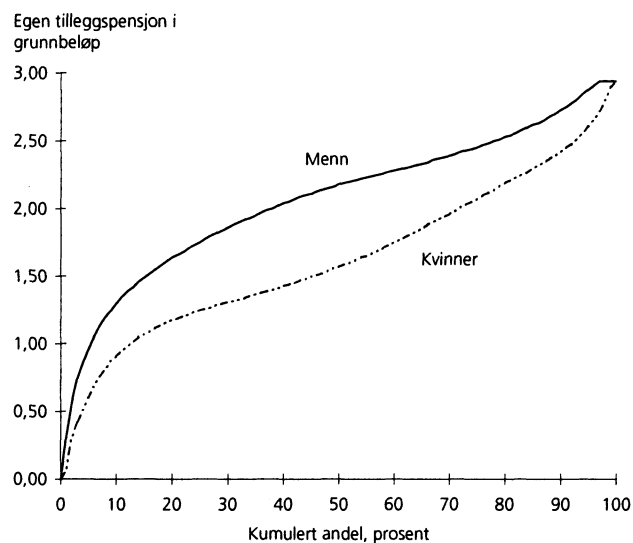
Hvordan økninger i minstepensjon og særtillegg vil påvirke fordelingen av pensjoner kan også belyses ved å se på fordelingen av tilleggspensjoner målt i grunnbeløp. Figur 4 viser den kumulererte fordelingen for menn og kvinner etter størrelsen på egen tilleggspensjon (det vil si andelen av befolkningen som har lik eller lavere tilleggspensjon enn den rapporterte). Fordelingen bygger på at alle har oppnådd full opptjening og at grunnbeløpet vokser i takt med lønnsnivået. Det må understrekes at figuren bare gir et anslag på

utviklingen, og at fordelingen i den "venstre halen" er spesielt usikker. Dette skyldes at anslaget her avhenger av hvor godt vi fanger opp personer som har en systematisk svak yrkestilknytning gjennom hele livet, og ikke bare av andelen som står utenfor arbeidsmarkedet til ethvert tidspunkt (og som kan observeres).

Vi anslår likevel at mindre enn 10 prosent av befolkningen vil bli minstepensjonister, også med den foreslåtte økningen i minstepensjon fra 1.mai 1998. Til grunn for dette bildet ligger at over 95 prosent av mennene i aldersgruppen 25 til 45 år har arbeidsinntekt. For kvinnene er tallet lavere, anslagsvis 85 til 95 prosent, men her vil større inn- og utstrømning bidra til at flere av kvinnene har vært inntil yrkeslivet i løpet av denne fasen av livet. Den lavere yrkesdeltakingen blant kvinner må også ses i sammenheng med småbarnsperioder, og kvinner (og menn) er sikret et pensjonspoeng på minst 3,0 i hvert av disse årene uavhengig av egen inntekt. I tillegg vil enker (og enkemenn) arve pensjonsrettigheter, men dette er ikke inkludert i figuren. Vi anslår at dagens unge kvinner i gjennomsnitt vil øke sin pensjon med om lag 0,1 grunnbeløp som følge av arvede rettigheter, men dette anslaget er følsomt for giftemåls- og skilsmissehyppigheter, samt for samvariasjonen i ektefellers yrkesdeltaking og inntekt.

Det framgår også av figur 4 at andelen som er *rene* minstepensjonister når folketrygden er fullt utbygd vil være rela-

Figur 4. Framtidig fordeling av egen tilleggspensjon¹

¹ Grunnbeløpet vokser like mye som lønnsnivået.

tivt lav uavhengig av den foreslåtte økningen i minstepensjonen. Andelen minstepensjonister vil heller ikke bli særlig stor med enda én økning i minstepensjonen lik den vi forventer å få i 1998. Imidlertid vil andelen kvinner som *nesten* er minstepensjonister øke betydelig hvis det kommer én eller to tilsvarende økninger i minstepensjonen i ti-årene framover.

Tabell 2. Prosentandelen minstepensjonister¹

Kjønn/år	Alternativ A		Alternativ B	
	Grunnbeløpet lønnsindekseres		Grunnbeløpet vokser 0,75 prosent mindre per år enn lønn ²	
	Særtillegg		Særtillegg	
	Gammelt	Nytt	Gammelt	Nytt
Menn				
2000	9	12	10	13
2010	5	7	6	9
2020	3	4	5	8
2030	3	4	6	10
2040	3	5	8	14
2050	2	5	10	17
2060	2	4	11	20
2070	2	5	13	27
2080	3	4	15	40
Kvinner				
2000	41	51	43	53
2010	25	34	31	44
2020	16	23	26	38
2030	10	16	22	36
2040	7	10	20	38
2050	5	8	25	40
2060	4	7	29	45
2070	4	7	32	51
2080	4	7	37	62

¹ Av alders-, uføre-, etterlatte- AFP-pensjonister og attføringsklienter

² Særtillegget øker slik at minstepensjonen øker like mye som lønnsnivået.

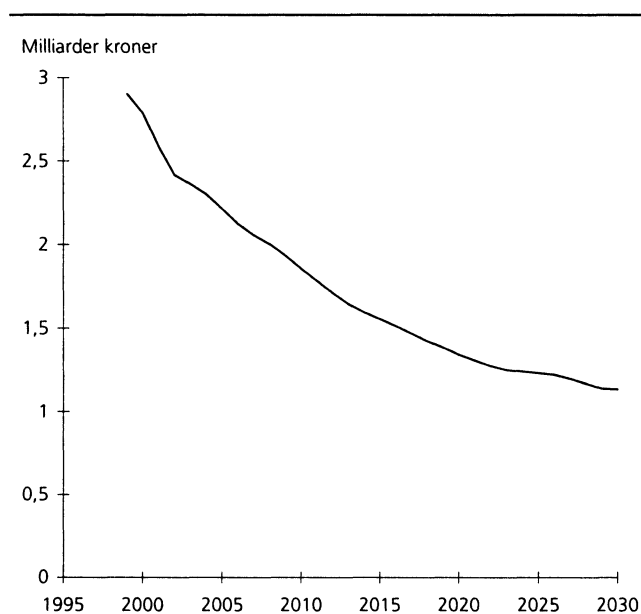
Andelen minstepensjonister

Drøftingen rundt figur 4 bygde på at grunnbeløpet vil vokse i takt med lønnsnivået, og denne forutsetningen har vi løstnet på i tabell 2. Denne tabellen rapporterer andelen minstepensjonister blant menn og kvinner under de samme to antakelsene om utviklingen i grunnbeløpet og særtillegget som i tabell 1. Ved en fortsatt svakere vekst i grunnbeløpet enn i lønnsnivået, men slik at minstepensjonistene kompenseres, alternativ B i tabell 2, vil rundt 35 prosent av kvinnene bli minstepensjonister i år 2030. Da er arv av pensjonsrettigheter inkludert, basert på egne rettigheter vil over 45 prosent av kvinnene være minstepensjonister. Den høye andelen skyldes til en viss grad at det omtalte opp-tjeningstaket blir lavere (se figur 1), imidlertid får ikke effekten av opptjeningstaket særlig betydning for andelen minstepensjonister før etter år 2030. Vi anslår derfor at 35 prosent av kvinnene vil bli minstepensjonister selv når folketrygden er fullt utbygd, hvis grunnbeløpet fortsetter å vokse med 0,75 prosentpoeng mindre per år enn lønnsnivået, men samtidig som opptjeningstaket heves.

Provenyvirkninger

I motsetning til mange andre reformer i folketrygden som er gjennomført eller planlagt gjennomført, vil den foreslåtte økningen i minstepensjonen ha størst virkning på pensjonsytelsene i de første årene etter reformen. Økningen

Figur 5. Provenyvirkninger

- Økte utgifter til alders-, uføre- og etterlattepensjon med et grunnbeløp på 43 500 kroner og ved at sært tillegg øker med 0,218 grunnbeløp på årsbasis fra 1999

i brutto pensjonsutgifter blir i 1999 på om lag 3 milliarder kroner, og merutgiften vil avta over tid til tross for at antallet pensjonister øker. Dette skyldes en sterk nedgang i andelen minstepensjonister som følge av økt kvinnelig yrkesdeltaking og av at nye pensjonistkull vil ha stadig lengre opptjeningsstid. På lang sikt anslår vi økningen til under 1 milliard kroner per år målt med et grunnbeløp på 43 500 kroner. Anslaget er meget usikkert, fordi det avhenger av en prognose for andelen av befolkningen som har en systematisk svak tilknytning til arbeidsmarkedet.

Referanser

Epland, Jon (1997): Inntektsfordelingen 1986-1995: Hvorfor øker ulikheten?, *Økonomiske analyser 5/97*, Statistisk sentralbyrå.

Fredriksen, Dennis og Gina Spurkland (1993): *Framskrivning av alders- og uføretrygd ved hjelp av mikrosimuleringsmodellen MOSART*, Rapport 93/7, Statistisk sentralbyrå.

Gravningsmyhr (1995): Pensjonister, pensjon og skattlegging, *Økonomiske analyser 3/95*, Statistisk sentralbyrå.

St.prp.nr.60 (1990-91): Om retninglinjer for årleg regulering av grunnbeløpet i folketrygda, Sosialdepartementet, 1991.

Kan me stola på detaljomsetningsindeksen?

Ingvei Seliussen

Detaljomsetningsindeksen er den viktigaste indikatoren som gjev eit første estimat for hushalda sitt konsum. Under produksjon av indeksen inngår ulike prosessar som alle er med å gjera statistikken usikker. Dei fleste feilkjeldene er vanskelege å måla, men omfanget av desse vert redusert ved hjelp av kontrollar. Feilen i statistikken på grunn av at utrekningane byggjer på data frå eit utval bedrifter kan målast. Utrekna tilnærmingar for utvalsfeilen viser at utvala i 1996 stort sett er tilfredsstillande for alle næringar. Utrekningane har likevel danna utgangspunkt for forbetringar i utvala frå og med 1997 for dei næringane der dette ikkje er tilfellet.

Innleiing

I styringa av økonomisk politikk er pålitelege konjunkturindikatorar viktige haldepunkt for å ta riktige avgjersler. Konjunkturindikatorane viser endringar i aktivitet innanfor ulike område i samfunnet. Detaljomsetningsindeksen er den viktigaste indikatoren som gjev eit første estimat for hushalda sitt konsum. Indeksen er månadleg og byggjer på omsetning innanfor detaljhandelen. Finansdepartementet er ein av dei viktigaste brukarane av indeksen. Også i den kvartalsvise nasjonalrekneskapen spelar detaljomsetningsindeksen ei viktig rolle. Elles vert indeksen mykje brukt av bransjeforeningar, bankar og finansieringsselskap. Som all statistikk er ikkje detaljomsetningsindeksen eksakt. Brukarane må ta omsyn til feilkjeldene i statistikken og konsekvensane desse har ved tolking av statistikken.

Statistisk sentralbyrå legg vekt på at feilen i statistikkar skal verta minst mogleg. Dette viser seg mellom anna gjennom omfattande kontrollar og opprettingar i statistikkproduksjonen. Dei siste åra er det lagt større vekt på å gje mål på kvaliteten til ulike statistikkar. Arbeidet som er gjort med å rekna ut utvalsfeilen i detaljomsetningsindeksen er eit ledd i denne kvalitetssikringa.

Artikkelen omtalar dei ulike feilkjeldene i detaljomsetningsindeksen. Mål for og tolking av utvalsfeil er spesielt vektlagt.

Feilkjelder

Tenkjer me oss at produksjon av detaljomsetningsindeksen vert gjenteken fleire gonger for same periode, vil feilkjeldene verta synlege gjennom at indeksen vert ulik frå gong til gong. I daglegta seier me at tala er usikre. For enkelte statistikkar gjev fleire gjentak av produksjonen for ein periode svært like tal, medan andre statistikkar får større spreiding i utrekna verdiar. I det første tilfellet reknar me

gjern statistikken for å vera meir sikker enn i det andre tilfellet. Tilnærma like tal garanterer likevel ikkje at statistikken er korrekt. Det er mogleg at utrekningane kan gje tilnærma like tal kvar gong sjølv om tala ligg langt frå den korrekte verdien. Utrekna tal er då *skeive* samanlikna med korrekte tal. Som eit eksempel kan me gå ut frå at gjenteken produksjon av ein indeks gjev indeksverdiane 100,5, 100,4, 100,4. I dette tilfellet ser det ut til at utrekna indeksverdiar ikkje er særleg påverka av feilkjeldene i produksjonen. Det er likevel mogleg at den korrekte indeksverdien i denne perioden er 104,0 prosentpoeng.

Det sentrale bedrifts- og føretaksregisteret i Statistisk sentralbyrå skal innehalda alle bedrifter som driv med detaljhandel. Desse einingane vert kalla *populasjonen* til detaljomsetningsindeksen. I praksis viser det seg at registeret ikkje er fullstendig oppdatert til ei kvar tid. Nokre av bedriftene skulle til dømes vore tekne ut på grunn av at dei er opphøyrd eller tilhøyrer ei anna næring enn detaljhandel. I statistikkproduksjonen fører dette til at mengda av bedrifter statistikken skal gjelda for funne frå registeret er litt annleis enn den faktiske populasjonen til statistikken.

Statistikkar byggjer på informasjon frå heile populasjonen, eller frå eit utval av desse einingane. Detaljomsetningsindeksen byggjer på eit utval av om lag 4 500 bedrifter, som dekkjer kring 30 prosent av omsetninga i populasjonen. Ved å henta inn informasjon berre frå eit utval bedrifter, vert oppgåvebyrda til næringslivet mindre. Produksjon av ein utvalsbasert statistikk krev også mindre ressursar. Statistikk som byggjer på informasjon frå eit utval i staden for frå heile populasjonen inneheld *utvalsfeil*. Denne feilen kjem av at eit utval aldri heilt kan skildra populasjonen.

I detaljomsetningsindeksen vert bedriftene i populasjonen delte inn i grupper av liknande bedrifter eller såkalla *stratum* før utvalstreking. Inndelingar skjer etter kva næring bedrifta tilhøyrer, kor gammal bedrifta er, kva type bedrift det er og omsetninga i bedrifta. I tillegg vert det teke omsyn til geografisk spreiding i utvalet. Bedrifter vert trekte frå alle stratum for å sikra at ulike typar bedrifter kjem med i

Ingvei Seliussen, førstekonsulent ved Seksjon for bygg- og tjenestetstatistikk. E-post: ingvei.seliussen@ssb.no

utvalet. Likevel skildrar ikkje utvalet fullt ut heile populasjonen. Dette kjem av at bedriftene i same stratum trass alt ikkje har heilt identisk utvikling i omsetning.

Sidan trekkinga av utval innanfor kvart stratum er delvis tilfeldig, varierer utvala mellom kvar trekking. Dette betyr at 10 utval for detaljomsetningsindeksen trekte på same måte normalt inneheld ulike bedrifter. Oftast vert også indeksar rekna ut frå desse 10 utvala ulike sidan kvart av utvala berre gjev eit delvis korrekt bilete av populasjonen. Meir detaljert dokumentasjon av utvalstrekkninga i detaljomsetningsindeksen er gjeve i Næs og Solheim (1993).

Etter at utvalet er trekt, er neste prosess i produksjonen innsamling av data frå bedriftene. Bedriftene i utvalet medverkar til feil i statistikken gjennom dei opplysningane dei gjev. Bedriftene kan til dømes gje omsetning i 1 000 kroner i staden for i krone, eller dei kan gje omsetning for eit anna omsetningsomgrep eller for ei anna eining. Alt dette har innverknad på kvaliteten til den endelege statistikken.

Vidare let enkelte bedrifter vera å svara på spørjeskjemaet. Dette vert kalla *totalt fråfall*. Skjer fråfallet jamt over heile utvalet, har dette liten innverknad på statistikken. Er det derimot ein spesiell type bedrifter som har totalt fråfall resulterer det i for stor eller for lita endring i utrekna indeks. Sender til dømes berre bedrifter med stor endring i omsetning mellom to månader inn svar, vert utrekna endring i detaljomsetningsindeksen i denne perioden høgare enn den verkelege endringa.

Mesteparten av dei innkomne svara vert lesne optisk. Resten vert registrerte inn manuelt. Uavhengig av korleis innregistreringane vert utførde, hender det at opplysningane vert feil innregistrerte. Det kan til dømes vera at eit siffer i omsetninga vert lese feil, eller at omsetninga vert registrert inn med ein null for mykje. Dette vert kalla *registreringsfeil*.

I utrekninga av detaljomsetningsindeksen vert omsetning for eit utval bedrifter rekna om til omsetning for heile populasjonen. Ut frå denne omsetninga vert det så laga ein indeks. Metoden som er brukt er ikkje eintydig i den forstand at dette er einaste måte å rekna ut ein detaljomsetningsindeks på ut frå utvalsdata. Ulike metodar gjev ulike indeksar. Metoden som er brukt i utrekningane er nærare dokumentert og grunngeve i Næs og Solheim (1993).

I produksjonen av detaljomsetningsindeksen er det lagt inn omfattande *kontrollrutiner* for å retta på dei mest framtreande feila i datamaterialet. Rutinene omfattar justeringar av populasjonen, kontroll av innsamla data, handtering av bedrifter med totalt fråfall og oppretting av registreringsfeil. Feil frå desse kjeldene kan målast, men dette er svært arbeidskrevjande.

I tillegg til gode kontrollrutiner er det viktig for kvaliteten til detaljomsetningsindeksen at utvalsfeilen er liten. Vidare i artikkelen ser me nærare på utvalsfeilen i indeksen.

Mål for utvalsfeil

For betre å forstå utvalsfeilen, tenkjer me oss 10 utval av bedrifter. Desse utvala gjev 10 indeksar, som er meir eller mindre like. Spreiinga i indeksane langs tallinja visualiserer utvalsfeilen. Ligg dei utrekna indeksane samla på tallinja, reknar me intuitivt utvalsfeilen for å vera liten. Kva utval som er trekt, spelar liten rolle for den utrekna indeksen. Er spreinga større, har utvalet klar innverknad på utrekna indeks. Utvalsfeilen er større.

Utvalsfeilen heng ikkje berre saman med utvalet og korleis dette vert trekt, han er også påverka av kva formel som er brukt for å rekna ut sjølv indeks. Denne formelen kallar me *indeksestimator*. Dei utrekna indeksverdiane vert kalla *estimat*. Sjå til dømes på to ulike indeksestimatorar. Me reknar først ut 10 indeksar for den eine estimatoren basert på 10 ulike utval. Deretter reknar me ut 10 indeksar for den andre estimatoren basert på dei same 10 utvala. I det eine tilfellet kan spreinga i dei 10 utrekna indeksverdiane verta liten, medan ho vert langt større for den andre indeksestimatoren. Utfeilen avheng av estimatoren. Me snakkar derfor om utvalsfeilen til indeksestimatoren.

Utvalsfeil kan målast på mange ulike måtar. I utrekningane våre er det vald å bruka eit svært vanleg mål for variasjonar i utrekna storleikar. Målet vert kalla *standardavvik*. Sidan målet her er brukt til å måla utvalsfeil, kallar me det for *utvalsstandardavvik*. Dess større spreiging det er i indeksar rekna ut frå ulike utval, dess større er utvalsstandardavviket og dess større innverknad har utvalet på utrekna indeks. Utvalsstandardavviket kan gjevast som *vanleg utvalsstandardavvik*, eller skalert etter indeksverdi som *relativt utvalsstandardavvik*. Det vanlege utvalsstandardavviket er gjeve i prosentpoeng på same måte som indeksar, medan det relative utvalsstandardavviket er gjeve i prosent. Matematiske definisjonar av desse måla er gjeve i boks A.

Tekstboks A

Empirisk er det vanlege utvalsstandardavviket til ein indeksestimator $\hat{l}$ rekna ut frå n utval gjeve ved

$$utv.std(\hat{l})_{emp} = \sqrt{\frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (l_i - \bar{l})^2}$$

der l_i er indeksestimat for utval i og $\bar{l}$ er gjennomsnittet av alle indeksestimata.

Det empiriske relative utvalsstandardavviket er gjeve ved

$$rel.utv(\hat{l})_{emp} = \frac{100}{\bar{l}} \sqrt{\frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (l_i - \bar{l})^2}$$

Estimering av utvalsstandardavvik

Statistisk sentralbyrå publiserer også omsetningsstatistikk for varehandel. Populasjonen til detaljomsetningsindeksen og populasjonen til omsetningsstatistikken for varehandel er overlappende. Medan detaljomsetningsindeksen i hovudsak byggjer på innkomne svar frå eit utval av bedrifter i populasjonen, er omsetningsstatistikken ei registerbasert totalteljing. Dette betyr at omsetning for kvar bedrift i populasjonen til detaljomsetningsindeksen er kjend i grunnlagsregisteret for omsetningsstatistikken. Så sjølv om sistnemnde statistikk er to-månadleg og ikkje månadleg som detaljomsetningsindeksen, gjer registeret det mogleg å rekna ut detaljomsetningsindeksen for ulike utval. Indeksane for desse utvala gjer det mogleg å rekna ut utvalsstandardavvik. Metode og resultat er dokumenterte i Seliusen (1997).

Utrekna relativt utvalsstandardavvik for estimatorar for enkeltindeksar og vanleg utvalsstandardavvik for estimatorar for endring i indeksverdiar mellom to etterfølgjande månader er viste i tabell 1. Utrekningane byggjer på utvalet slik det var i 1996. Resultata er gjevne for utvalde næringar. Utvalsstandardavvik for estimatorar for endring i indeksverdiar mellom to etterfølgjande månader gjeld berre for månader der utvala er tilnærma identiske. Dette betyr at utrekningane ikkje gjeld for endringa mellom januar og februar, sidan utvalet vert rullert i denne perioden. Det er viktig å merka seg at utrekna utvalsstandardavvik ikkje er eksakte, men berre tilnærma korrekte.

Korleis tolka utvalsstandardavviket?

Det vanlege og det relative utvalsstandardavviket måler begge utvalsfeil. Vanleg utvalsstandardavvik tek ikkje om-

syn til storleiken til indeksverdiane, men vert gjeve i reine prosentpoeng. For å vurdere om det vanlege utvalstandardavviket er tilfredstillande eller ikkje, må indeksverdiar vera tilgjengelege. Eit vanleg utvalsstandardavvik på 10,0 prosentpoeng vil vanlegvis verta rekna som stor for ei indeks med verdi 100,0 prosentpoeng, medan det er tilfredsstillande for ein indeks med verdi 1000,0 prosentpoeng. I utrekninga av det relative utvalsstandardavviket tek me omsyn til indeksverdien. Eit relativt utvalsstandardavvik på 1 prosent vil derfor verta rekna som tilfredsstillande både for ein indeks på 100, 0 prosentpoeng og ein indeks på 1000,0 prosentpoeng.

Det vanlege og det relative utvalsstandardavviket heng nøye saman. For ein indeks I er $utv.std(I) = I rel.utv.std(I)$. Tolkinga av eit omgrep kan derfor overførast til det andre omgrepet. Vidare i denne framstillinga ser me nærare på det vanlege utvalsstandardavviket.

Utvalsstandardavviket kan tolkast ved hjelp av intervall som me er 95 prosent sikre på dekkjer den ukjende endringa dei publiserte indeksane er estimat for. Slike intervall vert kalla 95 prosent konfidensintervall. 95 prosent konfidensintervall er vanleg brukte av statistikarar, men det er ikkje noko i vegen for å laga andre intervall, som til dømes 80 prosent eller 90 prosent konfidensintervall. I denne artikkelen er berre 95 prosent konfidensintervall brukte. I dette tilfellet vil 95 av 100 konfidensintervall, baserte på estimer-te endringar i indeksverdiar mellom to månader, dekkja den ukjende endringa i indeksverdiar (Høyland, 1988). Dette betyr at eit konfidensintervall gjev eit intervall som me er rimeleg sikre på at den ukjende endringa i indeksane ligg i. Eit enkelt estimat for endringa er me derimot vanlegvis sikre på at ikkje gjev ein korrekt verdi.

Generelt sett er det betre dess kortare eit 95 prosent konfidensintervall for den ukjende endringa i indeksverdiar er. Dette fordi me då får eit mindre intervall der den ukjende endringa truleg ligg i. Eit 95 prosent konfidensintervall for endringa som har nedre grense 0,2 og øvre grense 0,6 er til dømes lettare å halda seg til enn eit intervall med nedre grense 0,2 og øvre grense 3,2. I det første tilfellet har intervallet lengd 0,4, og me er 95 prosent sikre på at den ukjende endringa i indeksverdiar ligg ein stad innanfor desse 0,4 prosentpoenga. For det siste intervallet må me sjå på eit mykje større intervall (3,0 prosentpoeng langt) på tallinja for å vera like sikre i konklusjonen vår om kva verdi den ukjende endringa i indeksverdiar har.

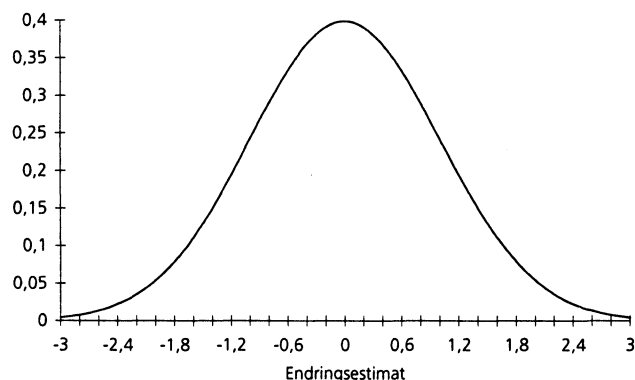
Lengda på eit 95 prosent konfidensintervall vert bestemt av utvalsstandardavviket til endringsestimatoren, og av fordelinga til denne estimatoren. Fordelinga til estimatoren skil-drar korleis indeksestimata fordeler seg langs tallinja. Endringsestimatorane for detaljomsetningsindeksen i ulike næringar har i stor grad ei klokkeforma fordeling. For desse estimatorane er det derfor mest sannsynleg at estimata ligg nært sentrum av klokka. Denne fordelinga vert kalla normalfordeling. Eit eksempel på ei normalfordeling er vist i figur 1.

Tabell 1. Relativt utvalsstandardavvik for estimatorar for enkeltindeksar og vanleg utvalsstandardavvik for estimatorar for endring i indeksverdiar mellom to etterfølgjande månader. Gjeld utvalet i 1996

Publiseringsnivå	Rel. utv.std(I), prosent	Utv.std(Δ), prosentpoeng
Detaljhandel i alt eksklusiv motorkjøretøy og bensin	0,6	0,6
Butikkhandel med breitt vareutval	0,8	0,7
Butikkhandel med nærings- og nyttingsmidlar i spesialforretn.	2,2	1,9
Butikkhandel med apotekvarer, sjukepleieartiklar, kosmetikk og toalettartiklar	1,1	1,3
Butikkhandel med klede	1,7	1,8
Butikkhandel med skotøy, reiseeffektar av lær og lærvarer	2,4	2,5
Butikkhandel med belysningsutstyr, kjøkenutstyr, møblar og innreiingsartiklar	1,8	1,9
Butikkhandel med elektriske hushaldsapparat, radio og fjernsyn	2,0	2,0
Butikkhandel med brukte varer	6,4	6,2

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 1. Eksempel på normalfordeling

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

Eit 95 prosent konfidensintervall for ein normalfordelt endringsestimator Δ har nedre grense tilnærma lik $\Delta_{\text{publisert}} - 2\text{utv.std}(\Delta)$ og øvre grense tilnærma lik $\Delta_{\text{publisert}} + 2\text{utv.std}(\Delta)$. Intervallet er symmetrisk om $\Delta_{\text{publisert}}$ og har lengd gjevne ved $4\text{utv.std}(\Delta)$. Dette betyr at dess mindre utvalsstandardavviket til endringsestimatoren er, dess kortare vert konfidensintervallet.

Generelt sett er det altså betre dess mindre utvalsstandardavviket til endringsestimatoren er. Kva som er stort utvalsstandardavvik må sjåast i samanheng med storleiken til endringa. For ei endring som er relativt stor godtek me eit større standardavvik for estimatoren. Det er viktig at forholdet mellom utvalsstandardavviket og endringa ikkje er for stort.

Utrekna utvalsstandardavvik for endringa i detaljomsetningsindeksen frå ein månad til ein annan er 0,6 prosentpoeng. 95 prosent konfidensintervall for endringa får derfor lengd lik 2,4 prosentpoeng. I desember 1997 var publisert indeks 154,3, og i januar 1998 103,0. Endringa mellom desse to månadene er -51,3 prosentpoeng. I dette tilfellet er utvalsstandardavviket om lag 1 prosent samanlikna med observert endring i indeksverdi. Konfidensintervallet vert derfor rekna for å vera smalt. Eit 95 prosent konfidensintervall for endringa vert $[-52,5, -50,1]$. Det er derfor 95 prosent sikkert at den ukjende endringa i indeksverdiar mellom desse to månadene ligg innanfor dette intervallet. Dette betyr at me er minst 95 prosent sikre på at det har skjedd ei endring i indeksverdiane desse månadene, sjølv om utvalsfeil påverkar indeksestimata.

Tilsvarande vurdering av utvalsstandardavviket kan gjerast for endringa i andre næringar.

Konklusjon

Detaljomsetningsindeksen er påverka av mange feilkjelder. Dei fleste av desse er vanskelege å måla, men innverknaden deira vert redusert gjennom omfattande kontrollrutiner. Utvalsfeilen i indeksen kan målast.

Vurderinga av utvalsstandardavvik må gjerast ut frå kva næringsnivå indeksane eller endringane i indeksar er gjevne for. Dess meir detaljert nivå, dess større 95 prosent konfidensintervall er tilfredsstillande. Dette betyr igjen at me godtek større relativt utvalsstandardavvik på lågare nivå. Grensene for kva relativt utvalsstandardavvik som kan reknast å gje akseptabel kvalitet på indeksestimata er ikkje faste. I våre vurderingar av det relative utvalsstandardavviket til estimatorar for enkeltindeksar er 1 prosent sett som grense for totalindeksen. For indeksestimatarar på det mest detaljerte næringsnivået er grensa sett til 5 prosent. Mellomliggjande nivå er vurderte ut frå grenser mellom 1 og 5 prosent.

Utrekningane i tabell 1 sett under eitt viser tilfredsstillande kvalitet på utvala i 1996 innanfor dei utvalde næringane. Estimatoren for totalindeksen har til dømes eit relativt utvalsstandardavvik på 0,6 prosent. Også for dei fleste andre næringane ser kvaliteten bra ut. I negativ retning skil særleg utvalet for detaljhandel utanom butikk seg ut med for låg kvalitet. For næringane lista i tabell 1 er det berre innanfor butikkhandel med brukte varer at kvaliteten på utvalet er under våre krav.

For næringar der det relative utvalsstandardavviket er høgare enn våre grenser, er utvala utvida frå og med 1997. Pr. i dag er derfor utvalsfeilen lågare enn det som går fram i tabell 1. Dei utrekna tilnærmingane for utvalsfeil støttar derfor opp om at detaljomsetningsindeksen er til å stola på.

Referansar

Høyland, Arnljot (1988): *Sannsynlighetsregning og statistisk metodelære, 1 og 2*. 5. utgave. Tapir forlag.

Næs, Peder og Solheim, Leiv (1993): *Detaljomsetningsindeksen*, Notater 93/17, Statistisk sentralbyrå.

Seliussen, Ingvei (1997): *Utvalsstandardavvik i detaljomsetningsindeksen*, Rapport 97/24, Statistisk sentralbyrå.

Deltidsansatte som delvis arbeidsledige

Tor Petter Bø og Helge Nome Næsheim

Den sterke veksten i sysselsatte personer fra 1993 til 1997 er blitt realisert ved en vekst i arbeidsstyrken på 147 000 personer og en nedgang i arbeidsledigheten på 46 000 (justert for brudd i tidsserien). Man ser for seg en fortsatt høy etterspørsel etter arbeidskraft framover. For å få realisert denne økte etterspørselen etter arbeidskraft, må arbeidstilbudet øke ved at enda flere personer tar arbeid, eller ved at de som allerede er sysselsatt, arbeider mer. I denne artikkelen skal vi gå litt nærmere inn på en av gruppene som kan bidra til å realisere økt sysselsettingsvekst - deltidssyssel-satte som ønsker mer arbeid. I 1997 utgjorde disse et sysselsettingspotensiale på til sammen 31 000 årsverk.

Undersysselsetting

I Arbeidskraftundersøkelsene (AKU) anvender man begrepet undersysselsatte om deltidssysselsatte som har forsøkt å få lengre arbeidstid, og som kan begynne med dette i løpet av en måned. Kravet om aktiv søking og rask tilgjengelighet er de samme type kriterier som anvendes ved måling av arbeidsledighet. Undersysselsatte kan derfor sies å være personer som er delvis arbeidsledige. Vi skal i denne artikkelen først gi en beskrivelse av hvem de undersysselsatte er og hvordan utviklingen i gruppen har vært. Deretter skal vi se på hvor mange personer som ikke oppfyller alle betingelser for å bli definert inn i gruppen, men som ligger såpass nær at de likevel kan tenkes å ta mer arbeid framover. Videre ser vi på hvor mange av de undersysselsatte som i referanseuka hadde en faktisk arbeidstid i tråd med den de ønsker å ha. Til slutt ser vi på de internasjonale anbefalingene på området når det gjelder begrepsdefinisjoner og målemetoder.

Omfanget av undersysselsettingen i 1997

Det å inneha en deltidjobb oppfattes gjerne som en individuell og frivillig tilpasning på arbeidsmarkedet. Men det viser seg å være mange deltidansatte som ønsker en lengre arbeidstid enn de har avtale om. De utgjør et relativt betydelig arbeidstilbud i tillegg til det som de helt arbeidsledige representerer, men vanligvis er det ikke knyttet like stor offentlig oppmerksomhet til denne gruppen som til de helt ledige. I 1997 var tallet på undersysselsatte 85 000 personer. Hvis ønskene om økt arbeidstid skulle innfris fullt ut, ville det tilsvare en økning på til sammen 31 000 årsverk, jf. tabell 1. Til sammenligning tilbød de helt arbeidsledige i alt 81 000 årsverk.

Om undersysselsettingen betraktes som en form for delvis arbeidsledighet, bidrar den til å øke forskjellen i ledigheten mellom kvinner og menn. I 1997 var arbeidsledighets-

Arbeidskraftundersøkelsene (AKU)

AKU gjennomføres hver måned ved at et utvalg på om lag 8 000 personer intervjues om sin tilknytning til arbeidsmarkedet i en referanseuke denne måneden. Alle årets uker blir kartlagt, men for de enkelte intervjuobjektene er det situasjonen i én bestemt uke opplysningene refererer seg til. Hver enkelt deltar i AKU i alt åtte ganger i løpet av åtte påfølgende kvartaler. Resultatene publiseres kvartalsvis, men de fleste tallene som brukes i denne artikkelen, gjelder årsgjennomsnitt. På årsbasis er 33 000 forskjellige personer med i bruttoutvalget. Siden AKU er en utvalgsundersøkelse, er det en viss usikkerhet knyttet til tallene.

Tabell 1. Deltidssysselsatte kvinner og menn etter ønske om og søking etter lengre arbeidstid pr. uke, og når de kan starte med lengre arbeidstid, 1997. 1 000 personer

	I alt	Menn	Kvinner
Deltidssysselsatte i alt	580	117	462
Ønsker lengre arbeidstid	131	27	104
Ønsker ikke lengre arbeidstid	353	61	291
Uoppgitt	96	29	67
Har forsøkt å få lengre arbeidstid	71	15	57
Kan starte med lengre arbeidstid			
- innen en måned	65	14	51
- seinere	6	1	5
Undersysselsatte, korrigert for uoppgitt i ønske om lengre arbeidstid	85	20	65
Tilbud av årsverk (ukeverk à 37,5 timer)	31	8	23

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

prosenten 4,2 for kvinner og 4,0 for menn. Samtidig var i gjennomsnitt 65 000 kvinner undersysselsatt, mot 20 000 menn. Tre av fire undersysselsatte var altså kvinner. Overvekten av kvinner må ses i sammenheng med at deltidarbeid for det meste er et kvinnefenomen. Om vi på den annen side måler undersysselsettingen i prosent av de deltidssysselsatte i hver gruppe, er andelen ufrivillig deltidssyssel-satte faktisk noe høyere for menn enn for kvinner (hen-

Tor Petter Bø, førstekonsulent ved Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk. E-post: tor.petter.bo@ssb.no

Helge Næsheim, seksjonssjef ved Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk. E-post: helge.nome.nasheim@ssb.no

holdsvis 17 og 14 prosent). En fjerdedel av de mennene dette gjelder, er ungdom under utdanning.

Utviklingen i undersyssetningen 1989-1997

På samme måte som arbeidsledigheten blir undersyssetningen påvirket av konjunktorene, om enn i noe mindre grad. Fra 1989 (da målingen startet opp) til 1993 steg andelen av de deltidssyssette som var undersyssette fra 11,1 prosent til 16,5 prosent. Deretter har andelen undersyssette gått ned til 14,7 prosent i 1997. Fordi antallet deltidssyssette i alt har økt relativt kraftig fra 1993 til 1997, har likevel ikke det absolutte tallet på undersyssette gått særlig ned.

Bruttoendringstall

Selv om tallet på undersyssette har holdt seg på samme nivå de siste årene, er det store bevegelser ut og inn av gruppen. Intervjuobjektene i AKU deltar nå i undersøkelser åtte ganger i løpet av en toårsperiode. Det gir muligheter for også å se på tilgang og avgang mellom ulike statuser i forholdet til arbeidsmarkedet. Vi skal først se på *avgangen*, dvs. hvor mye av arbeidstilbudet fra denne gruppen som blir realisert. Dette gjør vi ved å ta utgangspunkt i de undersyssette i 4.kvartal 1996 og se hvilken situasjon

Tabell 2. Undersyssette i 4. kvartal 1996 etter aktivitet ett år seinere. Prosent

Aktivitet i 4. kvartal 1997	
I alt	100
Syssette med arbeidstid som ønsket i -96	25
Syssette med kortere arbeidstid enn ønsket i -96	62
Undersyssette	27
Arbeidsledig	2
Utenfor arbeidsstyrken	11

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 3. Undersyssette i 4. kvartal 1997 etter aktivitet ett år tidligere. Prosent

Aktivitet i 4. kvartal 1996	
I alt	100
Syssette	81
Heltid	16
Deltid	65
Ønsket ikke lengre arbeidstid	16
Ønsket lengre arbeidstid	46
Undersyssette	22
Arbeidsledig	7
Utenfor arbeidsstyrken	13

Kilde: Statistisk sentralbyrå

de var i ett år seinere. Det viser seg da at rundt 25 prosent hadde kommet opp i den arbeidstiden de uttrykte ønske om ett år før. På den annen side hadde 62 prosent fortsatt kortere arbeidstid enn de ønsket ett år tidligere, men under halvparten av disse ble regnet som undersyssette. Av de resterende hadde 11 prosent gått ut av arbeidsstyrken, mens 2 prosent var blitt helt arbeidsledige.

Når det gjelder *tilgangen* av nye personer til gruppen av undersyssette, tar vi utgangspunkt i dem som var undersyssette i 4. kvartal 1997 og ser hvilken situasjon de var i ett år tidligere. To av tre var deltidsarbeidende også den gangen, og flesteparten av disse hadde en arbeidstid som var kortere enn de uttrykte ønske om året etter. I 4. kvartal 1996 ga likevel en fjerdedel av dem uttrykk for at de *ikke* ønsket lengre arbeidstid. Av dem som *ønsket* lengre arbeidstid, ble halvparten regnet som undersyssette. Forøvrig viser det seg at 13 prosent av dem som var undersyssette i 4. kvartal 1997, ett år tidligere var utenfor arbeidsstyrken, mens 7 prosent var helt arbeidsledige. De resterende (16 prosent) var syssette på heltid.

Undersyssetting i ulike grupper

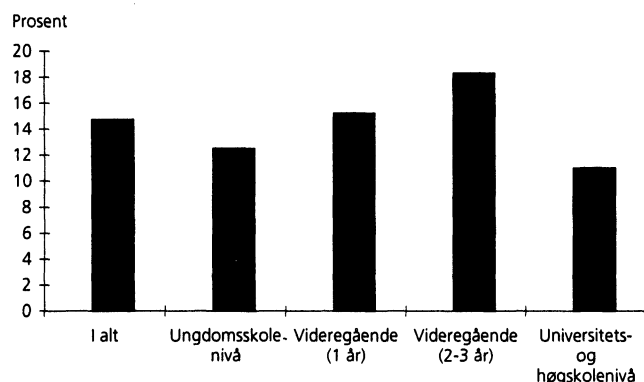
I 1997 utgjorde de 85 000 undersyssette rundt 15 prosent av alle deltidssyssette. Undersyssetting er mest utbredt i aldersgruppene 20-24 og 25-39 år (om lag 20 prosent av de deltidssyssette). De fleste undersyssette betrakter seg hovedsakelig som yrkesaktive. Bare 9 000 oppgav utdanning som hovedaktivitet, og 5 000 oppgav at de i første rekke var hjemmearbeidende.

For de ulike *yrkesgruppene* finnes det foreløpig ikke nyere tall enn fra 1995. Da var det i absolutte tall flest undersyssette blant hjelpepleiere, handel- og kontorarbeidere, hotell- og restaurantarbeidere og blant rengjøringspersonale, dvs. typiske kvinneyrker. Blant sykepleiere var det derimot ikke noe stort innslag av undersyssetting. Det må her nevnes at siden AKU er en utvalgsundersøkelse, kan den bare gi tall av rimelig pålitelighet for relativt store yrkesgrupper. Det kan derfor tenkes å forekomme høye andeler undersyssette også i noen små yrkesgrupper.

Tabell 4. Undersyssette i utvalgte næringer, 1997. 1 000 personer og prosent av deltidssyssette

	1000 personer	Prosent
I alt	85	14,7
Av dette:		
Industri og bergverksdrift	5	11,1
Varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet	20	14,4
Av dette:		
Detaljhandel	11	12,9
Hotell- og restaurantvirksomhet	5	17,2
Transport og kommunikasjon	5	17,9
Forretningsmessig tjenesteyting, eiendomsdrift	6	17,6
Undervisning	7	14,0
Helse- og sosialtjenester	29	15,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 1. Undersysselsatte etter utdanningsnivå, 1997. Prosent av deltidssysselsatte

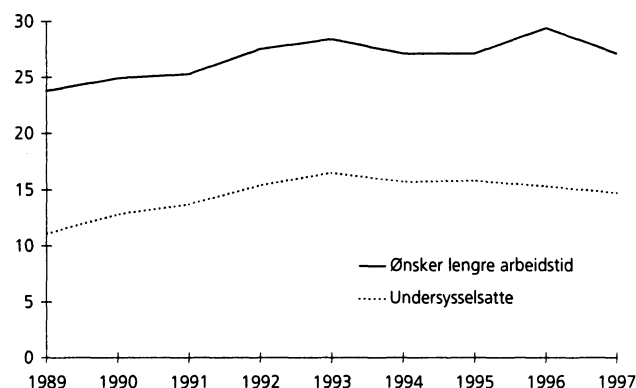
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Det finnes imidlertid nyere data enn fra 1995 når det gjelder *næringsfordeling* og *fordeling på utdanningsnivå og fagfelt*. Tallene herfra tyder ikke på at det har vært særlige endringer i hvilke yrkesgrupper som har de høyeste andelen undersysselsatte. Av de 85 000 undersysselsatte i 1997 arbeidet 29 000 i næringen helse- og sosialtjenester og 20 000 i varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet (derav halvparten i detaljhandel). Målt som andel av de deltidssysselsatte i de enkelte næringer er undersysselettingen mest utbredt innen transport og kommunikasjon, forretningsmessig tjenesteyting, hotell- og restaurantvirksomhet (17-18 prosent). Derneft følger helse- og sosialtjenester (16 prosent). Innen undervisning utgjør de undersysselsatte 14 prosent av dem som arbeider deltid. Detaljhandel ligger lavere enn gjennomsnittet (13 prosent).

Relativt sett er undersysseletting mest utbredt blant deltidsarbeidende med 2-3 års videregående skole som høyeste utdanning. I denne gruppen var 18 prosent undersysseletting i 1997. Derneft følger de som har fullført ett år på videregående skole (15 prosent). Lavest er undersysselettingen blant dem som har fullført en høyskole- eller universitetsutdanning (11 prosent). For dem med utdanning innenfor fagfeltet helsevern er undersysselettingen noe lavere enn gjennomsnittet, bortsett fra når det gjelder dem med 2-3 års videregående skole, dvs. blant annet hjelpepleiere.

Søkemåte

De undersysselsatte spørres om *på hvilken måte* de har forsøkt å få mer arbeid de siste fire ukene. I 1997 oppgav 62 prosent at de hadde forsøkt hos nåværende arbeidsgiver, mens 17 prosent hadde forsøkt å få lengre arbeidstid ved å søke en annen jobb, eventuelt i tillegg til den nåværende (enten ved å svare på annonse, annonsere selv eller kontak-

Figur 2. Ønsker om og søking etter lengre arbeidstid blant deltidssysselsatte, 1989-1997. Prosent av deltidssysselsatte

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

te en mulig arbeidsgiver på annen måte). Bare 6 prosent oppgav å ha kontaktet arbeidsformidlingen.

Ønsker om lengre arbeidstid, søking og tilgjengelighet

Som nevnt må man ha søkt aktivt etter mer arbeid og kunne begynne med økt arbeidstid i løpet av en måned for å bli regnet som undersysselsatt. Vi skal nå se på hvor mange deltidssysselsatte som ligger nær opp til disse betingelsene. Som for de helt arbeidsledige vil det være en del som ikke tilfredsstiller alle kravene, men som ligger så nær opptil at de likevel vil kunne tenkes å ta mer arbeid.

Av de 580 000 deltidssysselsatte i 1997 oppgav 27 prosent (157 000) at de *ønsket* lengre arbeidstid pr. uke.¹ Over 60 prosent av dem (96 000) hadde også *forsøkt å få* lengre arbeidstid. Hele 90 prosent av dem som hadde forsøkt, kunne eventuelt ha begynt å arbeide mer i løpet av en måneds tid (dvs. 85 000 undersysselsatte). Dette kravet om rask tilgjengelighet var faktisk innfridd også for flesteparten av dem som *ikke* hadde forsøkt aktivt å få lengre arbeidstid, men som likevel uttrykte ønske om å få det.

Når vi ser på tidsserien fra 1989, er utviklingen i antallet som *ønsker* mer arbeid helt parallell med utviklingen i gruppen som oppfyller *alle* betingelsene for å bli klassifisert som undersysselsatte, se figur 2.

Faktisk arbeidstid som ønsket

Definisjonen av hvem som er undersysselsatt, tar utgangspunkt i den *avtalte* arbeidstiden folk har. Vi spør for det første bare dem som har avtale om *deltidsarbeid* om de *ønsker* mer arbeid, og vi måler ønsker om arbeidstid pr. uke i forhold til den avtalte tiden. Man kunne tenke seg en alternativ definisjon med utgangspunkt i (eller justert for) hvilken *faktisk* arbeidstid folk hadde i referanseuka. En del av dem vi definerer som undersysselsatte, kan i praksis ha arbeidet så mye mer enn avtalt i referanseuka at de opp-

¹ De absolutte tallene som oppgis i dette avsnittet, er korrigert for uoppgitt i ønske om og søking etter lengre arbeidstid, og er derfor noe forskjellige fra tallene i tabell 1.

nådde det ønskede timetallet. Det kan f.eks. skyldes at man fikk overtid, ekstravakter o.l. På den annen side kan det være sysselsatte som i referanseuka ufrivillig måtte arbeide mindre enn avtalt på grunn av permittering, teknisk driftsstans o.l.

Av de 85 000 undersysselsatte i 1997 var det 10 000 som i referanseuka hadde en faktisk arbeidstid som var på linje med eller høyere enn ønsket arbeidstid. 6 000 av disse hadde en arbeidstid på 37 timer eller mer den aktuelle uka. Datamaterialet sier imidlertid ikke noe om hvor *regelmessig* de faktisk arbeider så mye.

Ser vi så på den gruppen av de sysselsatte i alt som ufrivillig arbeidet *mindre* enn avtalt, utgjorde de bare et par tusen personer. Samlet gir derfor en definisjon basert på faktisk arbeidstid et tall på undersysselsatte som ligger noe lavere enn det som baseres på avtalt arbeidstid.

Internasjonalt foreligger forslag om å anvende faktisk i stedet for avtalt arbeidstid ved måling av undersysselsetting. Vår vurdering er at begge alternativene er interessante, og de kan utfylle hverandre. For norske forhold kan det synes noe uheldig å inkludere som undersysselsatte alle som ufrivillig arbeider mindre enn avtalt i referanseuka. En del av disse ufrivillige fraværene medfører ikke trekk i lønn, og personene opplever derfor ingen særlige ulemper ved fraværet. Gruppen er imidlertid svært liten.

Internasjonale anbefalinger

Internasjonalt er det økende fokus på gruppen «undersysselsatte». I regi av den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) skal medlemslandene høsten 1998 revidere de internasjonale anbefalingene om hvordan undersysselsetting skal defineres. De nåværende anbefalinger vurderes som lite anvendelige, og brukes da heller ikke i norsk AKU. Forslaget fra ILO legger som nevnt opp til å anvende faktisk arbeidstid i stedet for avtalt arbeidstid. For det andre foreslås det at alle personer som arbeider mindre enn et normalt timetall for heltid, spørres om de ønsker lengre arbeidstid. I Norge defineres heltid ut fra hva den enkelte oppgir som heltid i sitt yrke/næring. Med ILOs forslag anvendt på norske forhold vil det altså i gruppen undersysselsatte kunne inngå personer som arbeider heltid, f.eks. skift- og turnusarbeidere. Slike heltidsjobber med lavere timetall enn det vanlige (37,5 timer) får i Norge dette kompensert lønnsmessig. Det kan derfor synes lite hensiktsmessig å slå disse sammen med deltidssysselsatte som ønsker lengre arbeidstid for å få en årslønn tilsvarende heltidsarbeid i yrket sitt.

EU vil i 1998 vedta bestemmelser om gjennomføring av nasjonale arbeidskraftundersøkelser slik at man får data for å identifisere gruppen undersysselsatte. Hvordan gruppen skal defineres, er ikke fastlagt ennå, men det foreligger forslag i tråd med det ILO har utarbeidet.

Usikkerhet

Tallene for undersysselsetting er mer usikre enn tall for andre variable i AKU fordi tallene baserer seg på færre observasjoner. Det skyldes at spørsmålene om undersysselsetting ikke stilles ved indirekte intervju, dvs. når familiemedlemmer svarer på vegne av intervjuobjektet. Ved innføring av elektronisk skjema i AKU fra 1996 ble dette gjort mer systematisk, slik at antall observasjoner gikk ytterligere ned. I 1997 var det 17 prosent av de deltidssysselsatte i utvalget som ikke fikk spørsmålene om undersysselsetting. SSB har et opplegg for å justere for dette delvise frafallet. Det benyttes en såkalt imputeringsmetode hvor vi tar hensyn til frafallets fordeling på alder og kjønn. Metoden er dokumentert i Hobæk (1993).

Tall over bruttoendringer i AKU har større usikkerhet knyttet til seg enn nivå-tall. Usikkerheten blir større fordi man med utgangspunkt i bruttoendring mellom to kvartaler bare baserer seg på de personene som er med i (og svarer i) begge kvartalene. Dessuten vil målefeil i mye mindre grad oppveie hverandre når man ser på endringer på individnivå.

Referanser

Hobæk, T. (1993): Justering av partielt frafall i arbeidskraftundersøkelsene (AKU), Notater 93/34, Statistisk sentralbyrå.

Avkastning på investeringer i utlandet

En sammenligning mellom Norge og andre land

Tore Halvorsen og Elisabeth Nørgaard

Norges totale fordringer på utlandet var ved utgangen av 1995 for første gang på 50 år høyere enn landets totale utenlandsgjeld. Ved utgangen av 1996 var nettofordringene på utlandet kommet opp i 38 milliarder kroner. Kapitalavkastningen i form av rente- og utbyttebetalinger fra utlandet fortsetter imidlertid å være lavere enn utlendingers tilsvarende avkastning på plasseringer i Norge. Foreløpige tall for 1997 ga som resultat et underskudd på rente- og stønadsbalansen på 20 milliarder kroner. Dette gjenspeiler at avkastningsraten på norske investeringer i utlandet er lavere enn den raten utlendinger oppnår i Norge. Men en kan ikke dermed konkludere med at nordmenn er dårligere investorer enn andre. En sammenligning med andre lands inntekter av samlede fordringer på utlandet viser at Norge har en avkastning på sine internasjonale investeringer som ligger over den gjennomsnittlige avkastningen som oppnås av de land det sammenlignes med. Den høye avkastningen utlendinger oppnår i Norge henger sammen med at utenlandske investeringer er rettet mot norske næringer med høy lønnsomhet.

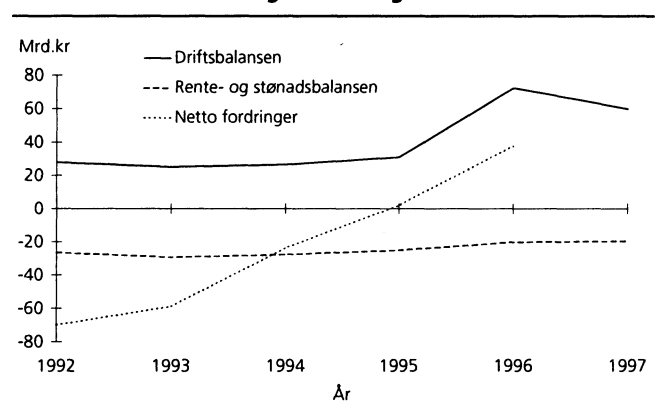
Innledning

Statistisk sentralbyrås finanstelling viser at Norges fordringer på utlandet var 2 milliarder kroner høyere enn vår gjeld til utlandet ved utgangen av 1995. Sist gang Norge var i positiv netto fordringsposisjon var i 1946. Ved utgangen av 1996 utgjorde Norges totale fordringer på utlandet 554 milliarder kroner, mens vår totale gjeld beløp seg til 516 milliarder kroner. Vår netto finansformue i utlandet var dermed økt til 38 milliarder kroner på det tidspunktet. Ved å legge til den beregnede *endringen* i netto fordringer, slik den framkommer i utenriksregnskapet, viser foreløpige tall at Norge hadde fordringer på utlandet ved utgangen av 1997 som var 80 milliarder kroner høyere enn vår utenlandsgjeld.

Avkastningen på finansielle utenlandsplasseringer registreres i utenriksregnskapet gjennom rente- og stønadsbalansen. Saldoen på rente- og stønadsbalansen var negativ gjennom hele 1997 og underskuddet var ifølge foreløpige tall på 20 milliarder kroner for hele året. Det er grunn til å anta at underskuddet vil fortsette inn i 1998, men at det etter hvert vil avta. Figur 1 viser utviklingen i rente- og stønadsbalansen siden 1992, og det går fram at underskuddet har blitt gradvis redusert. Figuren viser også total driftsbalanse og beholdningen av netto fordringer.

Den umiddelbare forklaringen på at Norge har negativ netto avkastning i en situasjon hvor vi er i en positiv netto fordringsposisjon, er at utgiftene for Norge på gjeld til utlandet er høyere enn avkastningen vi oppnår gjennom plasse-

Figur 1. Driftsbalansen, rente- og stønadsbalansen og netto fordringer for Norge. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ringer i utlandet. Er det spesielle grunner til dette, og impliserer det at nordmenn er dårligere investorer enn andre? I denne artikkelen belyses disse spørsmålene ved å sammenstille data for Norge med tilsvarende data for andre land ifølge IMF (1997). Vår hovedkonklusjon er at norske investeringer i utlandet gir vel så høy avkastning som det andre land oppnår på sine totale utenlandsinvesteringer. At Norge har relativt høye kostnader forbundet med gjeld til utlandet henger sammen med at utlendinger investerer i norske virksomheter med høy lønnsomhet.

Måling av beholdninger og avkastning

I nasjonalregnskapet vil Norges totale beholdning av kapital bestå av produksjonskapital og annen formueskapital hjemmehørende på norsk territorium pluss finansielle fordringer på utlandet, fratrukket gjeld til utlandet. Realkapital i utlandet som eies av nordmenn tas ikke med i den

Tore Halvorsen, rådgiver ved Seksjon for nasjonalregnskap.
E-post: tore.halvorsen@ssb.no

Elisabeth Nørgaard, førstekonsulent ved Seksjon for nasjonalregnskap. E-post: elisabeth.norgaard@ssb.no

Boks 1. Statistikk for fordringer, gjeld og transaksjoner overfor utlandet

Finanstellingen

Den årlige finanstellingen overfor utlandet, som publiseres av Statistisk sentralbyrå, gir en samlet oversikt over Norges fordringer og gjeld overfor utlandet ved utgangen av hvert år fordelt på finansobjekt, innenlandsk sektor, næring og land. Statistikken bygger på oppgaver som hvert år innhentes fra alle juridiske personer som Statistisk sentralbyrå vet har finansielle mellomværende med utlandet. I finanstellingen er aksjer, ihendehaverobligasjoner og andre verdipapirer vurdert til pålydende verdi. Videre tas det ikke med beregnede verdier av realkapital som er direkte eid i utlandet, eller motsatt realkapital i Norge som er direkte eid av utlendinger. Finanstellingen publiseres normalt 10-12 måneder etter årets utgang.

Finansielle sektorbalanser

SSB publiserer også finansielle sektorbalanser, som viser norske innenlandske institusjonelle sektors fordringer og gjeld overfor hverandre og overfor utlandet ved utgangen av hvert år. Balansene er i prinsippet stilt opp til markedsverdi og bygger på ulike kilder for de innenlandske sektorene. For utlandet er hovedkilden finanstellingen overfor utlandet.

Utenriksregnskapet

Denne statistikken består av to hoveddeler; et driftsregnskap som viser de løpende transaksjonene med utlandet, og et kapitalregnskap med spesifikasjoner av investeringstransaksjonene fordelt på ulike typer finansobjekter. Driftsregnskapet er videre todelt; en vare- og tjenstebalanse med for-

deling av eksport og import på ulike produkter, samt rente- og stønadsbalansen. I sistnevnte inngår formuesavkastning i form av renter, aksjeutbytte o.l. og reinvestert fortjeneste. Reinvestert fortjeneste er tilbakeholdt overskudd i direkte investeringsselskaper. I denne type selskaper, der investor gjennom eierskap kontrollerer virksomheten, defineres hele overskuddet som inntekt for investor og ikke kun faktisk utbetalt utbytte. Motposten til inntektsarten reinvestert fortjeneste finner en i kapitalregnskapet under samme betegnelse. I det norske utenriksregnskapet skilles det foreløpig ikke mellom utbetalt aksjeutbytte knyttet til direkte investeringer og aksjeutbytte utbetalt i samband med porteføljeinvesteringer. I tillegg posteres det lønn og rene stønader og gaver fra og til utlandet.

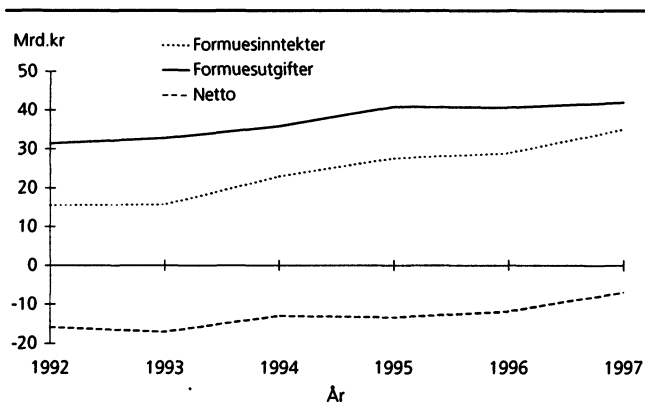
Det er viktig å merke seg at avkastning i form av rene kursgevinster, enten de skyldes oppgang i valutakurser eller kursen på det enkelte verdipapir, ikke inngår i det inntektsbegrepet som benyttes i utenriksregnskapet. Slike gevinster (eller tap) oppnås ved at investor beholder et finansobjekt gjennom en periode med oppgang (eller nedgang) i kursene. Denne type avkastning påvirker selvsagt beholdningsverdien ved periodens slutt og posteres derfor i nasjonal- og utenriksregnskapet på kontoen for omvurderinger, som en del av den totale balanseendringen. Denne definisjonen av inntekt er i tråd med internasjonale retningslinjer for nasjonal- og utenriksregnskap, se IMF (1993).

norske realkapitalbeholdningen¹. Dersom et norsk selskap oppretter et datterselskap i utlandet eller kjøper opp et utenlandsk selskap, vil aksjekapitalen på norske hender uttrykke en finansiell fordring på utlandet, som indirekte representerer verdien av produksjonskapitalen ute. Dersom det foretas et direkte oppkjøp av produksjonskapital i utlandet, f.eks. en bygning, uten at det eksisterer et formelt utenlandsk selskap, skal en ifølge nasjonalregnskapets føringsprinsipper opprette en fiktiv utenlandsk eierenhet, og beregne markedsverdien av den fiktive eierenheten, som i neste omgang skal posteres som en finansiell fordring på utlandet.

I statistikken som utarbeides over fordringer og gjeld overfor utlandet, følges ikke nasjonalregnskapets prinsipper fullt ut, bl.a. ved at det benyttes pålydende verdier isteden for markedsverdier på omsettlige verdipapirer, se boks 1.

Avkastning på norske investeringer i utlandet og på utlendingers investeringer i Norge registreres som henholdsvis inntekter og utgifter på utenriksregnskapets rente- og stønadsbalanse. I en analyse av avkastning på finansinves-

Figur 2. Formuesinntekter og -utgifter overfor utlandet. Milliarden kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

teringer er det nødvendig å renske rente- og stønadsbalansen for lønn og stønader, slik at en får rendyrket formuesinntektene. De postene som defineres som formuesinntekter og som reflekterer avkastning på finansielle investeringer, er renter, aksje- og annet utbytte, og reinvestert fortjeneste.

I figur 2 vises rente- og stønadsbalansen eksklusive lønn og stønader. Vi ser at selv med disse korreksjonene hadde

¹ Et unntak kan sies å være skip, som behandles som norsk kapital dersom skipet er direkte eid av norsk reder, uavhengig av hvor i verden skipet seiler, hvor det opereres fra og hvor det er registrert.

Norge et underskudd overfor utlandet i hele perioden. Det korrigerte underskuddet ble imidlertid gradvis redusert gjennom perioden og var dessuten gjennomgående lavere enn underskuddet på den totale rente- og stønadsbalansen. Dette reflekterer at for Norge, som yter relativ høy u-hjelp, vil stønader til og fra utlandet normalt bidra negativt til rente- og stønadsbalansen. Også lønn utbetalt til utlendinger er i perioden høyere enn lønnsinntekter fra utlandet og er med på å trekke underskuddet opp i forhold til resultatet av rene formuestransaksjoner.

Når ble Norge netto fordringshaver?

Tidspunktet en kan angi for når Norge kom i netto fordringsposisjon overfor utlandet er avhengig av hvordan fordringer og gjeld måles, dvs. hvordan verdifastsettelsen av de enkelte fordrings- og gjeldspostene foretas. Da finansstillingen benytter pålydende verdier, mens finansielle sektorbalanser benytter tilnærmet markedsverdier på aksjer og andre omsettelige verdipapirer, vil tidspunktet for overgang til å være netto fordringshaver være forskjellig i de to statistikkssystemene. Med utgangspunkt i siste foreliggende tall fra finansielle sektorbalanser for 1993 og anslag fra utenriksregnskapets beregnede tall for netto fordringsendring for påfølgende perioder, kan det anslås at Norge kom i netto fordringsposisjon, målt i tilnærmet markedsverdi, først i løpet av siste halvdel av 1996.

Tabell 1 viser nettofordringer i perioden 1993 - 1996 målt ved henholdsvis finansstillingen og finansielle sektor-

Tabell 1. Norges netto fordringer overfor utlandet. Millioner kroner

	1993	1994	1995	1996
Finanstelling	-58784	-23729	1991	37814
Finansielle sektorbalanser, kombinert med anslag på balanseendring fra UR	-104170	-106145	-75232	18347

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Finansiell posisjon og avkastning 1995

	Netto gjeld		Netto fordringer
Underskudd	Sverige	Australia	Norge
	Finland	Østerrike	
	Frankrike	New Zealand	Tyskland
	Canada	Korea	
	Italia	Sør Afrika	
	Spania	Island	
Overskudd	USA		Storbritannia
			Sveits
			Japan
			Nederland

Kilde: Statistisk sentralbyrå og IMF Balance of Payments Yearbook (1997).

Tabell 2. Avkastningsrater på norske fordringer og gjeld overfor utlandet. Prosent

	1993	1994	1995	1996
Fordringer	4,4	6,0	6,8	5,9
Gjeld	7,8	8,5	9,0	7,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

balanser koplet med utenriksregnskapets beregnede balanseendringstall.

Usikkerheten rundt spørsmålet om når Norge kom i netto fordringsposisjon skaper også usikkerhet i eventuelle forsøk på å anslå fra hvilket tidspunkt vi kan forvente overgang til en positiv netto avkastning. I en slik prognose må en dessuten forutsette noe om avkastningsratene på henholdsvis fordringer og gjeld. Uansett kan vi registrere at Norge ifølge offisiell statistikk nå er inne i en periode med positive netto fordringer overfor utlandet samtidig som netto avkastning er negativ.

I figur 3 har vi i et diagram plassert et knippe utvalgte land etter kriteriene netto utenlandsformue og fortegnet på netto formuesinntekter. Vi ser at Norge og Tyskland peker seg ut som eneste land med underskudd kombinert med positiv netto formuesposisjon. Det vanlige er å være enten i nettogjeldsposisjon og ha negativ netto avkastning, eller å være i nettofordringsposisjon og oppnå overskudd. De fleste land som er tatt med i denne analysen tilhører den førstnevnte kategorien. At et land, som Norge, avviker fra dette mønsteret kan skyldes at landet er i en overgangsfase fra netto gjeldssituasjon til netto fordringssituasjon.

Avkastningsrater

Fordi finansielle sektorbalanser foreløpig ikke har publisert tall etter 1993 er beholdningstallene fra finansstillingen i denne artikkelen valgt som grunnlag for videre analyse. I tabell 2 er det satt opp beregnede avkastningsrater på henholdsvis Norges fordringer og Norges gjeld overfor utlandet målt som formuesinntekter og -utgifter i henhold til utenriksregnskapet dividert med beholdningstall fra finansstillingen. Det er i beregningene benyttet årlig gjennomsnittsbeholdning, målt som aritmetisk gjennomsnitt av utgående beholdning år t-1 og år t.

Resultatene illustrerer at det betales høyere avkastning på Norges gjeld enn på Norges fordringer, noe som innebærer at utlendingers investeringer i Norge er mer lønnsomme enn norske investeringer i utlandet. I gjennomsnitt for de fire årene finner vi en forskjell i avkastningsrate på rundt 2,5 prosentpoeng.

I forsøk på å belyse mulige årsaker til denne forskjellen starter vi med å skille mellom ulike investeringsmoter. Vi vil forutsette at en skjematisk kan skille mellom rent profittemotiverte investeringer og andre investeringer. Den første typen er karakterisert av søken etter høyest mulig avkastning i en periode, mens den andre gruppen vil omfatte in-

Tabell 3. Avkastningsrater på Norges utenlandsgjeld og andre lands totale fordringer. Prosent

	1993	1994	1995	1996
Norge gjeld	7,8	8,5	9,0	7,9
Storbritannia fordringer	5,8	5,7	6,2	5,7
USA fordringer	4,7	5,0	5,7	5,2
Sverige fordringer	5,0	6,3	7,5	6,0
Tyskland fordringer	5,9	4,7	5,1	-
Japan fordringer	7,0	6,7	7,6	8,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå og IMF Balance of Payments Yearbook (1997).

Tabell 4. Norges utenlandsgjeld etter institusjonell sektor og næring. Prosentvis fordeling

	1993	1994	1995	1996
Offentlig forvaltning	19,3	19,3	19,2	12,3
Finansielle foretak	31,3	30,0	30,8	39,7
Ikke finansielle foretak	49,4	50,6	50,0	48,0
Jordbruk, skogbruk, fiske	0	0,1	0,1	0,1
Utvinning olje og gass	19,9	19,5	18,3	15,8
Industri og bergverk	10,3	11,1	12,2	12,7
Kraft og vannforsyning,				
Bygg og anlegg	1,3	2,4	2,4	2,5
Varehandel, hotell og restaurant	5,2	5,0	5,2	4,6
Utenriks sjøfart og rørtransport	3,7	3,7	3,9	4,1
Transport ellers	2,8	2,8	3,4	3,2
Forretningsmessig tjenesteyting og eiendomsdrift	6,0	6,0	4,3	4,7
Tjenesteytende næringer ellers	0,1	0,1	0,1	0,2
Ufordelt	0,1	0,1	0,1	0,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå, finanstelling 1996.

vesteringsbeslutninger der hensyn til sikkerhet, likviditet, politiske hensyn eller andre forhold teller mer. En enkeltstående finansinvestering kan selvsagt være foretatt basert på en sammenveing av ulike motiver.

Med et slikt tankeskjema for hånd er det nærliggende å tolke forskjellen i avkastningsrate på norske fordringer og norsk gjeld som et uttrykk for at utlendingers finansinvesteringer i Norge domineres av ønsket om profittmaksimering, mens beslutninger om norske utenlandsinvesteringer i større grad påvirkes av andre forhold. Her må vi imidlertid ha i mente at den norske gjelden representerer kun et segment av andre lands totale utenlandsplasseringer. Et lands totale investeringer i utlandet vil, som vi var inne på foran, være et resultat av et sett med beslutninger der høy avkastning kun er ett av flere motiv. Gitt at dette er riktig må vi forvente at andre land oppnår høyere avkastningsrate på investeringer her til lands enn på deres totale utenlandsinvesteringer.

Ifølge finanstellingen for 1996 var Storbritannia, USA, Sverige, Tyskland og Japan de fem største utenlandske investorlandene i Norge, og var samlet sett eier av over 60 prosent av Norges totale gjeld til utlandet. Vi har ikke tilgang til data gjør det mulig å beregne hvert enkelt lands

Tabell 5. Avkastningsrater på gjeld til utlandet etter institusjonell sektor. Prosent

	1993	1994	1995	1996
Offentlig forvaltning	5,3	6,6	4,0	5,1
Finansielle foretak	8,3	7,6	8,5	6,2
Ikke finansielle foretak utenom oljeutvinning	7,4	7,3	10,1	8,6
Oljeforetak	10,0	14,0	13,6	13,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

avkastningsrate oppnådd i Norge². Vi finner imidlertid at disse landene har inntekter av sine totale utenlandsplasseringer som målt som avkastningsrater ligger godt under den avkastningen som totalt betales på Norges gjeld til utlandet, se IMF (1997). Avkastningsratene for hvert av de fem landene på de respektive lands totale fordringer på utlandet, er satt opp i tabell 3, sammen med avkastningsraten betalt på Norges totale gjeld.

For videre å illustrere bakgrunnen for utlendingers relative høye avkastning på investeringer i Norge har vi i tabell 4 stilt opp den norske utenlandsgjelden fordelt på innenlandsk institusjonell sektor og næring. Som vi ser dominerer foretakssektorene gjeldsbildet med en andel på mellom 80 og 90 prosent. Offentlig forvaltning, som i stor grad selger obligasjoner og andre lånepapirer med relativ lav avkastning ved opptak av lån i utlandet, står kun for 10-20 prosent. Her må vi også ha i mente at foretakenes andel kan være undervurdert fordi verdipapirer er oppgitt til pålydende verdi.

Videre har vi med utgangspunkt i sektor- og næringsfordelte inntektstall fra utenriksregnskapet og beholdningstall fra Finanstellingen, beregnet avkastningsrater fordelt på institusjonell sektor. Resultatene er gjengitt i tabell 5.

Vi kan lese ut av tabellene 4 og 5 at oljeutvinning er den enkeltnæringen som har høyest andel av total norsk utenlandsgjeld blant de ikke-finansielle foretakene og som samtidig er den næringen som betaler høyest avkastning til utlandet. Dette peker også i retning av at det er de mest lønnsomme virksomhetene i Norge som tiltrekker seg utenlandske investorer.

Er Norge dårligere investor enn andre?

For belyse denne problemstillingen sammenligner vi avkastningen på norske totale utenlandsfordringer med det andre land oppnår på sine totale utenlandsplasseringer.

Med IMF's Statistical Yearbook 1996 som kilde er det mulig å beregne avkastningsrater på andre lands utenlandsfordringer og utenlandsgjeld. Publikasjonen inneholder tall

² Ifølge planene skal utenriksregnskapet i løpet av de nærmeste årene foreta en landfordeling av driftsbalansen, noe som vil gi muligheter til å beregne landfordelte avkastningsrater.

Tabell 6. Avkastningsrater på fordringer og gjeld for utvalgte land. Prosent.¹

	1993		1994		1995		1996	
	Fordringer	Gjeld	Fordringer	Gjeld	Fordringer	Gjeld	Fordringer	Gjeld
Norge	4,4	7,8	6,0	8,5	6,8	9,0	5,9	7,9
Storbritannia	5,8	5,7	5,7	5,1	6,2	5,8	5,7	5,2
USA	4,7	3,5	5,0	4,2	5,7	4,9	5,2	4,3
Sverige	5,0	7,6	6,3	6,4	7,5	7,2	6,0	6,6
Tyskland	5,9	6,3	4,7	5,1	5,1	6,0	-	-
Finland	2,7	7,1	3,7	6,3	5,4	6,6	4,0	5,6
Nederland	5,8	6,4	5,5	5,5	-	-	-	-
Frankrike	10,4	11,5	10,4	10,8	10,2	10,4	9,4	9,6
Canada	4,4	6,6	5,7	6,9	6,4	7,7	5,8	6,8
Italia	6,9	8,9	5,5	7,7	5,8	7,8	5,7	7,6
Spania	6,0	5,5	3,9	5,5	5,5	5,0	-	-
Australia	3,6	5,0	3,5	5,7	4,0	6,0	3,8	5,8
Østerrike	7,0	7,2	6,1	6,2	6,9	6,6	7,3	6,6
Sveits	3,9	2,7	3,7	2,9	3,8	2,5	-	-
Island	4,3	6,1	4,1	6,0	4,0	6,0	-	-
New Zealand	2,5	6,0	4,7	7,7	6,7	8,6	1,8	7,5
Japan	7,0	6,9	6,7	6,9	7,6	8,2	8,5	9,6
Korea	3,7	5,9	3,1	5,2	-	-	-	-
Sør Afrika	2,8	7,6	3,2	7,0	2,7	6,8	-	-

¹ Danmark er utelatt fordi det er avdekket feil i de rapporterte dataene.

Kilde: SSB og IMF Balance of Payments Yearbook (1997).

Tabell 7. Gjennomsnittlig avkastning 1993-1995/96. Prosent

	Fordringer	Gjeld
Norge	5,8	8,3
Storbritannia	5,9	5,5
USA	5,2	4,2
Sverige	6,2	7,0
Tyskland	5,2	5,8
Japan	7,5	7,9
Finland	4,0	6,4
Frankrike	10,1	10,6
Canada	5,6	7,0
Italia	6,0	8,0
Spania	5,1	5,3
Australia	3,7	5,6
Østerrike	6,8	6,7
Sveits	3,8	2,7
New Zealand	3,9	7,5
Sør Afrika	2,9	7,1
Island	4,1	6,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå og IMF Balance of Payments Yearbook (1997).

både for Utenriksregnskapet og for beholdning av internasjonale fordringer og gjeld ("International Investment Position"). Avkastningen er beregnet som «Investment income» på henholdsvis inntekts- og utgiftssiden dividert med totale fordringer og total gjeld. Resultatene er satt opp i tabell 6, hvor vi også har tatt med de norske resultatene fra tabell 2.

Vi ser av tabell 6 at Norge i perioden ikke kan sies å ha oppnådd lavere avkastning på sine totale utenlandsinvesteringer enn det andre land har. Norges plassering i bildet

varierer noe fra år til år. I 1994 og 1995 var Norge blant den tredjedelen av landene med høyest avkastning, mens vi i 1993 var blant den tredjeparten som hadde lavest avkastning. I 1996 var avkastningen for Norge omtrent som gjennomsnittet.

I tabell 7 har vi satt opp gjennomsnittlig avkastning for de landene vi har data for i perioden 1993-1995/1996.

Norge hadde i den belyste perioden en gjennomsnittlig avkastningsrate på 5,8 prosent på sine fordringer på utlandet, noe som er høyere enn det blant annet USA, Tyskland, Finland og Canada oppnådde. Det er også høyere enn den gjennomsnittlige avkastningsraten en finner ved å ta et rent aritmetisk gjennomsnitt (hvor hvert land teller like mye) over landene, som er på 5,4 prosent. Dermed kan en vanskelig trekke den konklusjon at Norge er en dårligere investor enn andre land, målt ut fra avkastningsrater.

Referanser

International Monetary Fund (1992): *Report on the Measurement of International Capital Flows*.

International Monetary Fund (1993): *Balance of Payments Manual, fifth edition (BPM5)*.

International Monetary Fund (1997): *Balance of Payments Yearbook. Part 1: Country Tables*.

Boks 2. Nærmere om datagrunnlaget

Dataene som er benyttet i denne artikkelen er hentet delvis fra norsk statistikk og delvis fra publikasjonen "Balance of Payments Yearbook. Part 1. Country tables", utgitt av International Monetary Fund (1997). Denne inneholder tall fra de ulike landene rapportert direkte til IMF. For å sikre størst mulig sammenlignbarhet mellom land, har IMF gitt retningslinjer for utarbeiding av statistikken, se IMF (1993). Til tross for dette vil det i praksis på et gitt tidspunkt kunne være i bruk ulike definisjoner og metoder landene imellom, som kan virke forstyrrende på sammenlignbarheten.

Dersom en summerer over alle land skal i prinsippet fordringer være lik gjeld og inntekter lik utgifter¹. Alle land kan dermed ikke samtidig være i nettofordringsposisjon eller samtidig ha overskudd på driftsregnskapet. IMF har tidligere avdekket ubalanser på verdensbasis både når det gjelder transaksjoner og beholdninger, se IMF (1992). I vår analyse har vi ikke gjort forsøk på å justere dataene. De viktigste kjeldene til ubalanser antas å være:

- a) Forskjell i omfang: Visse transaksjoner er systematisk utelatt fra enkelte lands utenriksregnskap på grunn av manglende informasjon, f.eks. reinvestert fortjeneste.
- b) Underrapportering: IMF har avdekket at inntekter og fordringer undervurderes i større grad enn utgifter og gjeld. Dermed undervurderes driftsbalansen og netto formuesstilling overfor utlandet. Dersom transaksjonene og beholdningene undervurderes i samme grad trenger imidlertid ikke dette ha samme negative effekt på avkastningsratene.
- c) Ulik kategorisering: Landene vil i ulik grad klare å spesifisere forskjellige typer transaksjoner. Et eksempel er å skille betaling for finansielle tjenester fra rentebetalinger.
- d) Ulike periodiseringsprinsipper: For eksempel vil noen land følge retningslinjene for påløpte eller opptjente renteinntekter, mens andre fortsatt benytter betalingsprinsippet.
- e) Forskjellig verdifastsettelse: Ulike verdsettingsprinsipper (markedsverdier, bokførte verdier eller pålydende verdier) av balansene kan være benyttet av de forskjellige landene.

¹ Dette er ikke helt korrekt, bl.a. fordi en del internasjonale organisasjoner ikke er henført til et bestemt land.

Reiserapporter

Rapport fra 31. samling i FNs Kommisjon for befolk- ning og utvikling

New York, 23 - 27 februar 1998

Helge Brunborg og Anne Louise Hoen

På vegne av FN-seksjonen i Utenriks-
departementet representerte jeg Norge som
observatør ved 31. sesjon i FNs Kommi-
sjon for befolkning og utvikling. Kommi-

sjonen fokuserer på et nytt tema hvert år, i
år var det helse og dødelighet, og i 1999
blir det en bred oppfølging av Handlings-
programmet fra Befolkningskonferansen i
Kairo i 1994, med bl.a. en spesialsesjon i
Generalforsamlingen. Forberedelsene til
denne ble diskutert.

Ved siden av flere rapporter om helse og
dødelighet, ble det også lagt fram en ny

langtidsframskriving av folketallet i ver-
den for perioden 1995-2150.

Oppholdet i New York ble kombinert med
svært nyttige samtaler med amerikanske
forskere som også arbeider med bruk av
demografi og statistikk i analyse av krigs-
forbrytelser.

Forskningspublikasjoner

Nye utgivelser

Sosiale og økonomiske studier

Thor Olav Thoresen:

Mikrosimulering i praksis. Analyser av endringer i offentlige overføringer til barnefamilier

SØS 98, 1998. Sidetall 105.

ISBN 82-537-4527-3

De offentlige overføringene til barnefamilie ble vurdert av et offentlig utvalg som avga sin innstilling i juni 1996 i NOU 1996:13 (Barne- og familiedepartementet 1996). Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå ble bedt om å bistå utvalget gjennom å analysere proveny- og fordelings effekter av ulike endringer i skatte- og overføringssystemet, av betydning for barnefamiliene. Analysene ble utført ved hjelp av skattemodellen LOTTE, og er dokumentert i de fire første vedleggene til Barnefamilieutvalgets innstilling. I denne publikasjonen er disse fire vedleggene samlet.

Skattemodellen LOTTE er en sentral modell i Statistisk sentralbyrås modellportefølje av analyseverktøy for samfunnsplanlegging. Bistanden til Barnefamilieutvalget representerer en viktig anvendelse av modellen, som kan eksemplifisere hvordan beslutningstakere, som Stortinget og Regjeringen, nyttiggjør modellverktøyet. Modellen har et relativt høyt detaljeringsnivå som kommer til sin rett i denne type anvendelser. Det er dessuten lagt stor vekt på å drøfte modellresultatenes betydning i velferdsmessig sammenheng.

Som et grunnlag for den anvendte analysen blir det innledningsvis i denne publikasjonen gitt en drøfting av ulike metodiske tilnærminger for å beskrive den økonomiske levestandarden i befolkningen, og det redegjøres for hvilken tilnærming måte som er benyttet i arbeidet for utvalget. Til tross for at utvalget ikke har hatt noen arbeidstilbudsmodell til disposisjon, kan atferdsresponsen vurderes gjennom betraktninger omkring virkninger på marginallønn og gjennom tidligere analyser av hvordan arbeidstilbudet kan bli påvirket av lønn og andre inntektsforhold.

Videre blir det dokumentert hvordan modellen simulerer proveny- og fordelings effekter av barnetrygd, fødsels-

penger, barnehagesubsidier, etc. Siden effekten av eventuelle endringer i stor grad er bestemt av ordningens fordelingsprofil ved gjeldende regelverk (1996), er det vist til hvordan de ulike støtteordningene er fordelt i befolkningen.

Et annet viktig moment ved fordelingsanalyser av offentlige støtteordninger til en begrenset del av populasjonen (i dette tilfelle barnefamilier), er hvordan inntektene er fordelt mellom befolkningsgrupper. Det dokumenteres derfor hvordan inntektsforholdene er blant barnefamilier og andre grupper. Det vises også til hvordan den økonomiske levestandarden er fordelt mellom ulike grupper av barnefamilier.

Publikasjonen avsluttes med analyser av noen av de endringene som Barnefamilieutvalget hadde til vurdering. Blant annet vises det at beskatning av barnetrygden ikke reduserer ulikheten blant barnefamiliene. Inntektsprøving av barnetrygden er fordelingsmessig gunstig, men fører til drastiske økninger i marginalskattesatsene.

Rapporter

Synne Mjelve:

Økonomisk vekst og fordeling av inntekt i byene i Vest-Agder og Østfold, 1840-1990

Rapporter 98/4, 1998. Sidetall 37.

ISBN 82-537-4526-5

Det fins lite offisiell statistikk om den historiske utviklingen i den personlige inntektsfordelingen i Norge. Dette skyldes at individuelle inntektsdata for årganger før 1967, kun er tilgjengelig i likningsprotokoller ved de kommunale likningskontorene. Ved å gå gjennom utvalgte årganger i likningsprotokollene har Lee Soltow (1965) gjort en studie av den årlige inntektsfordelingen mellom alle yrkesaktive menn i byene i Vest-Agder og Østfold som dekker perioden 1840-1960. Soltows studie er den eneste basert på norske data som strekker seg så langt tilbake i tid. Formålet med denne rapporten er å forlenge tidsserien til Soltow og drøfte årsakene til at det i perioder har vært forskjellige utviklingsforløp for de forskjellige byene.

Resultatene viser at fordelingen av inntektene i hver av de aktuelle byene har gjen-

nomgått store forandringer. For 150 år siden var inntektene like ujevnt fordelt som de er i de fleste utviklingsland idag. Det kan observeres en hovedtrend i utviklingen i inntektsulikheten i byene i Vest-Agder og Østfold, som viser at perioder med økende inntektsulikhet har vært sammenfallende med perioder med liten vekst og/eller stor arbeidsledighet. Et interessant trekk ved utviklingen i ulikheten før andre verdenskrig er imidlertid variasjonen i både nivå og utviklingsforløp for inntektsulikheten mellom byene i denne studien. I årene etter andre verdenskrig er disse forskjellene nærmest eliminert; både nivå og utviklingsforløp har vært tilnærmet det samme i alle byene.

De store svingningene i ulikheten, både innad i, og mellom hver enkelt by var nært knyttet til næringsstrukturen. I forrige århundre var næringsstrukturen i de enkelte byene mer ensidig enn den er i dag. De åtte byene i studien hadde ulikt næringsgrunnlag. En konsekvens av dette var at dårlige konjunkturer innen en bransje, ikke nødvendigvis berørte alle byene i studien i samme grad. Historisk har byene i Østfold vært mer egalitære enn byene i Vest-Agder. Dette skyldes den høye industrialiseringsgraden i byene i Østfold.

Karsten R. Gerdrup:

Skattesystem og skattestatistikk i et historisk perspektiv

Rapporter 98/6, 1998. Sidetall 59.

ISBN 82-537-4531-1

Denne rapporten ser på hovedtrekkene i skattesystemet i et 200-års perspektiv, og retter spesiell oppmerksomhet mot den direkte beskatning til kommunene. Skattesystemet slik det er utformet i dag, er et resultat av en lang prosess som skjød fart på 1800-tallet. Skattereformen av 1882 lovbestemte bruk av inntekt og formue som skattegrunnlag, og dette prinsippet ble videreført i skattereformen av 1911. Siktemålet med å studere utviklingen i skattesystemet er å sette oss i stand til å vurdere virkningen på skattestatistikken utvikling og spesielt hvorvidt skattestatistikk før 1967, som ikke foreligger på registerform, kan brukes til forskjellige analyseformål.

Skattestatistikk fra 1866 og fremover blir presentert. Inntektstall fra skatteligningen,

den antatte inntekt (bruttoinntekt fratrukket ulike fradrag), brukes til å beregne inntektsvekst for Norge og Oslo kommune fra 1883 til 1966. Beregnet inntektsvekst sammenlignes med veksten i bruttonasjonalproduktet, og disse målene viser godt samsvarende. Soltow (1965) brukes som grunnlag for en figurfremstilling av inntektsfordelingen i Sarpsborg og Kristiansand fra 1840 til 1960.

Det legges vekt på i rapporten at eldre skattestatistikk kan legge grunnlaget for mange interessante undersøkelser av inntekts- og formuesforholdene i Norges byer og landdistrikter. Det vises til at det bør være mulig å ta utgangspunkt i eldre ligningsprotokoller og skattelister for å undersøke inntekts- og formuesforhold på personnivå.

Discussion Papers

Hilde Christiane Bjørnland:

Economic Fluctuations in a Small Open Economy - Real versus Nominal Shocks
DP no. 215, 1998. Sidetall 44.

This paper analyses the role of real and nominal shocks in explaining business cycles in a small open economy like that of Norway. In particular, we study the sources behind real exchange rate fluctuations since the collapse of the Bretton Woods agreement. Imposing long run restrictions implied by economic theory on a structural vector autoregression (VAR) model containing GDP, unemployment (or price), real wage and the real exchange rate, four structural shocks are identified; Velocity (or monetary), fiscal, productivity and labour supply shocks. The model is also augmented to allow for oil price shocks. The identified shocks and their impulse responses are consistent with an open economy (Keynesian) model of economic fluctuations, and highlights the exchange rate as a transmission mechanism in a small open and energy based economy. Especially, I have found a plausible sequence of shocks (productivity shocks in the 1970s, velocity shocks in the mid-1980s, productivity and labour supply shocks in the late 1980s, and velocity and fiscal shocks in the early 1990s), which help to explain the evolution of GDP, unemployment, price, real wage and the real exchange rate. The results are robust to alternative specifications of the model and are stable over the sample.

Rolf Aaberge and Yu Zhu:

The Pattern of Household Savings during a Hyperinflation. The Case of Urban China in the Late 1980s
DP no. 217, 1998. Sidetall 30.

This paper presents evidence on household savings in urban regions of the Chinese provinces Sichuan and Liaoning based on data from the State Statistical Bureau's Urban Household Survey for the late 1980s. In this period the Chinese economy was subject to extensive reforms that resulted in rapid economic growth followed by extremely high inflation rates in 1988 and 1989. The high inflation rates gave the households strong motives to switch from financial savings to purchase of consumer durables, which also appear to be consistent with the structure of the observed data. By providing empirical evidence on the relative importance of savings by lower, middle and upper income groups for single-child families and for all households, this study also demonstrates that the savings decisions depend heavily on the level of household income. Single-child families are focused, not only because of its growing dominance in the current Chinese society, but also to control for the effect of demographic disparities.

Reprints

Hilde Christiane Bjørnland:

Estimering av underliggende inflasjon
Reprints no. 114, 1998. Sidetall 9.

Særtrykk fra Sosialøkonomen nr. 9, 1998

Einar Bowitz:

Disability benefits, replacement ratios and the labour market. A time series approach
Reprints no. 115, 1998. Sidetall 13.

Reprint from Applied Economics Vol. 29, No. 13, 1997

Rolf Aaberge:

Interpretations of changes in rank-dependent measures of inequality
Reprints no. 116, 1998. Sidetall 7.

Reprint from Economic Letters Vol. 55, No. 2, 1997

Tidligere utgivelser

Statistiske analyser

Natural Resources and the Environment 1997. **SA 17, 1997.**

Naturressurser og miljø 1997. **SA 16, 1997.**

Inntekt, skatt og overføringer 1997. **SA 14, 1997.**

Rapporter

Annegrete Bruvoll:
The Costs of Alternative Policies for Paper and Plastic Waste. **Rapporter 98/2, 1998.**

Svenn-Erik Mamelund, Helge Brunborg og Turid Noack:
Skilsmisser i Norge 1886-1995 for kalenderår og ekteskapskohorter. **Rapporter 97/19, 1997.**

Taran Fæhn og Leo Andreas Grünfeld:
Commercial Policy, Trade and Competition in the Norwegian Service Industries. **Rapporter 97/18, 1997.**

Erling Holmøy og Birger Strøm:
Samfunnsøkonomiske kostnader av offentlig ressursbruk og ulike finansieringsformer - beregninger basert på en disaggregert generell likevektsmodell. **Rapporter 97/16, 1997.**

Svein Erik Førre:
Er store foretak mer forskningsintensive? En anvendelse av diagnostiske metoder. **Rapporter 97/11.**

Knut Olav Oftedal:
Arbeidstilbudet fra sykepleiere og leger ved endret studie- og arbeidsmønster. **Rapporter 97/8.**

Torbjørn Eika og Kjersti-Gro Lindquist:
Konjunkturimpulser fra utlandet. **Rapporter 97/2.**

Discussion Papers

Karine Nyborg:
Non-Verifiable Emissions, Voluntary Agreements, and Emission Taxes. **DP no. 214, 1998.**

Morten G. Sjøberg:
"EPA's New Emissions Trading Mechanism: A Laboratory Evaluation" - A Comment. **DP no. 213, 1998.**

Rolf Aaberge:
UMP Unbiased Tests for Multiparameter Testing Problems with Restricted Alternatives. **DP no. 212, 1998.**

Karl Ove Aarbu og Jeffrey K. MacKie-Mason:
Why some Corporations Pay More Tax than Necessary. **DP no. 211, 1998.**

Torbjørn Eika og Knut A. Magnussen:
Did Norway Gain from the 1979-85 Oil Price Shock? **DP no. 210, 1998.**

Jon Gjerde, Sverre Grepperud og Snorre Kverndokk:
Optimal Climate Policy under the Possibility of a Catastrophe. **DP no. 209, 1998.**

Torbjørn Hægeland og Tor Jakob Klette:
Do Higher Wages Reflect Higher Productivity? Education, Gender and Experience Premiums in a Matched Plant-Worker Data Set. **DP no. 208, 1997.**

Karl Ove Aarbu og Thor Olav Thoresen:
The Norwegian Tax Reform; Distributional Effects and the High-income Response. **DP no. 207, 1997.**

Karine Nyborg og Inger Spangen:
Cost-Benefit Analysis and the Democratic Ideal. **DP no. 205, 1997.**

Anders Rygh Swensen:
Change in Regime and Markov Models. **DP no. 204, 1997.**

Jørgen Aasness og Liv Belsby:
Estimation of Time Series of Latent Variables in an Accounting System. Petrol Consumption of Norwegian Households 1973-1995. **DP no. 203, 1997.**

Leif Brubakk:
Estimation of Price Elasticities from Norwegian Household Survey Data. **DP no. 202, 1997.**

Rolf Aaberge, Anders Bjørklund, Markus Jäntti, Peder J. Pedersen, Nina Smith og Tom Wennemo:
Unemployment Shocks and Income Distribution. How Did the Nordic Countries Fare During their Crises? **DP no. 201, 1997.**

Hilde Christiane Bjørnland:
Estimating Core Inflation - The Role of Oil Price Shocks and Imported Inflation. **DP no. 200, 1997.**

Elin Berg, Pål Boug og Snorre Kverndokk:
Norwegian Gas Sales and the Impacts on European CO₂ Emissions. **DP no. 199, 1997.**

Erling Holmøy og Torbjørn Hægeland:
Aggregate Productivity Effects of Technology Shocks in a Model of Heterogeneous Firms: The Importance of Equilibrium Adjustment. **DP no. 198, 1997.**

Anett C. Hansen og Harald K. Selte:
Air Pollution and Sick-leaves - is there a Connection? A Case Study using Air Pollution Data from Oslo. **DP no. 197, 1997.**

Rolf Aaberge og Audun Langørgen:
Fiscal and Spending Behavior of Local Governments: An Empirical Analysis Based on Norwegian Data. **DP no. 196, 1997.**

Taran Fæhn:
Non-Tariff Barriers - the Achilles' Heel of Trade Policy Analyses. **DP no. 195, 1997.**

Frode Johansen og Tor Jakob Klette:
Wage and Employment Effects of Payroll Taxes and Investment Subsidies. **DP no. 194, 1997.**

Solveig Glomsrød, Maria Dolores Monge A. og Haakon Vennemo:
Structural Adjustment and Deforestation in Nicaragua. **DP no. 193, 1997.**

Einar Bowitz og Ådne Cappelen:
Incomes Policies and the Norwegian Economy 1973-93. **DP no. 192, 1997.**

Erik Biørn og Tor Jakob Klette:
Panel Data with Error-in-Variables: A Note on Essential and Redundant Orthogonality Conditions in GMM-estimation. **DP no. 190, 1997.**

Jens Aune, Solveig Glomsrød, Vegard Iversen og Henrik Wiig:
Structural Adjustment and Soil Degradation in Tanzania. A CGE-model Approach with Endogenous Soil Productivity. **DP no. 189, 1997.**

Nils-Martin Stølen og Turid Åvitsland:
Has Growth in Supply of Educated Persons Been Important for the Composition of Employment? **DP no. 187, 1997.**

Sverre Grepperud:
Soil Depletion Choices under Production and Price Uncertainty. **DP no. 186, 1997.**

Reprints

Knut H. Alfsen, Torstein A. Bye, Solveig Glomsrød og Henrik Wiig:
Theory and Applications. Soil degradation and economic development in Ghana. **Reprints no. 112, 1998.** Reprint from Environment and Development Economics, no. 2, 1997.

Hege Roll-Hansen:
Å telle de villé. **Reprints no. 111:12-19, 1998.** Særtrykk fra AAR, Idèhistorisk tidskrift nr. 4, 1997.

Elin Berg, Snorre Kverndokk og Knut Einar Rosendahl:
Market Power, International CO₂, Taxation and Oil Wealth. **Reprints no. 110:33-71, 1998.** Reprint from The Energy Journal Vol. 18, No. 4, 1997.

Rolf Aaberge og Xuezheng Li:
The Trend in Urban Income Inequality in two Chinese Provinces, 1986-90. **Reprints no. 109, 1997.** Reprint from Review of Income and Wealth 43, Vol. 3, 1997.

Einar Bowitz, Taran Fæhn, Leo Andreas Grünfeld og Knut Moum:
Can a Wealthy Economy Gain from an EU Membership? Adjustment Costs and Long Term Welfare Effects of Full Integration - The Norwegian Case. **Reprints no. 108, 1997.** Reprint from Open Economies Review Vol. 8, No. 3, 1997.

Taran Fæhn og Leo Andreas Grünfeld:
Norsk næringsliv i et nytt handelspolitisk regime. **Reprints no. 107, 1997.** Særtrykk fra Sosialøkonomen Nr. 4, 1997.

Knut Einar Rosendahl:
Does Improved Environmental Policy Enhance Economic Growth? **Reprints no. 106, 1997.** Reprint from Environmental and Resource Economics Vol. 9, 1997.

Bodil M. Larsen og Runa Nesbakken:
Norwegian Emissions of CO₂ 1987-1994. A Study of Some Effects of the CO₂ Tax. **Reprints no. 105, 1997.** Reprint from Environmental and Resource Economics Vol. 9, 1997.

Kjell Arne Brekke:
The Numéraire Matters in Cost-Benefit Analysis. **Reprints no. 104, 1997.** Reprint

from Journal of Public Economics, Vol. 64, 1997.

Sverre Grepperud:
Soil Conservation and Governmental Policies in Tropical Areas: Does Aid Worsen the Incentives for Arresting Erosion? **Reprints no. 103, 1997.** Reprint from Agricultural Economics Vol. 12, 1995.

Bodil Larsen:
Economic Impacts of Reducing NO_x Emissions in Norway. **Reprints no. 102, 1997.** Reprint from Environmental & Resource Economics Vol. 9, 1997.

Documents

Elin Berg, Emmanuel Canon, Emmanuel og Yves Smeers:
Modelling Strategic Investment in the European Natural Gas Market. Documents **97/14, 1997.**

Brita Bye og Erling Holmøy:
Household Behaviour in the MSG-6 Model. Documents **97/13, 1997.**

Erling Holmøy:
Is there Something Rotten in this State of Benchmark? A Note on the Ability of Numerical Models to Capture Welfare Effects due to Existing Tax Wedges. Documents **97/10, 1997.**

Helge Brunborg og Erik Aurbakken:
Evaluation of Systems for Registration and Identification of Persons in Mozambique. Documents **97/8.**

Erling Joar Fløttum, Frank Foyn, Tor Jakob Klette, Per Øivind Kolbjørnsen, Svein Longva og Jan Erik Lystad:
What Do the Statisticians Know about the Information Society and the Emerging User Needs for New Statistics? Documents **97/6.**

Mette Rolland:
Military Expenditure in Norway's Main Partner Countries for Development Assistance. Revised and Expanded Version. Documents **97/3.**

Sverre Grepperud:
The impact of Policy on Farm Conservation Incentives in Developing Countries: What can be Learned from Theory? Documents **97/2.**

Notater

Brita Bye:
Imperfeksjoner i arbeidsmarkedet. Konsekvenser for velferdseffekter av en grønn skattereform. **Notater 97/70, 1997.**

Rune Johansen:
REGARD - Modell for regional analyse av arbeidsmarked og demografi. Teknisk dokumentasjon. **Notater 97/68, 1997.**

Jonny Nordøy:
Nytten av forventningsbaserte konjunkturrindekser ved predikering av konsum. **Notater 97/52, 1997.**

Alexandra Katz, Bodil Larsen, Knut Sandberg Eriksen og Trond Jensen:
Transport og makroøkonomi - en samkjøring av GODMOD-3 og MSG-6. **Notater 97/45, 1997.**

Erling Holmøy:
En presisering av hva som skal menes med tilbudskurven for arbeid i en generell likevektsmodell. **Notater 97/41, 1997.**

Erling Holmøy og Øystein Thøgersen (red.):
Virkninger av strukturpolitiske reformer: Forslag til konkrete forskningsprosjekter. **Notater 97/39, 1997.**

Kristian Gimming:
Virkninger på prisutviklingen på naturgass i Vest-Europa ved innføring av felles karbonavgift. **Notater 97/37.**

Svein Erik Førre:
Registerdataene i lys av industristatistikken. **Notater 97/36.**

Audun Langørgen:
Faktorer bak variasjoner i kommunal ressursbruk til pleie og omsorg. **Notater 97/35.**

Kjersti-Gro Lindquist:
Database for energiintensive næringer. Tall fra industristatistikken. **Notater 97/30.**

Ådne Cappelen:
SSBs arbeid med investeringsrelasjoner, erfaringer og planer. **Notater 97/5.**

Elin Berg og Kristin Rypdal:
Historisk utvikling og fremskrivning av forbruket av noen miljøskadelige produkter. **Notater 97/2.**

Innholdsfortegnelse for ØKONOMISKE ANALYSER (ØA) og ECONOMIC SURVEY (ES) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser og Economic Survey kan fås ved henvendelse til Eva Ivås, Statistisk sentralbyrå, telefon: 22 86 45 70, telefax: 22 11 12 38, E-post: eiv@ssb.no

Økonomiske Analyser

ØA 3/97:

Tor Arnt Johnsen: Opp og ned: Prisutviklingen i spotmarkedet for elektrisitet, 3-7.

Elin Berg, Snorre Kverndokk og Knut Einar Rosendahl: Kartellgevinster i oljemarkedet, 8-17.

Anett C. Hansen og Harald Selte: Luftforurensning og sykefravær i Oslo – er det en sammenheng? 18-24.

ØA 4/97:

Svein Longva og Thor Olav Thoresen: Hvordan skal det gis økonomisk støtte til barn og barnefamilier? Noen resultater fra Barnefamilieutvalgets innstilling, 3-14.

Elin Berg, Pål Boug og Snorre Kverndokk: Miljøvirkninger av norsk gassalg, 15-25.

Nasjonalregnskapstall for 1978-1996, 26-30.

Offentlige finanser 1978-1996, 31-33.

ØA 5/97:

Konjunkturtrendene, 3-15.

Berit Koht og Lasse Sandberg: Kilder til målefeil i konsumprisindeksen, 22-26.

Jon Epland: Inntektsfordelingen 1986-1995: Hvorfor øker ulikheten? 27-35.

Olav Bjerkholt, Robin Choudhury og Knut A. Magnussen: Fra dadler til olje – Den økonomiske utvikling i Saudi-Arabia 1970-2000. 36-45.

ØA 6/97:

Konjunkturtrendene, 3-50.

Steinar Todsén: Realkapitalbeholdninger og kapitalslit i nasjonalregnskapet. 51-55.

ØA 7/97:

Espen Søybye: Historisk statistikk og statistikkens historie, 3-10.

Irene Arnesen: Kommuneforvaltningen i Norden, 11-18.

Erling Joar Fløttum og Tor Skoglund: Produktivitetsutvikling belyst ved nasjonalregnskapstall, 19-25.

ØA 8/97:

Kilder til konjunkturbevegelser i norsk økonomi 1973-93. 3-5.

Stein Inge Hove og Knut Moum: Fra kjøpefest til ledighetskø. Kredittliberalisering, konsumutvikling og konjunktursvingninger 1983-1993. 6-14.

Ådne Cappelen: Inntektspolitikk og norsk økonomi 1973-93. 15-21.

Torbjørn Eika og Knut A. Magnussen: Virkninger av den høye oljeprisen i 1979-85. 22-30.

ØA 9/97:

Konjunkturtrendene, 3-26.

Kjell Berger, Torbjørn Eika og Terje Skjerven: Industriinvesteringer. Prognoser basert på industriens egne anslag fra den kvartalsvise investeringsstatistikken, 30-36.

Julie Hass og Knut Ø. Sørensen: NOREEA – Norsk regnskap for økonomi og miljø, 37-45.

Erling Holmøy: Hva koster økt offentlig ressursbruk? Beregninger basert på en generell likevektsmodell, 46-53.

ØA 1/98:

Økonomisk utsyn over året 1997, 3-88.

ØA 2/98:

Knut Moum og Torbjørn Eika: Pengepolitikk som virkemiddel i dagens konjunktursituasjon, 3-15.

Bård Lian, Kjetil Lund og Thor Olav Thoresen: Arbeidsincentiver, husholdningsinntekt og valg av barnetilsyn. Noen betraktninger om kontantstøttereformen, 16-23.

Pål Boug: Energietterspørsel i Tyskland – en empirisk analyse, 24-29.

Erling Joar Fløttum: Nasjonalregnskapet i Norge, 30-36.

Economic Survey

ES 2/97:

Economic trends, 3-25.

Knut A. Magnussen and Mette Rolland: The European economy towards 2000, 26-35.

ES 3/97:

Economic trends, 3-23.

Jon Epland: Income distribution 1986-1995: Why is inequality increasing? 24-33.

ES 4/97:

Economic trends, 3-27.

Erling Joar Fløttum and Tor Skoglund: Labour productivity growth in Norway using national accounts data, 31-37.

Steinar Todsén: Capital stock and consumption of fixed capital in the Norwegian national accounts, 38-43.

ES 1/98:

Economic survey 1997, 3-27.

Julie L. Hass and Knut Ø. Sørensen: Revision of the balance of payments, 28-37.

Konjunkturindikatorer for Norge

Tabell	Side	Figur	Side
Konjunkturbarometeret			
1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*	1.1. Konjunkturbarometer. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
		1.2. Konjunkturbarometer. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
		1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
		1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*
Ordre			
2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser	2*	2.1. Ordre. Odretilgang og ordreserver i industri ialt	3*
2.2. Ordreserver. Sesongjusterte og glattede verdiindekser	2*	2.2. Ordre. Ordretilgang og ordreserver i bygg og anlegg i alt	3*
Arbeidskraft			
3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert	4*	3.1. Arbeidsstyrke, sysselsetting og ukeverk	5*
		3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige plasser	5*
Produksjon			
4.1. Produksjon: Sesongjusterte volumindekser 1995=100.	4*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
		4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*
		4.4. Produksjon. Investeringsvarer og konsumvarer	5*
		4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg	7*
		4.6. Hotellovernattinger	7*
Investeringer			
5.1. Investeringer. Mrd. kroner	6*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter	6*	5.2. Årsanslag for påløpte investeringskostnader i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	5.3. Årsanslag for påløpte investeringskostnader i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.4. Årsanslag for påløpte investeringskostnader i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*
		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg	9*
		5.7. Bygg under arbeid	9*
Forbruk			
6.1. Forbruksindikatorer	8*	6.1. Detaljomsetning	9*
		6.2. KNR-konsumindikator	9*
		6.3. Registrerte nye personbiler	9*
Priser			
7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser: Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.2. Produktpriser. Nivå og endring	11*
7.3. Prisindekser: Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	7.3. Boligpriser	11*
7.4. Timelønn i industri, bygg og anlegg	12*	7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
		7.5. Spotpris Brent Blend	11*
		7.6. Spotpris aluminium og treforedlingsprodukter	11*
Finansmarked			
8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Eurorenter og effektiv avkastning på statsobligasjoner. Prosent	13*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakurser og Norges Banks penge- og kredittindikatorer	13*	8.3. Valutakursindekser	15*
		8.4. Norges Banks penge- og kredittindikator	15*
Utenrikshandel			
9.1. Innførsel og utførsel av varer. Mill. kroner Sesongjustert	14*	9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	9.2. Driftsbalansen	15*

1.1 Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnyttning ²	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene			
	Produksjon		Sysselsetting			Etterspørsel	Kapasitet	Arbeids- kraft	Råstoff
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet					
	Prosent								
1995									
1. kvartal	61,5	51,7	55,9	49,0	82,8	50,9	15,2	1,7	2,9
2. kvartal	60,8	51,1	55,4	48,9	82,5	51,9	16,0	1,3	2,3
3. kvartal	57,3	50,4	54,1	48,4	82,7	52,9	15,6	1,8	1,9
4. kvartal	56,2	51,3	54,0	47,8	82,2	54,6	12,4	3,5	2,1
1996									
1. kvartal	55,4	55,6	53,2	48,9	81,5	54,2	9,4	5,8	2,6
2. kvartal	54,7	59,8	53,4	51,1	81,6	50,8	9,7	7,6	3,4
3. kvartal	56,1	61,3	54,5	52,6	82,0	49,2	10,3	8,7	4,1
4. kvartal	57,8	61,5	55,5	52,5	82,2	48,2	12,3	9,0	4,4
1997									
1. kvartal	57,9	61,7	55,9	52,0	82,6	46,1	15,5	8,9	4,3
2. kvartal	58,1	60,3	55,9	52,1	83,0	44,9	15,6	9,5	4,1
3. kvartal	59,3	61,6	55,6	54,0	82,9	44,6	13,6	10,4	4,2
4. kvartal	60,2	63,8	56,0	56,4	82,9	43,2	13,3	10,5	4,0

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET. ² Veidd gjennomsnitt for kvartalet.
Kilde: Statistisk sentralbyrå

2.1 Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri					Bygg og anlegg			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskiner og utstyr	Transportmidler	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Boligbygg	Andre bygg
1993	81,1	74,1	92,8	64,3	100,5	84,9	78,4	76,5	95,3
1994	93,7	86,3	109,0	81,6	105,4	98,5	77,8	101,6	118,0
1995	102,0	100,2	100,8	99,9	105,3	117,9	100,5	105,5	143,9
1996	107,9	108,0	132,1	132,6	108,0	124,1	98,0	104,8	160,1
1997	124,2	119,9	147,3	181,0	121,3	135,9	94,6	114,2	189,3
1996									
1. kvartal	100,5	107,6	121,7	110,3	106,7	114,9	92,6	99,2	144,4
2. kvartal	105,4	110,2	133,6	124,7	105,9	123,2	99,5	102,5	155,1
3. kvartal	110,0	108,8	136,8	143,4	107,7	127,7	103,4	107,3	161,6
4. kvartal	115,7	105,2	136,3	152,0	111,6	130,4	96,5	110,2	179,2
1997									
1. kvartal	120,9	105,6	140,1	147,3	117,2	131,1	82,5	110,2	190,2
2. kvartal	122,0	112,6	146,3	145,3	120,8	129,1	81,0	111,6	184,6
3. kvartal	124,4	125,1	150,6	186,7	122,1	135,1	99,6	115,6	183,9
4. kvartal	129,5	136,4	152,0	244,7	125,2	148,2	115,1	119,4	198,5

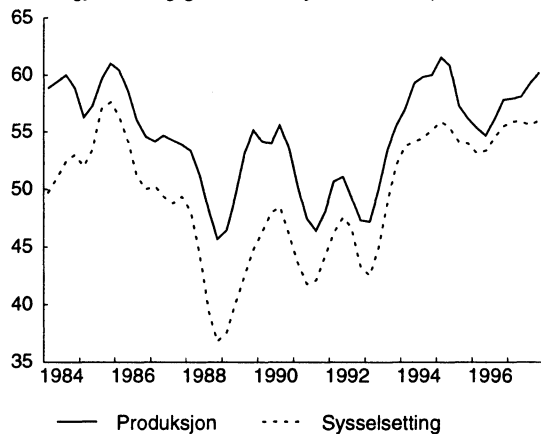
Kilde: Statistisk sentralbyrå

2.2 Ordresreserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri					Bygg og anlegg			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskiner og utstyr	Transportmidler	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Boligbygg	Andre bygg
1993	83,6	79,7	99,0	66,6	145,8	88,6	86,3	76,5	97,2
1994	94,5	89,9	122,0	77,6	137,3	96,0	80,9	111,9	113,0
1995	99,8	100,0	100,3	102,3	104,0	116,3	93,0	125,7	153,7
1996	103,9	98,7	86,9	142,1	108,0	132,1	102,8	134,5	180,1
1997	126,9	106,5	96,5	177,2	122,5	143,9	97,1	160,6	219,0
1996									
1. kvartal	99,9	99,7	85,6	125,0	104,8	124,8	99,1	127,5	169,4
2. kvartal	101,1	100,2	85,1	140,5	108,8	129,4	102,8	128,3	174,1
3. kvartal	104,2	98,6	87,2	147,3	108,7	135,2	105,8	136,5	180,4
4. kvartal	110,3	96,2	89,6	155,7	109,8	139,1	103,3	145,6	196,4
1997									
1. kvartal	119,3	96,7	93,9	161,5	115,3	140,7	97,7	152,9	213,3
2. kvartal	126,0	100,4	96,2	164,3	120,8	140,3	93,3	159,6	218,1
3. kvartal	129,7	109,0	96,7	177,9	125,6	142,7	95,1	163,8	219,6
4. kvartal	132,7	119,9	99,0	205,2	128,1	151,8	102,3	166,1	225,0

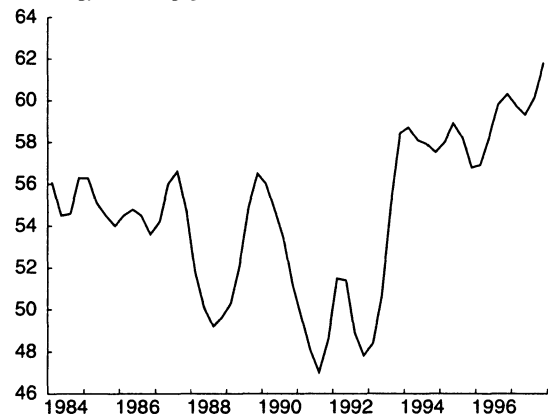
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1) Prosent

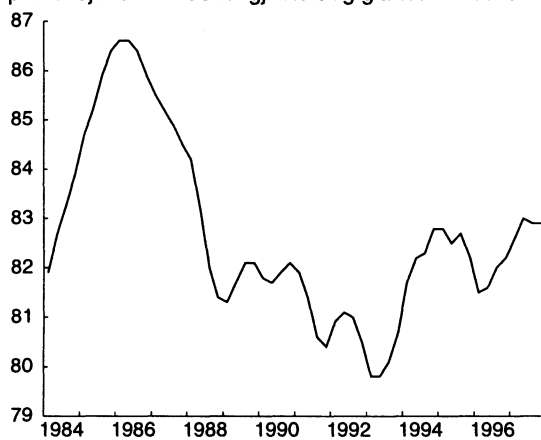
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1) Prosent

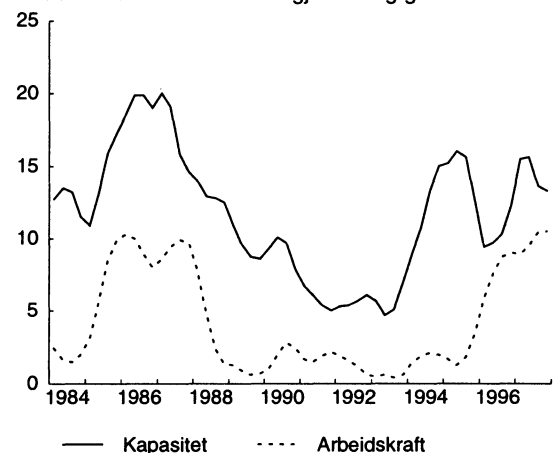
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende
produksjonsnivå. Sesongjustert og glattet. Prosent

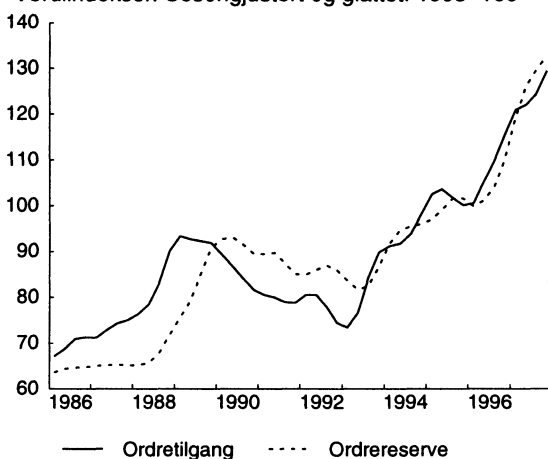
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen i industrien
Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

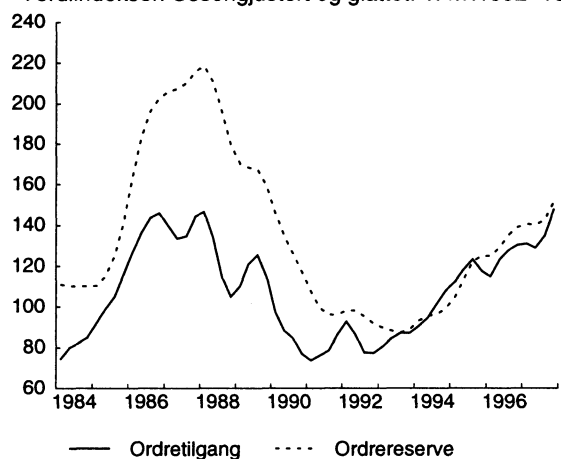
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre
Ordretilgang og ordresreserve, ialt; Ordrebasert industri
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre
Ordretilgang og ordresreserve, ialt; Bygg og anlegg
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 1. kv.1992=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1 Arbeidsmarked. 1000 personer og prosent. Sesongjustert

	Arbeidskraftundersøkelsen					Arbeidsdirektoratet			
	Sysselsatte	Ukeverk	Arbeidsstyrken	Arbeidsledige	Arbeidsledighet. Prosent av arbeidsstyrken	Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige plasser	Beholdning av ledige plasser
1993	2 007	6 532	2 147	140	6,5	118,3	175,3	22,2	7,2
1994	2 037	6 660	2 166	129	5,9	110,2	166,0	23,4	7,5
1995	2 082	6 777	2 200	118	5,4	101,4	146,6	22,7	8,9
1996	2 137	6 880	2 246	109	4,9	90,9	127,6	26,3	10,1
1997	2 200	7 076	2 294	94	4,1	73,5	96,3	32,7	14,2
1995									
2. kvartal	2 074	1 684	2 196	122	5,6	103,1	147,9	21,8	8,8
3. kvartal	2 084	1 699	2 199	115	5,2	101,1	145,0	23,0	9,4
4. kvartal	2 105	1 712	2 212	107	4,8	96,7	141,0	24,5	9,6
1996									
1. kvartal	2 111	1 701	2 229	118	5,3	94,3	136,8	24,6	9,5
2. kvartal	2 128	1 711	2 233	105	4,7	93,3	131,7	25,5	9,3
3. kvartal	2 148	1 733	2 260	112	5,0	89,9	124,9	27,1	10,2
4. kvartal	2 161	1 735	2 262	101	4,5	86,2	117,0	28,2	11,4
1997									
1. kvartal	2 174	1 758	2 270	96	4,2	81,4	108,4	29,7	12,3
2. kvartal	2 193	1 766	2 292	99	4,3	76,5	100,0	31,3	13,5
3. kvartal	2 210	1 755	2 304	94	4,1	70,8	92,1	33,6	14,8
4. kvartal	2 223	1 797	2 311	87	3,8	65,1	84,6	36,1	16,1
1998									
1. kvartal	..	..	..	..	..	59,8	78,7	37,5	17,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Arbeidsdirektoratet

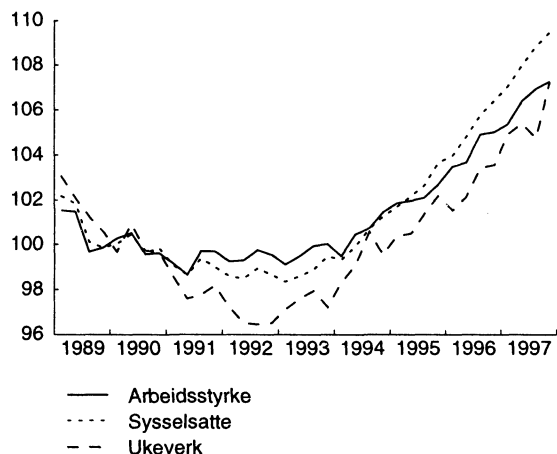
4.1 Produksjon. Sesongjusterte volumindekser 1995=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse				Nye bygg
	Total indeks ¹	Råolje og naturgass	Industri	Kraftforsyning	Innsatsvarer	Investeringsvarer	Konsumvarer	Energivarer	
1992	85,3	78,3	89,8	95,8	87,0	89,6	93,4	81,9	..
1993	88,5	82,5	92,3	97,5	91,0	91,5	94,1	85,8	..
1994	94,6	92,2	97,5	92,6	97,0	95,9	98,7	92,5	..
1995	100,2	100,0	100,2	100,4	100,2	100,1	100,2	100,1	100,0
1996	105,4	113,4	102,9	83,8	101,5	103,3	103,8	108,1	103,9
1996									
August	107,8	119,9	103,4	74,2	101,0	106,0	104,2	112,1	104,6
September	106,0	116,3	104,0	70,2	102,6	105,9	102,9	108,7	106,4
Oktober	103,1	110,0	103,4	70,7	103,2	104,5	103,2	101,8	110,0
November	105,0	114,0	102,9	78,1	102,4	102,0	104,6	107,1	106,5
Desember	105,3	117,9	102,6	79,6	101,9	98,9	106,6	109,5	108,0
1997									
Januar	106,7	119,8	103,5	75,9	103,2	100,3	109,3	103,9	109,5
Februar	107,2	117,6	103,8	71,9	103,5	100,4	110,8	107,1	110,4
Mars	103,3	110,1	103,9	85,3	103,7	102,4	111,9	95,8	111,3
April	114,2	119,8	107,7	89,3	105,6	107,4	109,9	115,6	115,6
Mai	108,0	116,5	104,9	93,8	104,9	104,3	108,6	107,3	114,0
Juni	108,0	114,2	105,0	95,4	103,3	105,2	110,5	107,9	114,8
Juli	109,6	117,0	111,8	98,4	109,6	115,4	115,1	109,9	115,1
August	108,5	113,8	103,5	96,8	103,2	105,1	108,0	106,3	115,8
September	109,7	111,0	107,2	107,8	105,0	107,6	114,4	107,9	116,0
Oktober	111,8	118,2	108,8	104,5	106,8	110,2	114,0	109,3	..
November	111,1	117,1	107,6	95,6	105,8	111,0	112,1	108,1	..
Desember	110,6	120,8	108,5	91,9	106,7	112,8	112,5	111,3	..
1998									
Januar	110,2	118,9	107,3	90,6	106,5	108,7	111,0	106,5	..

¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning

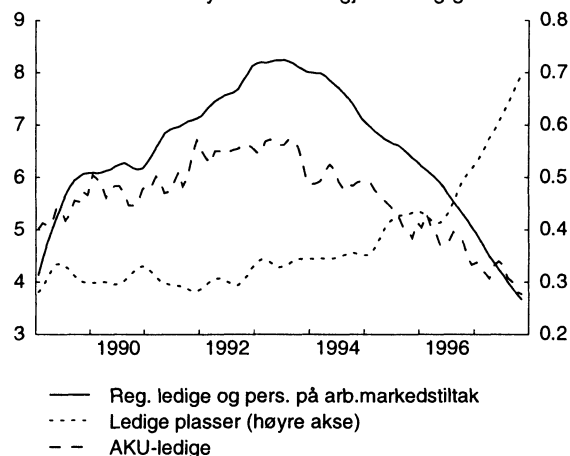
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsetting og ukeverk
1990=100. Sesongjusterte og glattede månedstall.

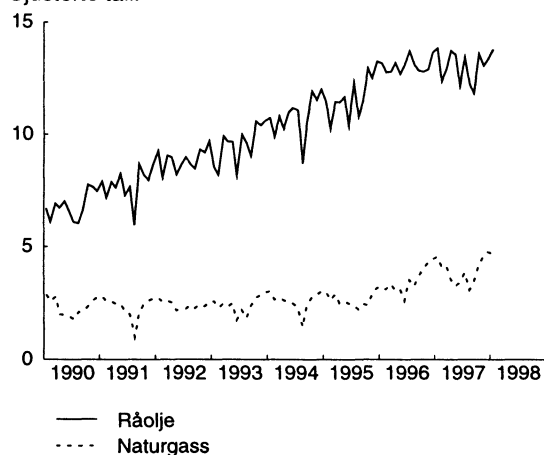
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.2 Arbeidsledige og beholdning av ledige plasser
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

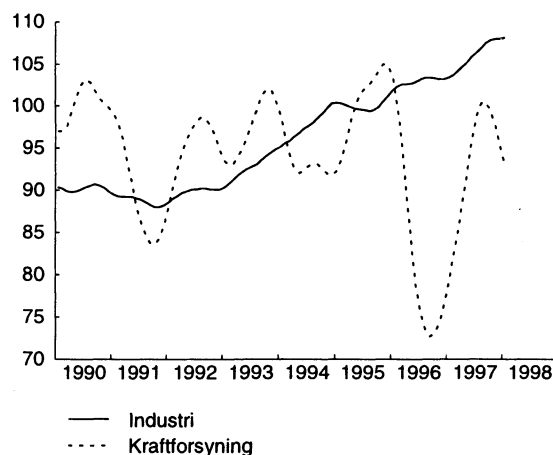
Kilde: Arbeidsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill tonn) og naturgass (mrd. Sm³)
Ujusterte tall.

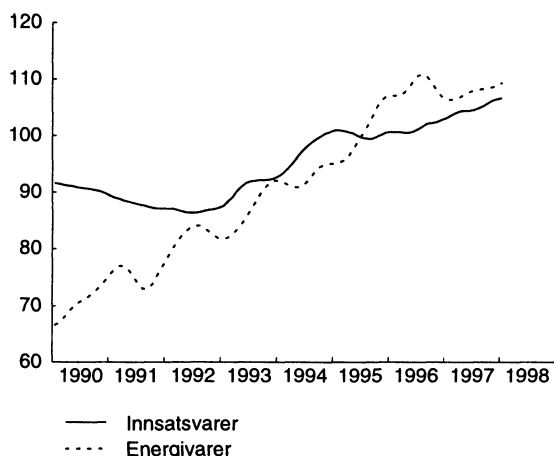
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri ialt og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100

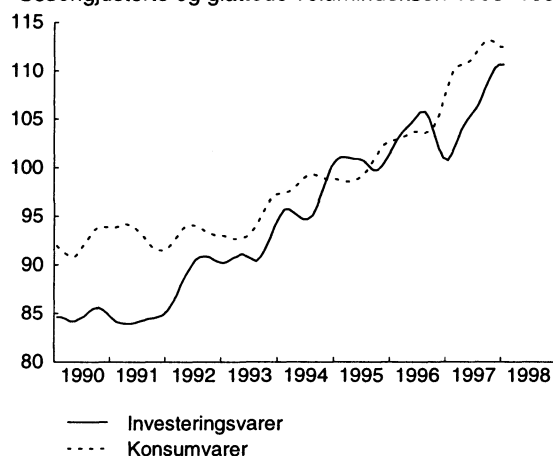
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investeringsvarer og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2 Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før.

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum		Engroshandelsomsetning. Volum		Omsetning for forretnings-messig tjenesteyting. Verdi		Hotellomsetning. Verdi	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1995=100		1995=100		1.kv 1997=100		1992=100	
1993	..	..	..	..	..	..	105,4	5,4
1994	..	..	..	..	..	..	113,1	7,2
1995	100,5	..	100,0	..	..	..	114,6	1,3
1996	103,5	2,9	103,4	3,4	92,7	..	122,0	6,5
1997	..	..	..	..	..	..	132,0	8,2
1996								
1. kvartal	97,5	2,3	100,0	3,7	89,1	..	111,8	3,2
2. kvartal	101,2	1,8	99,4	5,1	93,2	..	123,0	6,6
3. kvartal	105,1	2,6	99,8	2,0	83,9	..	149,5	7,4
4. kvartal	110,0	4,8	114,2	2,7	104,5	..	103,8	8,7
1997								
1. kvartal	104,8	7,5	100,0	0,0	100,0	12,2	115,0	2,9
2. kvartal	108,3	7,0	..	..	112,6	20,8	137,1	11,5
3. kvartal	111,9	6,5	..	..	102,3	21,9	160,6	7,4
4. kvartal	..	..	..	..	..	..	115,2	10,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.1 Investeringer. Mrd. kroner

	Industri			Kraftfor- syning. Utførte	Utførte investeringer i oljevirksomhet. Ujustert				
	Antatte, sesongjust.	Utførte, ujustert	Utførte, sesongjust.		I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift	Rørtransport
1994	10,7	9,4	9,3	4,1	54,6	5,0	6,8	28,6	8,6
1995	14,9	13,6	13,6	4,3	48,6	4,6	6,9	27,0	6,1
1996	16,5	13,8	13,8	4,0	47,9	5,5	9,0	25,3	6,0
1997	16,3	14,2	14,1	3,9	62,5	8,3	9,2	35,3	8,2
1996									
1. kvartal	3,9	2,8	3,5	0,7	10,6	1,3	1,7	5,6	1,2
2. kvartal	3,9	3,3	3,4	0,9	12,4	1,1	2,2	6,7	1,6
3. kvartal	4,1	3,5	3,4	1,0	12,3	1,4	2,7	6,2	1,9
4. kvartal	4,5	4,2	3,5	1,3	12,6	1,7	2,5	6,9	1,3
1997									
1. kvartal	4,1	2,8	3,4	0,5	13,1	1,9	2,1	7,7	1,1
2. kvartal	4,0	3,6	3,7	1,0	17,3	1,9	2,5	10,5	2,1
3. kvartal	4,0	3,4	3,3	1,1	15,5	2,1	2,1	8,4	2,6
4. kvartal	4,2	4,4	3,7	1,2	16,6	2,4	2,5	8,7	2,4
1998									
1. kvartal	4,1	..	..	..	..	..	..	..	..

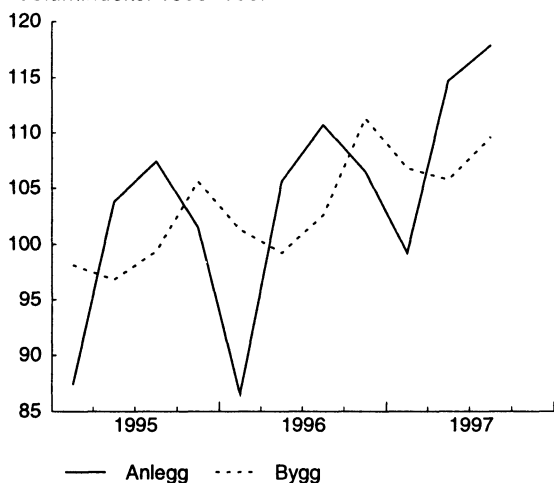
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Oljedirektoratet

5.2 Investeringer. Mrd. kroner. Årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirksomhet			
	1995	1996	1997	1998	1995	1996	1997	1998	1995	1996	1997	1998
År t-1												
1. kvartal	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
2. kvartal	8,0	8,7	10,2	10,7	3,0	2,5	2,6	3,2	40,6	33,0	33,2	46,4
3. kvartal	8,8	9,6	10,8	12,2	3,1	2,7	2,8	4,6	40,0	42,2	42,5	58,5
4. kvartal	12,3	12,6	12,7	14,8	4,0	3,3	3,2	4,3	42,1	44,6	51,5	66,4
År t												
1. kvartal	13,6	15,4	13,8	16,6	4,7	4,1	3,7	5,6	46,6	46,0	54,9	71,0
2. kvartal	13,7	15,1	14,6	..	4,8	4,4	4,1	..	48,4	47,9	57,5	..
3. kvartal	14,0	15,2	15,0	..	4,9	4,4	4,3	..	51,2	52,0	66,2	..
4. kvartal	14,1	14,7	14,5	..	4,5	4,2	4,2	..	49,2	49,4	63,1	..
År t+1												
1. kvartal	14,0	14,1	14,4	..	4,3	4,0	3,9	..	48,6	47,9	62,5	..

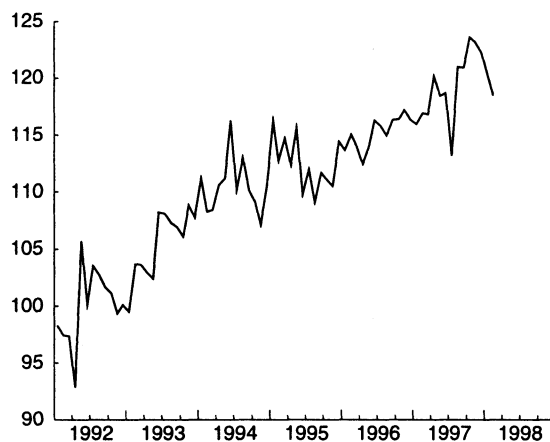
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg
Volumindeks. 1995=100.

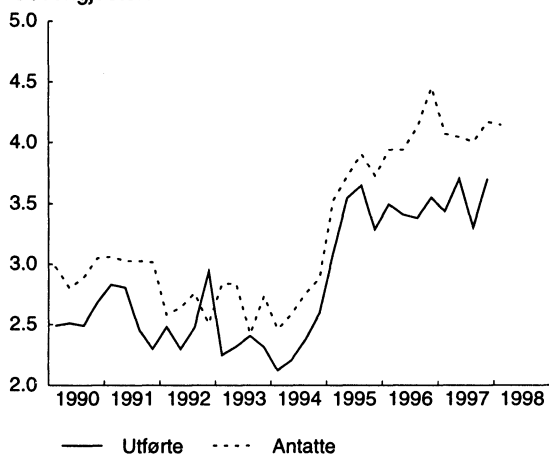
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger
Indeks. 1992=100 Sesongjustert

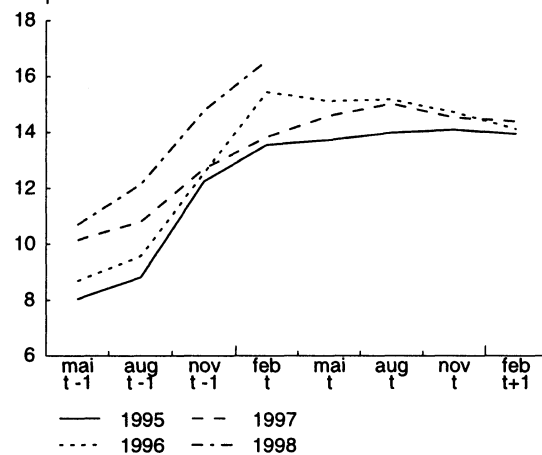
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer, industri
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner. Sesongjustert

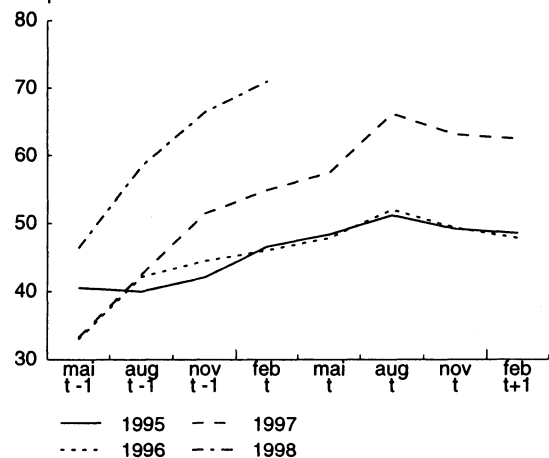
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift
Påløpte kostnader, årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 1995-1998. Milliarder kroner

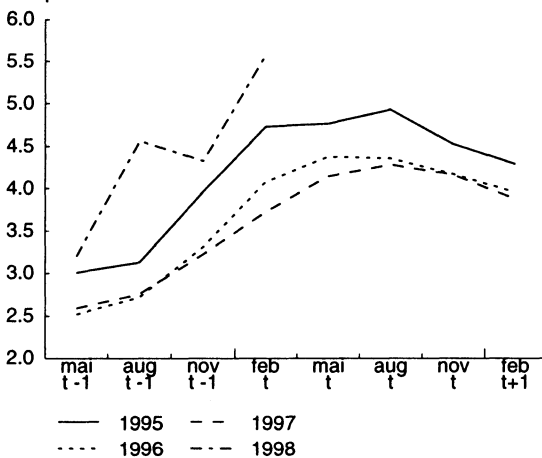
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer, oljevirksomhet
Påløpte kostnader, årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 1995-1998. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer, kraftforsyning
Påløpte kostnader, årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 1995-1998. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3 Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang					Bygg under arbeid. Bruksareal. 1000 kvm. Utgangen av perioden	
	Antall boliger		Bolig bruksareal 1000 kvm		Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹	Boliger. Trend	Andre bygg. Trend
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent			
1994	21 240	31,2	2 987	38,9	2 463	2 568	2 851
1995	20 011	-5,8	2 874	-3,8	2 752	2 601	3 221
1996	18 743	-6,3	2 907	1,1	3 131	2 872	3 726
1997	21 259	13,4	3 232	11,2	3 619	3 213	4 453
1996							
September	1 573	31,0	251	21,9	268	2 620	3 597
Oktober	1 660	27,2	251	14,5	272	2 642	3 638
November	1 436	23,0	196	17,5	276	2 665	3 680
Desember	1 848	19,0	268	25,8	280	2 697	3 725
1997							
Januar	1 713	16,0	261	30,4	282	2 737	3 781
Februar	1 701	12,1	268	23,3	284	2 781	3 832
Mars	1 761	7,6	274	9,4	286	2 818	3 869
April	1 992	3,5	296	-4,7	289	2 847	3 890
Mai	1 694	-0,2	266	-14,3	292	2 870	3 908
Juni	1 626	-2,9	259	-18,7	295	2 894	3 942
Juli	1 723	-3,6	251	-19,8	298	2 919	3 998
August	1 706	-2,6	253	-17,6	299	2 942	4 078
September	1 843	-0,2	266	-9,1	300	2 961	4 174
Oktober	1 661	2,2	255	0,4	300	2 981	4 274
November	1 776	4,2	244	4,1	300	3 006	4 363
Desember	1 605	6,3	250	6,0	300	3 034	4 435
1998							
Januar	1 834	5,7	264	9,0	300	3 061	4 496
Februar	2 370	3,2	315	9,0	296	3 088	4 559

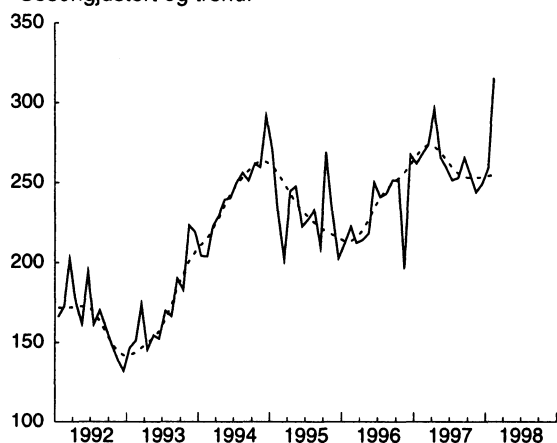
¹ Tallene er unntatt bygg til jordbruk, skogbruk og fiske
Kilde: Statistisk sentralbyrå

6.1 Forbruksindikatorer

	Detaljomsetningsvolum		Konsumindikator basert på KNR ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Trend. Prosent		Trend. Prosent		Trend. Prosent		Trend. Prosent	
	Sesongjustert indeks	endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå	endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå	endring fra forrige periode. Årlig rate
	1995=100		1995=100		1 000		1 000	
1994	96,9	4,5	1 163,4	5,1	92,0	42,7	8 414,5	4,1
1995	100,0	2,9	1 200,0	2,9	97,3	7,2	8 291,0	-1,9
1996	102,8	3,1	1 266,2	5,9	146,8	50,0	8 351,6	1,8
1997	106,2	3,2	1 313,4	3,4	155,4	5,3	8 420,9	-0,2
1996								
September	102,5	4,4	105,2	3,6	12,5	15,0	699,8	-5,3
Oktober	103,4	3,4	105,4	3,4	13,1	13,3	689,9	-5,3
November	107,5	2,4	109,2	3,0	12,6	9,4	704,7	-3,1
Desember	104,5	2,1	108,7	3,0	12,9	3,4	681,2	-1,8
1997								
Januar	103,3	3,2	105,0	4,1	12,4	0,7	689,7	-0,8
Februar	104,3	4,8	105,8	5,7	13,3	-2,0	695,7	-1,5
Mars	105,0	6,0	108,5	6,8	12,8	-3,3	702,6	-2,3
April	105,6	6,7	108,0	7,6	12,6	-1,6	659,1	-1,9
Mai	105,9	6,8	109,6	7,5	12,6	-2,4	688,5	-0,1
Juni	107,9	5,7	110,8	6,1	13,0	-2,8	696,7	4,8
Juli	106,4	3,4	110,7	3,7	12,4	-1,0	682,4	11,9
August	106,9	1,6	110,0	1,9	12,9	1,5	713,5	17,7
September	107,0	0,4	110,5	0,9	12,7	0,4	704,0	16,9
Oktober	109,2	-0,4	111,7	0,6	12,1	-5,8	735,1	8,5
November	106,8	-0,5	110,4	0,6	13,2	-11,2	733,9	-2,5
Desember	106,6	0,1	112,4	0,8	15,5	-15,4	719,7	-11,1
1998								
Januar	108,1	1,3	109,8	1,2	9,5	-17,7	688,2	-16,3
Februar	106,2	2,5	..	..	11,4	-20,7	637,9	-16,4

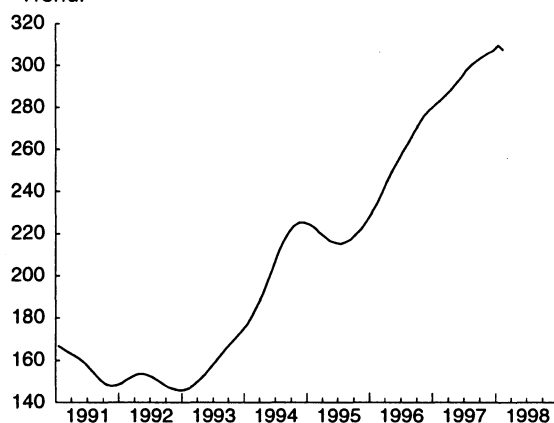
¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljomsetning, førstegangsregistrering av personbiler og omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR).
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.5 Bygg satt igang
Boliger. Bruksareal. 1000 kvm.
Sesongjustert og trend.

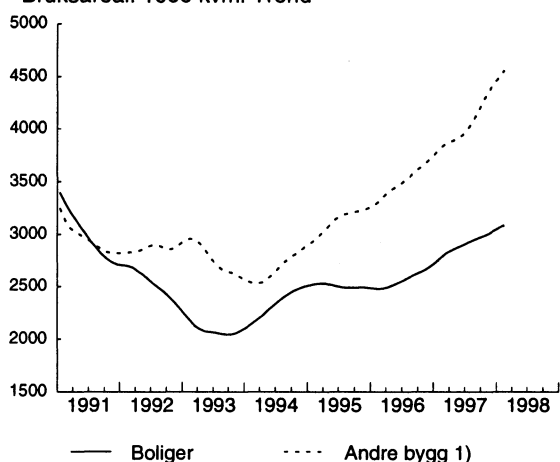
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang
Andre bygg 1) enn boliger. Bruksareal. 1000 kvm.
Trend.

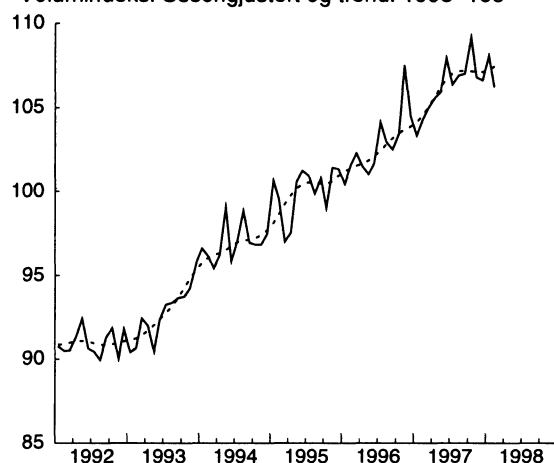
1) Unntatt bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.7 Bygg under arbeid
Bruksareal. 1000 kvm. Trend

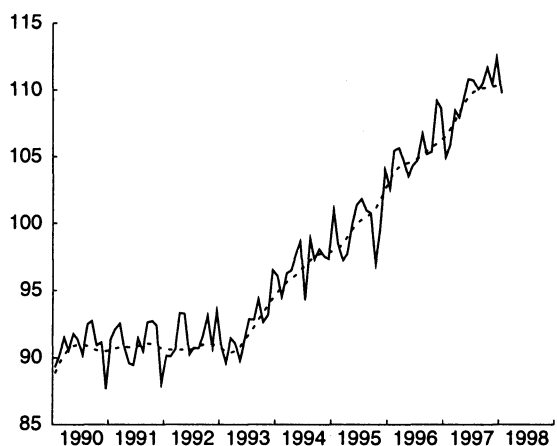
1) F.o.m 1993 inkl. jordb., skogb., fiske
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Sesongjustert og trend. 1995=100

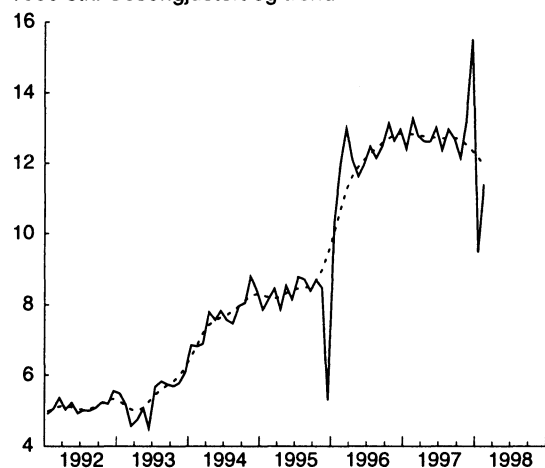
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 KNR-konsumindikator
Sesongjustert og trend. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Registrerte nye personbiler
1000 stk. Sesongjustert og trend

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.1 Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks		Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Norge. Endring	EU. Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1979=100				1981=100		1978=100	
1993	250,3	2,3	..	..	161,8	-0,0	226,1	0,4
1994	253,8	1,4	..	..	164,1	1,4	234,0	3,5
1995	260,0	2,5	..	..	167,2	1,9	245,2	4,8
1996	263,3	1,3	0,7	2,4	169,8	1,5	248,0	1,1
1997	270,1	2,6	2,6	1,7	172,2	1,4	252,9	2,0
1996								
September	264,9	1,3	0,8	2,2	170,5	1,7	248,6	1,0
Oktober	265,9	1,7	1,3	2,3	171,5	2,6	248,7	1,1
November	265,9	1,8	1,3	2,2	171,1	2,0	249,0	1,3
Desember	265,8	1,8	1,4	2,1	171,1	1,9	249,3	1,4
1997								
Januar	267,8	3,0	3,2	2,2	171,3	1,7	249,7	1,4
Februar	268,6	3,3	3,4	2,0	171,0	1,5	250,3	1,6
Mars	269,3	3,1	3,4	1,7	171,2	1,2	251,0	1,7
April	269,0	2,6	2,7	1,5	171,0	0,8	252,8	1,8
Mai	269,7	2,7	2,8	1,5	171,7	1,3	252,9	1,9
Juni	270,4	2,9	2,9	1,6	172,0	1,7	253,2	2,0
Juli	269,8	2,2	2,0	1,6	172,7	2,0	253,4	2,1
August	269,7	2,3	2,1	1,8	173,4	2,2	253,7	2,2
September	270,9	2,3	2,1	1,8	173,1	1,5	254,1	2,2
Oktober	271,6	2,1	1,9	1,7	173,1	0,9	254,4	2,3
November	271,9	2,3	2,1	1,7	173,1	1,2	254,6	2,2
Desember	272,0	2,3	2,2	1,6	172,7	0,9	254,7	2,2
1998								
Januar	273,2	2,0	1,6	1,3	172,6	0,8	255,4	2,3
Februar	274,1	2,0	1,5	NA	172,5	0,9	255,9	2,3

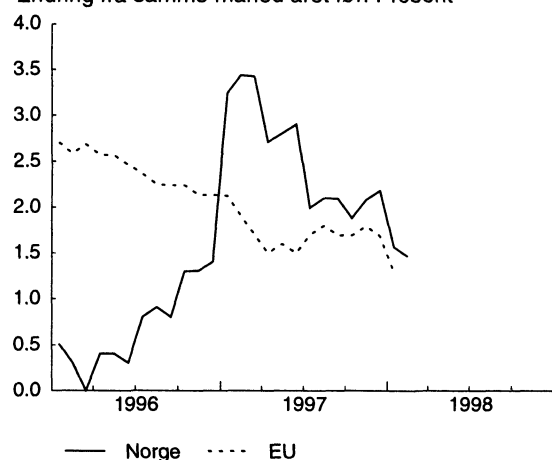
Kilde: Statistisk sentralbyrå

7.2 Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Produsentprisindeks		Spotpriser				Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter.	Eksportpris, laks. Nivå
	Nivå.	Endring	Elektrisk kraft.	Brent Blend.	Brent Blend.	Aluminium.		
	1981=100		Øre pr. kwht	Nkr pr. fat	USD pr. fat	Nkr pr. tonn	1994=100	Nkr pr. kg
1993	149,9	-1,0	8,0	120,4	17,0	8 060,8	..	35,45
1994	151,8	1,3	18,3	111,3	15,8	10 268,4	100,00	35,31
1995	155,7	2,6	11,8	107,8	17,0	11 452,3	137,91	30,25
1996	159,1	2,2	25,4	133,1	20,6	9 623,2	130,43	26,52
1997	161,3	1,4	13,5	135,1	19,2	11 311,7	120,49	26,30
1996								
Oktober	161,5	3,7	28,8	156,4	24,1	8 651,5	105,33	25,23
November	160,5	2,8	22,6	144,3	22,7	8 716,7	125,44	26,22
Desember	160,6	2,6	23,2	153,8	23,8	9 664,7	126,10	27,21
1997								
Januar	161,3	2,3	21,6	151,2	23,5	10 164,5	115,31	27,79
Februar	160,7	1,7	15,8	138,8	21,0	10 413,1	115,51	26,05
Mars	160,2	1,0	12,5	130,8	19,2	11 158,2	121,80	25,52
April	159,9	0,5	12,3	123,0	17,7	10 910,7	125,65	25,66
Mai	160,7	1,6	11,1	135,1	19,1	11 452,4	122,24	25,65
Juni	160,8	2,0	10,9	127,4	17,7	11 267,2	113,51	25,71
Juli	161,5	2,0	8,8	137,2	18,5	11 805,7	121,58	27,20
August	162,3	2,4	13,1	142,2	18,6	13 150,8	130,24	27,43
September	161,9	0,9	10,2	134,4	18,4	11 739,8	128,60	26,63
Oktober	162,3	0,5	12,8	141,3	20,0	11 355,9	118,02	26,48
November	162,1	1,0	15,8	135,3	19,2	11 245,6	111,13	25,55
Desember	161,3	0,4	17,3	124,7	17,2	11 076,7	122,22	25,95
1998								
Januar	161,3	0,0	16,3	113,8	15,2	11 100,3	130,09	26,01
Februar	161,8	0,7	14,7	106,3	14,1	10 729,5	128,23	25,83
Mars	..	..	..	..	..	9 574,5	..	..

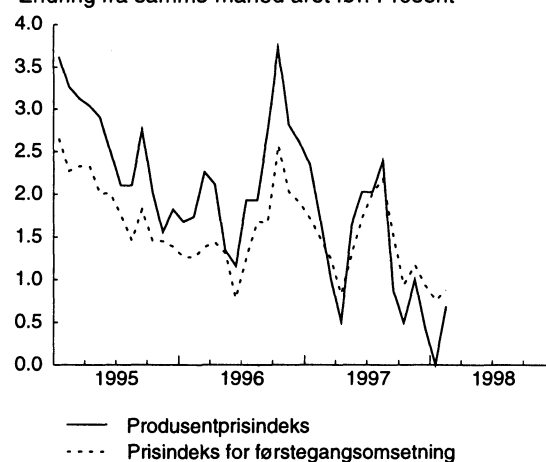
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

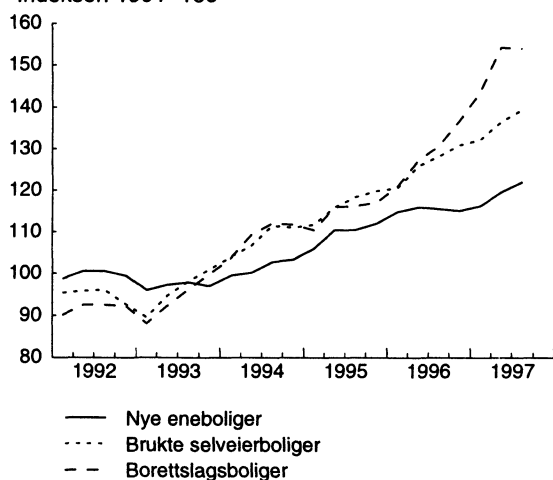
Kilde: Eurostat

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

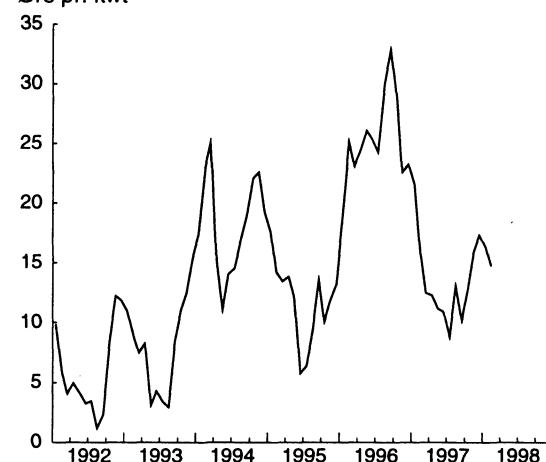
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Indekser. 1991=100

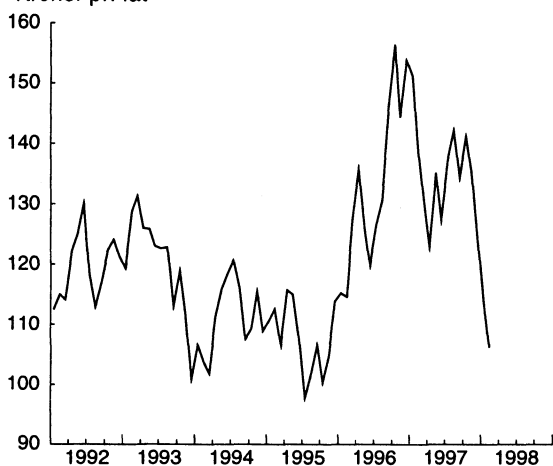
Kilde: Statistisk sentralbyrå og NBBL.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft
Øre pr. kwt

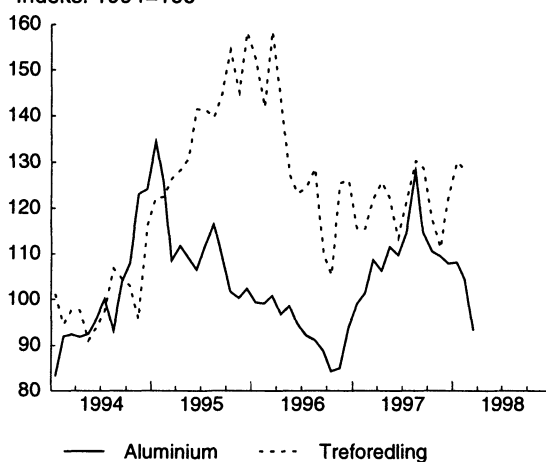
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.5 Spotpris Brent Blend
Kroner pr. fat

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og treforedlingsprodukter
Indeks. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3 Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Brukte selveier		Brukte borettslagsboliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1995=100		1989=100		1991=100		1991=100	
1992	94,1	0,8	94,1	-0,1	95,0	-5,0	91,9	..
1993	94,7	0,6	91,4	-2,9	95,8	0,8	94,1	2,4
1994	96,9	2,3	95,5	4,6	108,3	13,0	109,2	16,0
1995	100,0	3,3	103,3	8,2	116,5	7,6	114,9	5,3
1996	102,2	2,2	108,6	5,1	126,4	8,5	128,8	12,1
1996								
1. kvartal	101,6	2,4	108,1	8,3	120,6	7,9	121,0	9,6
2. kvartal	102,5	2,1	109,1	4,9	125,8	8,5	127,0	9,5
3. kvartal	102,0	1,8	108,7	4,5	128,1	8,2	130,5	12,3
4. kvartal	102,5	2,3	108,3	2,7	130,9	9,2	136,8	16,8
1997								
1. kvartal	103,4	1,8	109,4	1,2	132,2	9,6	143,7	18,8
2. kvartal	103,5	1,0	112,6	3,2	136,5	8,5	154,2	21,4
3. kvartal	104,3	2,3	114,9	5,7	139,4	8,8	154,0	18,0
4. kvartal	104,8	2,2	..	..	..	..	..	..

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norske Boligbyggelags Landsforbund

7.4 Timelønn i industri, bygg og anlegg. Kroner pr. time og prosentvis endring fra samme periode året før

	Industri ialt						Bygg		Anlegg	
	Kroner			Endring			Kroner	Endring	Kroner	Endring
	Ialt	Menn	Kvinner	Ialt	Menn	Kvinner				
1992	100,4	102,7	89,2	3,2	3,2	2,9	103,0	0,9	147,9	2,5
1993	103,1	105,4	91,8	2,7	2,7	2,9	105,0	2,0	151,5	2,4
1994	106,1	108,5	94,5	2,9	2,9	3,0	106,8	1,7	145,2	-4,2
1995	109,8	112,3	97,9	3,5	3,5	3,5	110,8	3,8	138,8	-4,4
1996	114,4	117,0	102,1	4,1	4,2	4,4	115,4	4,2	143,5	3,4
1995										
4. kvartal	111,1	113,6	99,1	3,6	3,6	3,3	113,1	4,1	138,6	-0,6
1996										
1. kvartal	112,1	114,6	99,9	4,3	4,3	4,2	112,2	4,3	140,0	1,1
2. kvartal	113,9	116,6	100,9	3,0	3,0	2,9	114,0	2,1	143,0	2,3
3. kvartal	114,9	117,3	103,3	4,3	4,2	5,0	115,3	4,0	144,7	4,7
4. kvartal	116,8	119,3	104,5	5,1	5,1	5,4	120,3	6,4	146,2	5,5
1997										
1. kvartal	116,5	119,1	104,3	4,0	3,9	4,4	118,4	5,5	149,3	6,6
2. kvartal	118,9	121,8	105,5	4,4	4,4	4,6	121,2	6,4	155,0	8,4
3. kvartal	119,7	122,4	106,8	4,2	4,3	3,4	123,2	6,9	158,2	9,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå

8.1 Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente					Innskuddsrente		Effektiv	
	Forretningsbanker ¹	Sparebanker	Statlige låneinstitutter	Forsikrings-selskap	Kredittforetak	Forretningsbanker ¹	Sparebanker	3mnd eurorente	avkastning på 10 års statsobl.
1993	10,7	10,5	8,5	9,3	11,3	5,8	5,9	7,1	6,9
1994	8,2	8,2	6,8	6,9	8,7	4,1	4,0	5,7	7,4
1995	7,5	7,8	6,4	6,7	7,9	4,0	4,0	5,4	7,4
1996	7,0	7,1	5,5	6,1	7,0	3,6	3,7	4,8	6,8
1997	..	..	4,4	5,2	6,3	2,7	2,8	3,6	5,9
1996									
1. kvartal	7,3	7,4	6,0	6,3	7,3	3,9	3,9	5,1	6,7
2. kvartal	7,0	7,1	5,8	6,1	7,0	3,6	3,6	4,7	6,9
3. kvartal	6,9	7,1	5,2	6,1	7,0	3,6	3,7	4,9	7,0
4. kvartal	6,6	6,6	5,1	5,8	6,7	3,3	3,4	4,4	6,5
1997									
1. kvartal	5,9	5,9	4,7	5,2	6,5	2,6	2,7	3,4	5,9
2. kvartal	5,7	5,8	4,5	5,1	6,2	2,5	2,6	3,4	6,1
3. kvartal	..	..	4,0	5,3	6,3	2,8	2,9	3,9	6,0
4. kvartal	..	..	4,2	5,3	6,3	2,8	2,9	3,8	5,7
1998									
1. kvartal	..	..	..	..	..	..	..	3,8	..

¹ Inkludert Postbanken

Kilde: Norges Bank

8.2 Eurorenter og effektiv avkastning på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente				Effektiv avkastning på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Tyskland	USA	Teoretisk Ecu	Norge	Tyskland	USA	Teoretisk Ecu
1993	7,1	7,2	3,2	8,0	6,9	6,5	5,9	7,3
1994	5,7	5,3	4,7	5,9	7,4	6,8	7,1	7,6
1995	5,4	4,4	6,0	5,9	7,4	6,8	6,6	7,8
1996	4,8	3,2	5,4	4,4	6,8	6,2	6,4	6,8
1997	3,6	3,3	5,7	4,2	5,9	5,7	6,3	6,0
1996								
Oktober	4,9	3,1	5,5	4,1	6,7	6,0	6,5	6,5
November	4,3	3,1	5,4	4,1	6,5	5,8	6,2	6,3
Desember	4,0	3,2	5,6	4,1	6,3	5,8	6,3	6,3
1997								
Januar	3,4	3,1	5,5	4,1	6,0	5,8	6,6	6,2
Februar	3,4	3,1	5,4	4,1	5,7	5,6	6,4	6,0
Mars	3,4	3,2	5,6	4,2	5,9	5,8	6,7	6,2
April	3,4	3,2	5,8	4,1	6,2	5,9	6,9	6,3
Mai	3,4	3,1	5,8	4,1	6,0	5,8	6,7	6,1
Juni	3,4	3,1	5,8	4,1	6,0	5,7	6,5	6,1
Juli	3,9	3,1	5,7	4,2	6,0	5,6	6,2	5,9
August	3,9	3,2	5,7	4,3	6,1	5,7	6,3	6,0
September	3,8	3,3	5,7	4,3	5,9	5,6	6,2	5,9
Oktober	3,9	3,6	5,7	4,4	5,7	5,6	6,0	5,8
November	3,8	3,7	5,8	4,6	5,7	5,6	5,9	5,8
Desember	3,8	3,7	6,0	4,5	5,5	5,3	5,8	5,6
1998								
Januar	3,7	3,5	5,7	4,4	5,3	5,1	5,5	5,3
Februar	3,7	3,5	5,8	4,4	5,2	5,0	5,6	5,2
Mars	4,0	3,5	5,7	4,3	..	..	..	..

Kilde: Norges Bank

8.3 Valutakurser og Norges Banks penge- og kredittindikatorer

	Valutakurser			Valutakurs importveid	Valutakurs industriens ef- fektive	Pengemengdeindikator (M2)		Kredittindikator (K2)	
	Nkr/Ecu	Nkr/DM	Nkr/USD			Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Pros- ent endring fra forrige periode. Årlig rate	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Pros- ent endring fra forrige periode. Årlig rate
1993	8,3	429,1	7,1	102,8	102,7	541,1	5,0	877,1	-1,6
1994	8,4	435,1	7,1	103,4	104,2	570,3	5,4	883,7	0,8
1995	8,3	442,4	6,3	100,4	101,8	604,0	5,9	911,3	3,1
1996	8,2	429,2	6,5	100,6	101,7	630,4	4,6	959,9	5,6
1997	8,0	408,0	7,1	100,1	101,0	656,4	3,8	1 051,5	9,2
1996									
Oktober	8,2	424,5	6,5	100,9	101,9	639,7	6,8	981,3	7,8
November	8,1	420,4	6,4	99,9	100,8	639,9	6,4	987,3	7,8
Desember	8,1	416,7	6,5	99,7	100,6	643,9	4,0	990,9	8,7
1997									
Januar	7,8	402,4	6,4	97,1	97,8	642,8	0,9	1 000,3	9,9
Februar	7,7	395,8	6,6	96,0	96,7	632,2	0,2	1 008,2	10,7
Mars	7,8	401,4	6,8	97,1	98,0	638,7	1,5	1 013,9	11,5
April	8,0	407,5	7,0	98,9	99,7	637,9	4,4	1 030,4	12,1
Mai	8,1	414,7	7,1	100,8	101,8	650,4	7,7	1 038,3	12,0
Juni	8,2	417,5	7,2	102,2	103,4	650,4	10,3	1 051,5	11,5
Juli	8,2	415,4	7,4	103,6	104,8	661,7	10,8	1 059,8	10,3
August	8,2	414,0	7,6	103,5	104,7	658,9	9,4	1 065,6	9,1
September	8,0	409,1	7,3	101,5	102,5	673,7	7,3	1 072,9	9,2
Oktober	7,9	402,7	7,1	99,6	100,5	673,1	7,6	1 081,5	10,1
November	8,0	407,4	7,1	100,3	101,2	679,9	8,5	1 090,7	10,7
Desember	8,1	407,8	7,3	100,6	101,5	673,9	9,8	1 098,3	10,4
1998									
Januar	8,1	412,4	7,5	101,9	102,8	..	10,0	1 108,6	10,3
Februar	8,2	416,4	7,6	102,8	103,9	..	..	..	..
Mars	8,2	415,1	7,6	..	..	..	..	..	..

Kilde: Norges Bank

9.1 Innførsel og utførsel av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Varer ialt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer ialt u/skip, plattf. og råolje	Utførsel					Innførsel Varer ialt, u/skip, plattf. og råolje
				Metaller	Verksteds- produkter	Herav: Treforedlings- produkter	Kjemiske produkter	Fisk og fiske- produkter	
1993	215 325	104 287	112 569	21 586	12 140	7 835	14 349	15 679	157 343
1994	235 821	106 616	129 060	26 436	12 728	9 298	16 052	18 763	185 460
1995	256 234	113 208	143 201	29 824	14 953	12 854	18 131	19 289	201 907
1996	310 838	156 555	154 698	30 611	17 814	11 527	18 698	21 342	218 828
1997	331 611	163 032	168 463	33 879	18 652	10 836	20 553	23 303	235 891
1996									
September	26 904	14 446	12 524	2 316	1 542	933	1 584	1 746	18 848
Oktober	26 766	13 860	13 110	2 822	1 605	770	1 580	1 749	18 505
November	28 617	14 563	14 199	2 589	1 625	998	1 757	1 825	18 654
Desember	27 651	14 550	12 991	2 477	1 396	910	1 557	1 766	19 519
1997									
Januar	27 705	14 376	13 232	2 689	1 634	871	1 508	1 851	18 162
Februar	27 545	13 806	13 190	2 455	1 523	853	1 621	1 803	18 160
Mars	27 612	14 073	12 841	2 485	1 460	868	1 528	1 749	19 521
April	27 384	13 863	13 916	2 639	1 741	906	1 904	2 130	18 822
Mai	27 208	13 753	13 650	2 763	1 598	886	1 653	1 830	19 414
Juni	27 205	13 013	13 820	2 916	1 568	930	1 728	1 902	20 108
Juli	28 640	15 333	14 109	2 950	1 516	903	1 630	1 922	19 784
August	27 730	12 862	14 918	3 026	1 460	918	1 848	1 873	19 965
September	27 871	13 171	14 727	2 977	1 563	890	1 738	1 920	19 878
Oktober	27 298	12 834	14 353	2 892	1 453	898	1 719	2 182	20 483
November	28 226	13 076	15 768	3 170	1 590	959	1 874	2 223	20 740
Desember	27 186	12 872	13 938	2 916	1 545	954	1 801	1 918	20 854
1998									
Januar	27 428	12 206	15 027	2 963	1 554	964	1 840	2 083	21 996
Februar	26 356	10 377	15 283	3 220	1 760	1 037	1 858	2 149	22 460

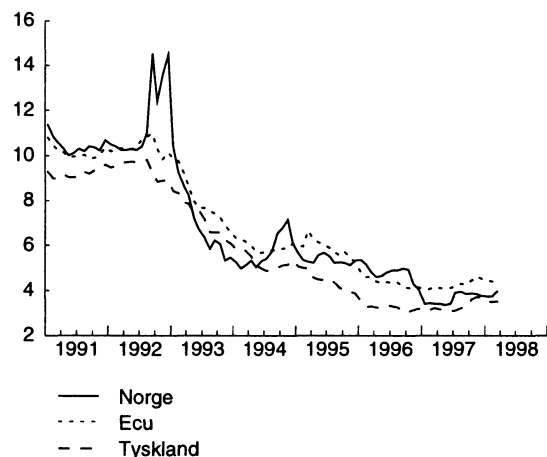
Kilde: Statistisk sentralbyrå

9.2 Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport ialt	Import ialt	Vare og tj.bal.	Rente- og stønadbal.	Driftsbal.	Netto kap. overf.	Netto finansinv.	Norske inv. i utlandet	Utenl. inv. i Norge
1994	333 198	279 184	54 014	-27 647	26 367	-1 102	25 265	8 775	-1 975
1995	353 296	297 471	55 825	-25 134	30 691	-1 103	29 588	31 856	30 913
1996	412 679	319 986	92 693	-20 173	72 520	-1 017	71 503	128 773	93 579
1997	442 343	362 869	79 474	-19 570	59 904	-1 358	58 546	113 558	77 982
1996									
August	34 915	25 957	8 958	-1 293	7 665	-25	7 640	3 297	-2 301
September	34 820	27 964	6 856	-1 080	5 776	-18	5 758	14 291	11 413
Oktober	38 302	30 396	7 906	-2 467	5 439	-297	5 142	7 281	1 752
November	37 610	27 702	9 908	-1 892	8 016	-317	7 699	18 416	11 928
Desember	36 280	29 657	6 623	-3 028	3 595	-305	3 290	21 397	22 577
1997									
Januar	39 065	28 241	10 824	-2 127	8 697	-27	8 670	37 393	35 721
Februar	34 162	26 201	7 961	-1 521	6 440	-30	6 410	2 137	-19 253
Mars	34 925	26 422	8 503	-1 749	6 754	-26	6 728	20 917	29 269
April	38 420	32 911	5 509	-848	4 661	-93	4 568	-1 904	-20 876
Mai	35 124	28 038	7 086	-2 450	4 636	-90	4 546	6 615	20 822
Juni	35 644	29 887	5 757	-1 800	3 957	-89	3 868	-1 982	-6 806
Juli	38 237	32 316	5 921	-1 628	4 293	-22	4 271	12 651	7 591
August	35 631	29 420	6 211	-913	5 298	-15	5 283	1 784	1 236
September	38 428	32 973	5 455	-957	4 498	-19	4 479	25 120	20 334
Oktober	38 815	34 329	4 486	-2 170	2 316	-319	1 997	17 954	18 205
November	36 955	30 303	6 652	-1 293	5 359	-310	5 049	8 002	10 854
Desember	36 937	31 828	5 109	-2 114	2 995	-318	2 677	-15 129	-19 115
1998									
Januar	37 438	31 700	5 738	-85	5 653	-13	5 640	26 863	22 771

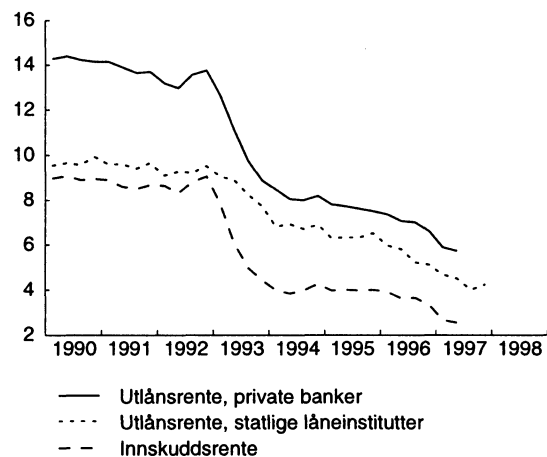
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Prosent

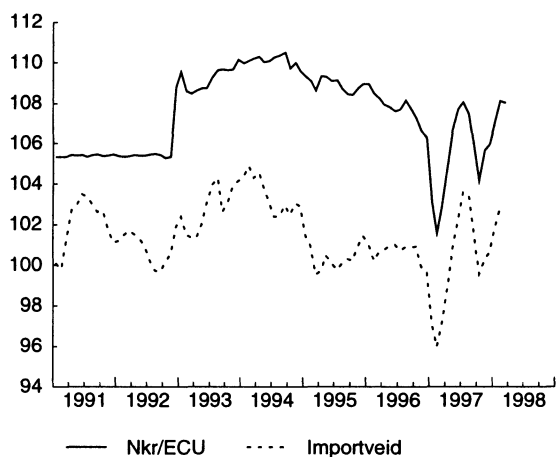
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
Prosent

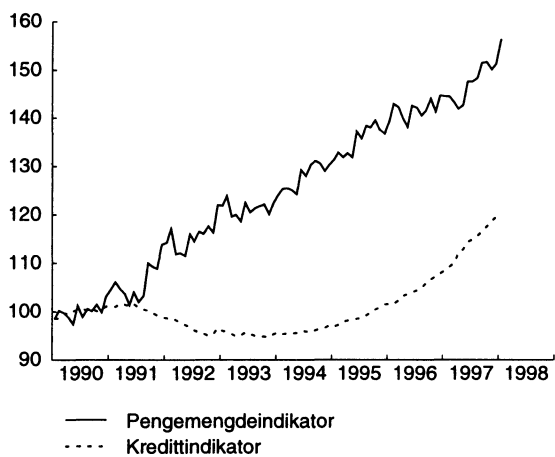
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1989=100

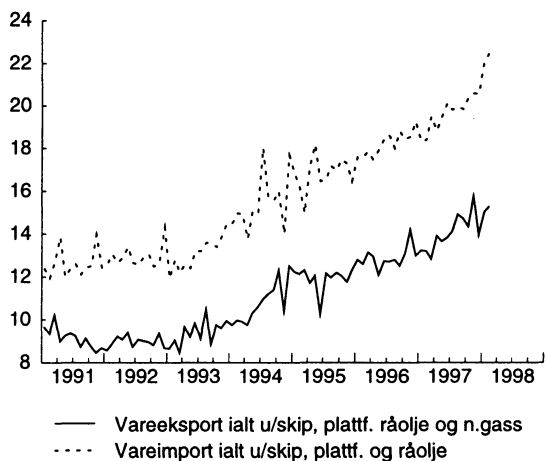
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Norges Banks penge- og kredittindikator
Sesongjustert indeks. 1990=100

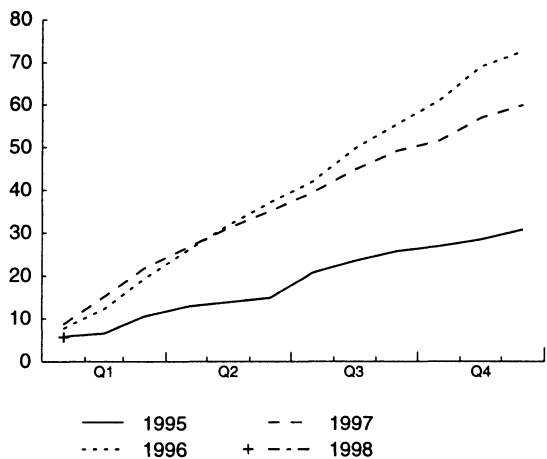
Kilde: Norges Bank.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Mrd. kroner. Sesongjustert

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Akkumulerte tall i mrd. Nkr måned for måned

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell B1: Bruttonasjonalprodukt

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	prognose	
							1998	1999
Danmark	1,3	1,3	3,5	3,1	3,4	3,4	2,8	2,7
Frankrike	1,2	-1,3	2,8	2,1	1,5	2,3	2,9	2,8
Italia	0,6	-1,2	2,2	2,9	0,7	1,3	2,1	2,6
Japan	1,0	0,3	0,6	1,4	3,5	0,5	1,7	2,1
USA	2,7	2,3	3,5	2,0	2,8	3,8	2,7	1,9
Storbritannia	-0,5	2,1	4,3	2,7	2,3	3,4	2,2	2,1
Sverige	-1,4	-2,2	3,3	3,9	1,3	1,8	2,6	2,4
Tyskland	2,2	-1,2	2,7	1,8	1,4	2,4	3,0	2,9
Norge	3,3	2,7	5,5	3,6	5,3	4,0	4,7	3,6

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 62. Gjelder også prognoser og historiske tall for Norge.

Tabell B2: Privat konsum

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	prognose	
							1998	1999
Danmark	2,6	2,1	6,6	2,0	2,2	3,8	2,4	2,6
Frankrike	1,4	0,2	1,4	1,7	2,1	0,6	2,2	2,3
Italia	1,0	-2,4	1,4	1,8	0,7	2,0	1,9	2,1
Japan	2,1	1,2	1,9	2,0	2,8	1,4	1,7	2,0
USA	2,8	2,9	3,3	2,4	2,6	3,3	3,1	2,4
Storbritannia	-0,1	2,5	2,8	1,7	3,5	4,4	3,7	2,3
Sverige	-1,4	-3,1	1,8	0,8	1,3	2,3	2,5	2,0
Tyskland	2,8	0,1	1,2	1,9	1,3	0,9	1,9	2,2
Norge	2,2	2,2	4,0	2,7	4,7	3,3	3,1	3,0

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 62. Gjelder også prognoser og historiske tall for Norge.

Tabell B3: Offentlig konsum

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	prognose	
							1998	1999
Danmark	0,9	2,0	3,3	0,8	3,1	2,3	1,0	1,0
Frankrike	3,4	3,4	1,1	-0,0	1,4	1,6	1,0	1,0
Italia	1,1	0,5	-0,6	-1,3	0,4	0,1	0,2	0,9
Japan	2,0	2,4	2,4	3,5	2,3	0,8	-0,2	-0,5
USA	-0,1	-0,3	0,4	-0,1	-0,0	1,2	1,0	0,2
Storbritannia	-0,1	-0,2	2,2	1,3	2,4	0,7	0,8	1,2
Sverige	-0,0	0,2	-0,7	-0,9	-0,2	-2,3	0,0	0,5
Tyskland	4,1	-0,5	2,1	2,2	1,8	0,8	1,3	1,5
Norge	5,3	2,2	1,4	1,0	3,3	2,0	1,8	1,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 62. Gjelder også prognoser og historiske tall for Norge.

Tabell B4: Bruttoinvesteringer i fast realkapital

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	prognose	
							1998	1999
Danmark	-1,0	-0,2	0,8	13,8	7,8	7,0	4,2	4,7
Frankrike	-2,8	-6,7	1,3	2,5	-0,5	-0,0	3,2	4,0
Italia	-1,8	-12,8	0,5	6,9	1,2	-0,2	3,4	4,4
Japan	-1,5	-2,0	-0,8	1,1	8,7	-4,2	1,5	2,4
USA	5,2	5,1	6,5	4,4	7,5	7,1	8,1	3,8
Storbritannia	-1,5	0,6	4,3	1,5	1,8	4,3	5,5	3,5
Sverige	-10,8	-17,2	2,0	12,4	3,7	0,5	6,0	6,4
Tyskland	3,5	-5,6	3,5	0,8	-1,2	0,8	3,2	4,1
Norge	-3,1	4,3	4,5	3,7	4,8	10,6	2,9	3,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 62. Gjelder også prognoser og historiske tall for Norge.

Tabell B4: Bruttoinvesteringer i fast realkapital

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	prognose	
							1998	1999
Danmark	-1,0	-0,2	0,8	13,8	7,8	7,0	4,2	4,7
Frankrike	-2,8	-6,7	1,3	2,5	-0,5	-0,0	3,2	4,0
Italia	-1,8	-12,8	0,5	6,9	1,2	-0,2	3,4	4,4
Japan	-1,5	-2,0	-0,8	1,1	8,7	-4,2	1,5	2,4
USA	5,2	5,1	6,5	4,4	7,5	7,1	8,1	3,8
Storbritannia	-1,5	0,6	4,3	1,5	1,8	4,3	5,5	3,5
Sverige	-10,8	-17,2	2,0	12,4	3,7	0,5	6,0	6,4
Tyskland	3,5	-5,6	3,5	0,8	-1,2	0,8	3,2	4,1
Norge	-3,1	4,3	4,5	3,7	4,8	10,6	2,9	3,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 62. Gjelder også prognoser og historiske tall for Norge.

Tabell B6: Import av varer og tjenester

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	prognose	
							1998	1999
Danmark	0,2	-0,1	13,7	9,8	3,7	6,4	3,8	4,2
Frankrike	1,2	-3,5	6,7	5,1	2,8	4,5	6,0	6,4
Italia	5,4	-8,1	8,4	9,6	-2,6	5,8	6,6	6,6
Japan	-0,7	-0,3	8,9	14,3	10,5	2,2	6,8	7,6
USA	7,5	8,9	12,2	8,9	9,1	14,5	11,4	7,1
Storbritannia	6,9	3,0	5,5	4,2	8,5	7,4	7,9	5,4
Sverige	1,1	-2,5	13,2	10,2	3,7	9,5	8,0	7,0
Tyskland	2,0	-5,9	7,7	6,9	2,2	6,4	6,7	6,4
Norge	0,7	4,4	4,9	5,5	6,5	7,9	3,9	5,0

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 62. Gjelder også prognoser og historiske tall for Norge.

Tabell B7: Privat konsumdeflator

Prosentvis endring fra foregående år

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	prognose	
							1998	1999
Danmark	1,2	0,4	2,6	2,1	2,5	2,3	2,6	2,9
Frankrike	2,4	2,2	2,1	1,6	1,8	1,3	1,4	1,5
Italia	5,6	5,1	4,6	5,7	4,4	2,2	2,4	2,2
Japan	1,9	1,2	0,7	-0,5	0,2	1,6	1,0	0,6
USA	3,3	2,7	2,4	2,6	2,4	2,1	2,0	2,3
Storbritannia	5,1	3,4	2,3	2,6	2,6	2,0	2,3	2,6
Sverige	2,2	5,7	3,0	2,7	1,2	2,1	2,2	2,2
Tyskland	4,7	4,1	3,0	1,9	2,0	2,0	1,9	1,9
Norge	2,7	2,0	1,2	2,8	1,1	2,6	2,8	3,1

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 62. Gjelder også prognoser og historiske tall for Norge.

Tabell B8: Lønnskostnader pr. sysselsatt

Prosentvis endring fra foregående år

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	prognose	
							1998	1999
Danmark	3,5	2,0	3,2	3,6	3,9	4,1	4,5	5,0
Frankrike	4,0	2,9	1,8	2,6	3,1	2,8	2,3	2,3
Italia	6,3	4,1	2,7	5,4	4,3	4,4	3,9	3,7
Japan	0,9	0,6	2,0	1,4	0,8	1,2	1,2	1,4
USA	5,6	2,8	2,2	2,4	3,0	4,2	4,1	4,3
Storbritannia	3,7	1,5	3,0	2,7	3,2	4,6	4,6	4,7
Sverige	3,3	5,2	4,9	2,9	6,5	4,8	4,2	4,3
Tyskland	10,3	3,6	3,5	3,6	2,4	2,3	2,4	2,7
Norge	4,4	2,2	2,9	2,6	4,6	3,9	4,4	5,0

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 62. Gjelder også prognoser og historiske tall for Norge.

Tabell B9: Sysselsetting

Prosentvis endring fra foregående år

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	prognose	
							1998	1999
Danmark	-0,6	-1,0	-0,2	1,6	1,1	2,1	1,6	1,6
Frankrike	-0,6	-1,2	0,1	0,9	-0,2	0,2	1,0	1,1
Italia	-0,9	-2,5	-1,7	-0,6	0,4	-0,0	0,1	0,4
Japan	1,1	0,2	0,0	0,1	0,5	1,0	0,4	1,0
USA	0,7	1,5	2,3	1,5	1,4	2,2	1,4	0,7
Storbritannia	-2,1	-0,4	1,0	1,2	1,1	1,7	0,8	0,4
Sverige	-4,5	-5,5	-1,0	1,6	-0,9	-1,0	0,6	0,7
Tyskland	-1,8	-1,7	-0,7	-0,3	-1,2	-1,3	0,3	0,9
Norge	-0,3	0,0	1,5	2,2	2,5	2,8	1,4	1,0

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 62. Gjelder også prognoser og historiske tall for Norge.

Tabell B10: ArbeidsledighetenProsent av arbeidsstyrken¹⁾

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	prognose	
							1998	1999
Danmark	11,3	12,3	12,2	10,3	8,8	7,9	7,3	6,6
Frankrike	10,4	11,7	12,2	11,5	12,3	12,4	12,0	11,5
Italia	8,8	10,2	11,3	12,0	12,1	12,3	12,2	12,0
Japan	2,2	2,5	2,9	3,1	3,4	3,4	3,4	3,3
USA	7,5	6,9	6,1	5,6	5,4	5,0	4,7	5,0
Storbritannia	10,2	10,3	9,4	8,6	8,0	6,9	6,5	6,4
Sverige	5,3	8,2	7,9	7,7	8,1	8,1	7,3	6,9
Tyskland	7,7	8,8	9,6	9,4	10,3	11,4	11,4	10,9
Norge	5,9	6,0	5,4	4,9	4,9	3,9	3,6	3,3

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 62. Gjelder også prognoser og historiske tall for Norge.

¹⁾ Vanlig brukte definisjoner.**Tabell B11: Korte renter**

Prosent

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	prognose	
							1998	1999
Danmark	11,5	10,3	6,2	6,0	3,9	3,7	4,3	4,8
Frankrike	10,3	8,6	5,8	6,6	3,9	3,4	4,1	4,6
Italia	14,0	10,2	8,5	10,5	8,8	6,9	5,2	4,6
Japan	4,3	2,9	2,3	1,2	0,6	0,6	0,6	1,1
USA	3,4	3,0	4,2	5,5	5,0	5,1	5,6	5,6
Storbritannia	9,6	5,9	5,5	6,7	6,0	6,7	7,4	7,2
Sverige	12,9	8,4	7,4	8,7	5,8	4,1	4,7	4,9
Tyskland	9,5	7,3	5,4	4,5	3,3	3,3	4,1	4,6
Norge	11,8	7,3	5,9	5,5	4,9	3,7	4,4	5,3

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 62. Gjelder også prognoser og historiske tall for Norge.

Tabell B12: Budsjettbalanse

Prosent av BNP

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	prognose	
							1998	1999
Danmark	-2,2	-2,8	-2,7	-1,8	-1,1	0,5	1,6	2,6
Frankrike	-4,1	-6,1	-6,0	-5,4	-4,5	-3,5	-3,4	-3,0
Italia	-9,6	-10,0	-9,6	-7,0	-6,7	-3,0	-3,0	-2,7
Japan	1,5	-1,6	-2,3	-3,7	-4,4	-2,8	-2,6	-2,4
USA	-4,4	-3,6	-2,3	-1,9	-1,1	0,0	0,1	-0,0
Storbritannia	-6,3	-7,9	-6,9	-5,6	-4,7	-2,3	-1,1	-0,6
Sverige	-7,8	-12,3	-10,3	-7,0	-3,3	-1,5	0,2	0,1
Tyskland	-2,8	-3,5	-2,6	-3,5	-3,5	-3,1	-2,7	-2,4
Norge	-1,7	-1,4	0,4	3,3	5,9	7,3	8,0	8,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 62. Gjelder også prognoser og historiske tall for Norge.

Publikasjonen kan bestilles fra:

Statistisk sentralbyrå
Salg- og abonnementservice
Postboks 1260
N-2201 Kongsvinger

Telefon: 62 88 55 00
Telefaks: 62 88 55 95

eller:

Akademika - avdeling for
offentlige publikasjoner
Møllergt. 17
Postboks 8134 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 11 67 70
Telefaks: 22 42 05 51

ISBN 82-537-4484-6
ISSN 0800-4110

Pris (inkl. mva):

Økonomiske analyser kr 540,00 pr. år

Economic Survey kr 160,00 pr. år

Enkeltnummer ØA: kr 75,00; ES: kr 50,00

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

